

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920.

Första kammaren.

Nr 59.

Lördagen den 5 juni, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Svensson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 437, med förslag angående inkomstberäkningar för 1920 års tilläggsstat och 1921 års riksstat m. m.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att statsrådet *Rickard Sandler*, som insjuknat i influensa, tills vidare är oförmögen att deltaga i regeringens och riksdagens arbete intygas härmed på heder och samvete.

Stockholm den 5 juni 1920.

Edv. Laurent,

leg. läkare.

Herr talmannen yttrade, att han och de ledamöter, som fått i uppdrag att jämte honom tillsätta kammarens kansli, ansett nödigt, att hos kammaren tills vidare anställdes ytterligare två notarier, och hemställde herr talmannen, huruvida detta godkändes av kammaren.

Sedan härtill svarats ja, tillkännagavs att i enlighet härmed tills vidare anställts såsom notarier kanslisterna hos kammaren E. Carlén och E. A. Romare ävensom att till kanslister efter dem tills vidare antagits juris studerandena T. Vide och C. G. Pählman.

Vid föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag nr 769, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående befrielse i vissa fall för pastorat från ålagd skyldighet att utföra reparationer eller ny- och ombyggnad å prästerligt löneboställe, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

Vid föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag nr 770, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 16, i anledning av väckt

motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående kronans upplåtelser till bergsbruket av skogar inom Hedemora socken, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

Sedan herr H. M. Bäckström, som av riksdagens första kammare den 31 januari 1920 utsetts till revisor för granskning av statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning år 1919, vilken granskning skall taga sin början den 1 nästkommande oktober, på begäran befriats från ifrågavarande uppdrag, företog kammaren nu val i hans ställe av en revisor; och befanns efter valförrättningens slut därtill hava blivit utsedd herr Olsson, Oscar, ledamot av riksdagens första kammare, med 59 röster.

Sedan av de personer, som riksdagens första kammare den 31 januari 1920 utsett till revisorssuppleanter för granskning av statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning år 1919, kammaren denna dag valt sin ledamot herr Olsson, Oscar, till revisor för ifrågavarande granskning, företog kammaren nu val av en ytterligare revisorssuppleant; och befanns efter valförrättningens slut därtill hava blivit utsedd kammarens ledamot herr Nilsson, Johan, i Malmö med 42 röster.

Vid föredragning av första lagutskottets memorial nr 44, angående beviljande för innevarande års riksdag av visst belopp till särskild ersättning åt sekreteraren hos första lagutskottet, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos, men bordlades på flera ledamöters begäran ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 25 samt kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 34 och 35.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av väckt motion om omedelbart upphävande av lagen om arbetstiden å svenska fartyg eller inställande tills vidare av dess tillämpning, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Ang.
vissa ändrade
bestämmelser
om kommunala
val m. m.*

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 286, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.
- 2) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862,
- 3) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862,
- 4) lag om ändrad lydelse av § 6 i förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862,
- 5) lag om ändrad lydelse av § 6 i förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863,
- 6) lag om ändrad lydelse av §§ 5 och 12 i förordningen om landsting den 21 mars 1862,
- 7) lag om ändrad lydelse av 7§ 2 mom. i lagen om fattigvården den 14 juni 1918,
- 8) lag om ändrad lydelse av §§ 19 och 20 i lagen om val till riksdagen den 26 maj 1909,
- 9) lag om ändrad lydelse i vissa delar av den av 1919 års lagtima riksdag villkorligt antagna nya lagen om val till riksdagen, och
- 10) lag om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val samt om behandling av valsedelsförsändelse.

*Ang.
vissa ändrade
bestämmelser
om kommunala
val m. m.
(Forts.)*

I nu föreliggande utlåtande hade behandlats alla dessa förslag med undantag för det som avsåg lag om ändrad lydelse i vissa delar av den av 1919 års lagtima riksdag villkorligt antagna nya lagen om val till riksdagen.

Samtidigt härmed hade utskottet till behandling förehåft en i anledning av nämnda proposition inom andra kammaren väckt motion, nr 358, däri herrar *Persson* i Tofta och *Lidström* hemställt, att riksdagen måtte för sin del, med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition nr 286, antaga vid motionen fogade författningsförslag.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda skäl

- 1) hemställt, att riksdagen, med förklaring, att förevarande kungl. proposition icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick bifallas, ville för sin del antaga lagar i nu ifrågavarande ämnen, så lydande som utlåtandet visade;
- 2) hemställt, att motionen II: 358 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt
- 3) anmält, att utskottet senare komme att avgiva utlåtande beträffande det i förevarande proposition framförda förslaget till lag om ändrad lydelse i vissa delar av den av 1919 års lagtima riksdag villkorligt antagna nya lagen om val till riksdagen.

Rörande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr *Clason*: I avseende å föredragningen av konstitutionsutskottets utlåtande nr 52 hemställes:

att detsamma må företagas till avgörande på det sätt, att till en

Ang.
vissa ändrade
bestämmelser
om kommunala val m. m.
(Forts.)

Början föredragas vart för sig de av utskottet tillstyrkta lagförslagen, där så erfordras paragrafväs, med promulgationsstadgande, ingress och rubrik sist;

att sedan lagförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställanden i punkterna 1 och 2 föredragas i ett sammanhang;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfattas utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsa i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkterna 1 och 2.

Förslaget till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

Detta förslag avsåg bland annat § 29 i berörda förordning, beträffande vilken paragraf ett särskilt förslag framlagts i herrar Perssons i Tofta och Lidströms omförmälda motion.

Vid utlåtandet funnos följande två reservationer, avgivna den ena av herrar *Clason* och *K. J. Ekman* samt den andra av herr *Persson* i Tofta.

Herrar *Clason* och *K. J. Ekman* hade ansett, att det i större utsträckning, än den kungl. propositionen medgäve, borde beredas dem, som vore frånvarande på grund av laga förfall, särskilt sjukdom och lyte, tillfälle att deltaga i kommunala val, och hade i övrigt biträtt herr Perssons i Tofta reservation.

Herr *Persson* i Tofta hade, med instämmande av herrar *Magnusson* i Tumhult och *Henrikson*, anfört bland annat:

»Under behandlingen i utskottet av propositionen nr 286 samt motionen II: 358 har jag yrkat:

1) att § 12 i förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 samt motsvarande paragrafer i förordningarna om kommunalstyrelse i stad och kommunalstyrelse i Stockholm skulle erhålla den lydelse, som föreslagits av de sakkunniga, vilka varit tillkallade för att biträda med utredning och förslag rörande de ämnen i kommunalförvaltningen som här äro i fråga;

2) avslag å förslag till lag om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val samt om behandling av valsedelsförsändelse; och

3) bifall till ovan angivna motion.

Då emellertid det under 1) angivna yrkandet är av mera underordnad betydelse, skall jag icke fullfölja detsamma utan endast vidhålla yrkandena under 2) och 3), vilka sistnämnda yrkanden dock stå i sådant inbördes sammanhang att ett bifall till det ena av dem även betingar ett bifall till det andra.»

Herr Clason: Som kammaren torde finna, gäller detta lagförslag bland annat och väsentligen frågan om rätt för sådana, som icke hava möjlighet att personligen deltaga i val, att i allt fall på ett eller annat sätt utöva sin rösträtt. Jag har jämte några andra medlemmar av utskottet reserverat mig. Vår reservation återfinnes på sid. 38 i utskottets betänkande.

*Ang.
vissa ändrade
bestämmelser
om kommunala val m. m.
(Forts.)*

Det har till en början synt oss, som om det kungl. förslaget går något för starkt fram, då det inskränker rätten att utöva inflytande i kommunala angelägenheter för sådana, som icke hava tillfälle att personligen inställa sig. Det har synt oss, att då man genom de reformer på området, som redan genomförts, har i hög grad begränsat denna rätt, exempelvis genom borttagande av rätten för bolag och andra juridiska personer att rösta, borttagande av rätten för en person att rösta i annan kommun än där han är mantalsskriven o. s. v., så har man bortskurit de allra väsentligaste av de fall, där man kunnat tala om möjlighet till missbruk av fullmaktsröstning. Det har då förefallit oss, som om man borde hava i större utsträckning än här skett medgivit för sådana, som hava laga förfall, rätt att utöva sitt inflytande på de kommunala avgörandena. Vi hava i det fallet särskilt påpekat önskvärdheten av att medgiva en sådan rätt för dem, som av sjukdom eller annat dylikt förfall äro absolut förhindrade att deltaga i sådana avgöranden.

Beträffande frågans förhistoria erinrar jag därom, att då det vid författningsreformerna vid 1919 års lagtima riksdag var ifrågasatt att utsträcka den politiska rösträtten så, att den skulle kunna utövas även av sådana, som icke kunde iakttaga personlig inställelse, så infördes vissa bestämmelser i det hänseendet, avseende dels gift kvinna dels vissa yrkesutövare. Man begränsade emellertid dessa yrkesutövare ganska strängt. Men under behandlingen i utskottet framfördes genom en då väckt motion ett yrkande, att även personer, som av sjukdom eller lyte voro förhindrade att inställa sig vid valförrättning, skulle få rätt att på ett eller annat sätt göra sin röst gällande. Utskottet yttrade då om denna sak: »Utskottet vill icke heller förneka, att ifrågavarande personers utestängande från valen, om det sammanställs med de särskilda åtgärder, som nu till vissa yrkes- och tjänsteutövares förmån vidtagas, i vissa fall kan te sig såsom oberättigat.» Utskottet medgav således, att det fanns avsevärda skäl för att medgiva rätt till röstgivning även för sådana personer. Emellertid ville utskottet icke gå in därpå, när frågan ansågs vara av rätt ömtålig karaktär.

I detta fall gällde det emellertid att giva dessa personer en rätt, som de förut icke hade; det har ju nämligen aldrig förut funnits någon sådan rätt med avseende på politiska val. I förevarande fall åter, då man är inne på det kommunala området, innebär det föreliggande förslaget, att man skall fråntaga sådana personer en rätt, som de för närvarande hava. Det synes mig vara en väsentlig skillnad, och det synes mig vara ganska olyckligt, att utskottet icke tagit tillbörlig hänsyn till detta. På denna punkt finnes emellertid intet motförslag utarbetat, och jag kan således här icke göra något bestämt yr-

Ang.
vissa ändrade
bestämmelser
om kommunala val m. m.
(Forts.)

kande. Jag har endast velat göra detta påpekande, ty det förefaller mig, som om frågan borde upptagas vid en kommande riksdag.

Däremot finnes ju ett bestämt ändringsförslag framlagt ifråga om sättet för utöfvandet av denna rösträtt utan personlig inställelse. Därmed förhåller sig så, att den kommitté, som arbetat på området, med sin majoritet stannade för tanken, att i dylika fall fullmaktsförfarande skulle få användas. Kungl. Maj:ts förslag anslöt sig emellertid till den mening, som uttalats av en minoritet i kommittén. Nu har en av kommitténs medlemmar, herr Persson i Tofta, i sin reservation upptagit det förslag, varom kommitténs majoritet enat sig och som innebär, att i dylika fall fullmakt skall få användas i stället för den form av insändande av valseedel genom andra, vilken Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten föreslå.

Jag tillåter mig även i detta fall att erinra om vad som timade 1919. Då hade ju Kungl. Maj:t framlagt förslag om rätt invecklade former för ett sådant insändande av valseedel. Detta förslag befanns av utskottet omöjligt att acceptera. Högerrepresentanterna i utskottet ansågo, att fullmaktsförfarandet borde få användas. Emellertid kom man genom en sorts kompromiss till en ny form av insändande av valseedel utan personlig inställelse. Jag tror emellertid att jag kan säga, att man var ganska tveksam, om dessa nya bestämmelser voro så synnerligen lyckligt funna. Vad som är alldeles tydligt är, att de äro synnerligen invecklade och besvärliga och ännu i detta ögonblick alldeles oprövade.

Där var det emellertid som sagt fråga om en utvidgning av rätten att rösta utan personlig inställelse, eftersom det gällde de politiska valen. Nu ville man åter överföra denna nya metod till vissa kommunala val, där man redan förut haft fullmaktssystemet och där detta, såvitt jag vet, i nu ifrågavarande hänseende icke har lett till några egentliga missbruk. Jag ber att i det hänseendet få hänvisa till den utredning, som är lämnad i herr Perssons i Tofta m. fl. reservation. Där framhålles ju, att i det stora flertalet fall, det här gäller, blir det fråga om äkta makar, och att det under sådana förhållanden väl icke kommer att spela, åtminstone om man tänker på s. k. fullmaktsfiske, någon som helst roll, huruvida den ena maken överlämnar fullmakt åt den andra, eller om han genom den andra insänder en valseedel i ett tillslutet valkuvert. Under sådana förhållanden synes mig alla skäl tala för att man på detta område bibehåller det gamla systemet, så begränsat som det för övrigt blir genom detta förslag.

Jag tillåter mig dessutom påpeka, vilka egendomliga förhållanden skulle komma att inträffa, därest nu detta förslag genomfördes. Vid vanliga kommunala avgöranden får fullmakt användas. Och vid flertalet kommunala val blir i följd därav också fullmakt tillåten. Men vid dessa här utbrutna val, val av stadsfullmäktige, kommunalfullmäktige och landstingsmän, alltså val av representanter i en viss inskränkt bemärkelse, skulle fullmakt icke få användas utan där skulle denna inkrånglade metod med insändande av valseedel i kuvert etc. bliva nödvändig. Jag kan icke finna, att detta virrvarr i me-

lederna för utövande av inflytande på de kommunala avgörandena utan personlig inställelse, denna brist på system därvidlag kan hava något berättigande, och skall alltså på denna punkt be att få hemställa, att förevarande lagförslag antages i den form, som det har i den av herr Persson i Tofta m. fl. avgivna motionen, d. v. s. i enlighet med yrkandet i hans reservation, i vilken jag i denna punkt har förenat mig.

*Ang.
vissa ändrade
bestämmelser
om kommunala
val m. m.
(Forts.)*

Herr Bondeson: Herr talman, mina herrar! I den kungl. propositionen nr 286 föreslås sammanförandet av den kommunala och den politiska röstlängden, och även utskottet har hemställt, att så må ske. För min del har jag ej heller någon invändning att göra däremot, utan anser, att detta är en praktisk, nyttig och god reform, på den grund att därigenom en hel del arbete och kostnader sparas. Men följderna härav har blivit, att enligt § 29 uti förordningen om kommunalstyrelse på landet val av kommunalfullmäktige skall förrättas av valnämnden och likaså enligt § 5 uti landstingsförordningen val av landstingsmän. Dessa val hava ju hitintills förrättats av kommunalstämmans ordförande, men hädanefter skola de förrättas av valnämnden. Som vi alla veta utses eller rättare sagt väljes kommunalstämmans ordförande av de å kommunalstämman röstberättigade kommunalmedlemmarna, då däremot valnämndens ordförande utses av Kungl. Maj:ts befallningshavande. Icke för att jag vill eller med något som helst fog kan påstå, att Kungl. Maj:ts befallningshavande på minsta sätt missbrukat den i sådant avseende dem tillkommande rätt, men då nu riksdagen beslutat, att såväl landstingen som riksdagen själv skola utse sina ordförande och talmän, så förefaller det mig högst besynnerligt, att vi nu skola fräntaga kommunerna den självbestämmanderätt, som de i detta avseende nu äga. Det kan förmodligen ej av någon bestridas, att kommunalstämmans ordförande i regel är den, som bäst känner till röstlängden och valmännen, och följaktligen är han den bäst kvalificerade att förrätta dessa val.

Som frågan nu föreligger, kan ju ej något yrkande göras, utan har jag endast velat fästa kammarens uppmärksamhet på att vi just nu i detta demokratiska tidevarv äro i färd med att fatta beslut om att beröva kommunen dess förutvarande självbestämmanderätt i detta avseende. Enligt mitt förmenande hade det enda riktiga varit, att kommunalstämmorna själva erhållit rätt att välja valnämndens ordförande.

Jag har, som sagt, icke något yrkande att göra.

Herr Hellberg: Herr talman! Konstitutionsutskottets ärade vice ordförande har först klagat över att inte rätten till röstning utan personlig inställelse blivit mera utsträckt, än som nu föreslagits, och han har påmint om hurusom förut enligt den gamla ordningen genom fullmaktsröstning en sådan rätt i allra största utsträckning stod öppen.

Jag vill med anledning därav anmärka, att själva grundtanken i det föreliggande förslaget är att skapa likställighet emellan politiska

*Ang.
vissa ändrade
bestämmelser
om kommu-
nala val m. m.*

(Forts.)

och kommunala valförrättningar. Den gamla fullmaktsröstningen sammanhängde på det närmaste med den gamla kommunala rösträtten, som var så ordnad, att därvidlag förmögenheten var avgörande — fördens skull var ju rösträtt medgiven även för omyndiga och operonliga röstägare. När nu rösträtten göres personlig både när det gäller politiska och kommunala angelägenheter, så är det naturligt, att den princip, som förut gällt för den personliga rösträtten vid valen till andra kammaren, så långt som möjligt genomföres också vid de kommunala valen. Därför har rätten till röstning utan personlig inställelse avsevärt inskränkts vid dessa val, på samma gång som den i en viss utsträckning medgivits vid de politiska valen. Jag vill för min del inte förneka, att det inte kunde vara i och för sig berättigat att låta exempelvis sjuka rösta genom ombud; men det har ansetts nu, liksom det ansågs förlidet år, då samma fråga förelåg i avseende å de politiska valen, att det skulle kunna medföra en del missbruk, och att man därför tills vidare borde inskränka sig till att medgiva röstning utan personlig inställelse endast i den omfattning, som här föreslagits.

Vad sedan frågan om fullmaktsröstning eller röstning genom insänd valsedel beträffar, så har det av utskottet framhållits — och det är den principiella synpunkten på saken — att genom insändning av valsedel får dock den röstande utöva en, såsom utskottet uttrycker sig, »personlig och självständig viljeakt», under det att vid fullmaktsröstningen den röstande i många fall kommer att ställa sig helt och hållet utanför själva valakten och endast lämna åt en annan person att efter sitt gottfinnande utöva rösträtten. Det synes mig ligga en viss vikt vid att ingen röstande får utöva sin rösträtt utan att ändå på något sätt hava själv utövat en sådan viljeakt. Genom inläggning av röstsedeln i valkuvert kommer den röstande i själva verket att, ehuru i hemmet, utföra samma handling, som eljest utföres i vallokalen och inför valförrättaren, under det att om röstning sker genom fullmakt, den fullmaktsgivande i många, ja, sannolikt de flesta fall icke torde komma att taga någon som helst verklig befattning med själva röstningen.

Om man ser i den redogörelse för kommunala valen 1919, som nyligen har utdelats till kammarens ledamöter, så finner man, att vid landstingsvalen år 1919 inte mindre än i genomsnitt 81 % av samtliga röstande kvinnor hava utövat sin rösträtt genom fullmakt, under det att för männens del detta procenttal endast uppgår till något över 20. Det är sålunda, som vi finna, en alldeles tydlig tendens hos kvinnorna — och naturligt nog kan det vara — att utöva sin rösträtt genom ombud. Men då synes mig det riktiga vara, att man inte genom att fasthålla vid fullmaktsröstningen uppmuntrar dem till bara en slö överflyttning av sin rösträtt till mannen utan att taga någon som helst befattning med valet och kanske utan att ens veta, vilka kandidater det är fråga om att utse. Nu hava vi som bekant beslutat oss för systemet med röstsedelsinsändning vid val till riksdagens andra kammare. Det vore då önskvärt att få samma system vid de kommunala representantvalen. Utskottets vice ordförande har ansett, att

det är en oegentlighet, att fullmaktsröstningen får användas vid andra kommunala avgöranden, under det att sedelinsändning skulle vara stadgad vid de kommunala representantvalen. Men i själva verket råder en ofantligt mycket större likhet mellan de senare representantvalen och riksdagsmannavalen, än det råder mellan de kommunala valen och övriga kommunala avgöranden. De senare äro av helt annan art, och vid den kan helt enkelt inte något annat system än fullmaktsröstning användas, för så vitt därvid någon skall få utöva sin rösträtt utan personlig inställelse.

*Ang.
vissa ändrade
bestämmelser,
om kommunala
val m. m.*
(Forts.)

Nu har som bekant andra kammaren redan beslutat godtaga det förslag, som är framlagt av regeringen, och jag förmodar då, att första kammaren inte genom att följa reservationen vill åstadkomma ett annat beslut med den förvirring, som detta skulle medföra.

Vad den siste ärade talarens anförande beträffar — vilket jag endast ofullständigt hörde — syntes det gå ut på en anmärkning mot den förändringen, att man överlämnar ledningen av valförrättningen till valnämndens av konungens befallningshavande utsedde ordförande i stället för till kommunalstämmans ordförande. Det är även i detta fall så, att man har velat uppnå likhet mellan de politiska och de kommunala valen, och särskilt med hänsyn till den långt utsträckt distriktsindelning, som man tänker sig skulle komma att genomföras har man ansett den av utskottet föreslagna anordningen ändamålsenligare.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på godkännande av nu föredragna lagförslag samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen, så vitt anginge motsvarande lagförslag; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepät propositionen på det av utskottet förordade förslagens godkännande, sig finna denna proposition vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner det av konstitutionsutskottet i utlåtande nr 52 förordade förslaget till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen, så vitt angår motsvarande lagförslag.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 39.

Ang.
vissa ändrade
bestämmelser
om kommunala
val m. m.
(Forts.)

De återstående av utskottet förordade lagförslagen.

Godkändes.

Utskottets hemställanden i punkterna 1 och 2.

Förklarades besvarade genom kammarens föregående beslut.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av väckta motioner om ändring i § 29 mom. 4 förordningen om kommunalstyrelse på landet och i § 24 mom. 1 förordningen om kommunalstyrelse i stad; samt

nr 54, i anledning av väckta motioner om förlängning av lagen med vissa föreskrifter i fråga om val under våren 1919 av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän av den 25 februari 1919 m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om återställande i vissa fall av rätt till patent m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om inskrän-
ningar i rätten
att förvärva
fast egendom.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 43, i anledning av väckta motioner dels med förslag till lag angående förbud i vissa fall för enskild person att besitta fast egendom, dels om utsträckt tillämpning av vissa delar av lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom, dels ock om ändring i viss del av lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehåft tre av herr *Lindhagen* inom första kammaren väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 135, 136 och 137.

I motionen nr 135 hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville för sin del antaga en i motionen införd lag angående förbud i vissa fall för enskild person att besitta fast egendom.

Herr *Wohlin* hade i huvudsak instämt i yrkandet i förevarande motion i enlighet med en av honom vid av jordkommissionen den 28 januari 1920 avgivet betänkande med förslag till lag angående inskränkning under viss tid i bolags och förenings rätt att förvärva fast egendom i södra och mellersta Sverige fogad reservation.

I motionen nr 136 hade yrkats att riksdagen för sin del ville antaga följande

Om inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom.

(Forts.)

L a g

angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom.

Vad i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom den 4 maj 1906 med därtill senare gjorda tillägg är stadgat, skall med undantag för vad i lagens 3 § föreskrives, äga tillämpning även på övriga delar av riket.

Denna lag äger tillämpning på förvärv, tillkommet efter den 23 januari 1919, samt gäller tillsvidare intill den 1 oktober 1921.

I motionen nr 137 hade yrkats att riksdagen ville för sin del antaga följande

L a g

angående provisorisk ändring i viss del av lagen den 4 maj 1906 med därtill senare gjorda tillägg rörande förbud för bolag och förening att förvärva fast egendom.

Vad i 3 § av lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom den 4 maj 1906 med därtill senare gjorda tillägg är stadgat, skall tillsvidare upphöra att gälla.

Denna lag äger tillämpning på förvärv, tillkommet efter den 23 januari 1919, samt gäller tillsvidare intill den 1 oktober 1921.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt, att ifrågavarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Som utskottet erinrar, har det i början av januari 1919 tillsatts en jordkommission, som bland annat skulle hava till uppgift att tillse, att jorden icke går ur den jordbrukande befolkningens händer till obehöriga. Samma uppdrag har förut innehaft av norrlanskommittén och efter denna kommitté av jordundersökningen, som dock före sin upplösning icke hann med mer än Värmlands län. Nu är det ju klart, att en sådan lagstiftning måste bland annat omfatta ett förhindrande av obehörigas förvärv antingen genom koncession eller genom något liknande förfarande, men för att en sådan lagstiftning med effektivitet skall komma till stånd, behöver man också en provisorisk lagstiftning, som förhindrar sådana förvärv, tills den definitivt kommer till stånd. Så har man förfarit i Norge, och så försökte man förfara i Sverige både i norrlandskommittén och i jordundersökningen. Emellertid vunno på den tiden dylika förslag om provisoriska lagstiftningar intet gehör från regeringsmakten, ehuruval andra kammaren redan år 1901 på rak arm antog ett sådant förslag till provisorisk lagstiftning för Norrland och Dalarna. Följden härav var, att det blev en mängd obehöriga bolagsförvärv innan

Om inkränkn-
ningar i rätten
att förvärva
fast egendom.

(Forts.)

den definitiva lagen kom till stånd. Där hade således lagstiftningen till stor del förlorat sin verkan därigenom, att statsmakterna icke i tid sågo upp med saken.

Nu föreligger här precis samma situation. När denna kommitté tillsattes i början av januari 1919, skulle man väl hava hoppats, att statsmakterna, visa av erfarenheten, redan vid 1919 års riksdag skulle hava antagit åtminstone en provisorisk lagstiftning gentemot bolagsförvärv, vilken lagstiftning ju var lätt att åstadkomma, då man förut hade saken genomdiskuterad och formulär samt endast behöfde utvidga detsamma genom att tillägga de nya områden, där man ville, att bestämmelserna skulle tillämpas. Det gick emellertid icke då. Det har nu icke ens gått 1920, och man befinner sig i samma tågordning som förut.

Man kan då fråga sig, när skola de svenska statsmakterna någonsin bli mogna att med allvar taga upp en sådan här fråga? — Ja, jag ser, att herrarna här i kammaren också äro fullkomligt likgiltiga för saken. Ni prata gemytligt, under det att det ena bondehemmanet efter det andra ett helt år framåt kommer att falla för bolagsväldet. Tycka ni, att det är bra? Ha ni något hjärta för det? Ni äro naturligtvis lugna, därför att edra egna hemman tänka ni inte sälja; dem behålla ni! Hur det sedan går för land och folk i denna fråga, det intresserar icke de svenska statsmakterna!

Det var just i föräningar om ett sådant förhållande, som denna motion väcktes av mig med instämmande i det väsentliga av herr Wohlin, för att, om regeringen som vanligt icke vore intresserad av att taga itu med hårdhandskarna och med snabbhet, riksdagen åtminstone skulle bliva i tillfälle därtill. I detta avseende ha vi två fördömen. Vid 1901 års riksdag beslöt andra kammaren utan regeringsproposition, och utan ämbetsmannautredningar en provisorisk förbudslag för Norrland och Dalarna, och några år efteråt, jag tror det var 1909, antog kammaren också på enskild motionärs förslag en förbudslag för Värmlands län utan någon regeringsproposition och utan någon ämbetsmannautredning. Men vad se vi här? Jo, här se vi ett enhälligt utskott, som bara säger, att eftersom Kungl. Maj:t ännu icke hunnit avsluta sin prövning — det är mycket beklagligt, att Kungl. Maj:t har så litet intresse för saken, att Kungl. Maj:t icke ens sedan kommissionen suttit nära två år, eller ett och ett halvt år, funnit anledning att framlägga ens ett provisoriskt lagförslag — och eftersom, säger utskottet, proposition i ämnet »förty icke kommer att framläggas för innevarande riksdag, anser utskottet det icke vara lämpligt» — jag fäster uppmärksamheten på ordet *lämpligt* — »att i anledning av enskild reservants motionsvis framställda förslag vidtaga lagstiftningsåtgärder på ett område, som är av så genomgripande betydelse som det ifrågavarande, utan anser att riksdagen bör lämnas tillfälle att intaga sin ställning till frågan på grund av det förslag, som från Kungl. Maj:ts sida kan förväntas bliva framlagt vid kommande riksdag».

Vad är det egentligen, som bör bestämma vad som är lämpligt i en fråga? Är det bekvämligheten och tågordningen hos myndighe-

terna, eller är det livets realiteter? För min del anser jag, att det är livets realiteter, som avgöra vad som är lämpligt. Och det är icke lämpligt, att vi vänta till nästa riksdag och låta det ena stora bondeområdet efter det andra tillfalla bolag och enskilda spekulanter. Det anser jag icke vara lämpligt. Ni anse det vara lämpligt — åtminstone anser utskottet enhälligt det. Hur utskottet kan försvara detta, förstår jag icke. Och ändå kalla sig just de, som underteckna sådana utskottsutlåtanden, för praktiska politici. Vad är det för praktik ni utöva, när ni låta livets realiteter gå sin egen ogilla gång utan att taga hand om dem?

Om inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom.
(Forts.)

Nu är det i alla fall uppenbart, att när man icke från regeringen fått någon beredning av detta ärende i dess vidlyftighet, kan jag icke begära, att kammarens ledamöter i gemen — några tror jag alltid i alla fall skulle vara beredda att göra det — skola antaga ett så vidlyftigt lagförslag, som här föreligger rörande förbud för enskilda spekulanter att tills vidare utan särskild koncession besitta fast egendom. Men vad man kunde hava begärt är att utskottet i lika hög grad varit karl för sin hatt, som utskotten vid 1901 och 1909 års riksdagar, och med den större lätthet, som utskottet nu haft på grund av att formulär redan förefinnas, hade man kunnat begära, att utskottet åtminstone föreslagit en provisorisk förbudslag i fråga om bolagsförvärv även för södra och mellersta Sverige. Ett sådant lagförslag föreligger här i motionen nr 136. Denna lag är lättfattlig och enkel och kan tillämpas. Vad som där något strider mot vanlig kutym är övergångsbestämmelsen, som är lagd på den bogen, att: »Denna lag äger tillämpning på förvärv, tillkommet efter den 23 januari 1919, samt gäller tillsvidare intill den 1 oktober 1921.» Detta är för att träffa alla förvärv, som skett efter det ifrågavarande lagförslag framlagts av jordkommissionen. Då detta nu visserligen är riktigt men ovanligt och följaktligen också kommer att väcka betänkligheter, ber jag för min del att få ändra denna övergångsbestämmelse i förslaget till att lyda: *Denna lag träder genast i tillämpning*, och med denna ändring får jag därför sluta med en hemställan, att kammaren efter föredömet från 1901 och 1909 års riksdagar åtminstone ville antaga en provisorisk lag angående förbud i vissa fall för bolag och föreningar att förvärva fast egendom även i södra och mellersta Sverige. Jag yrkar därför bifall till det i motionen nr 136 på sid. 8 återgivna lagförslaget med den ändring, att sista punkten. »*Denna lag äger*» etc. utbytes mot orden: »*Denna lag träder genast i tillämpning*».

Herr B o b e r g: Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å nu föredragna utlåtande yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle, med godkännande i övrigt av utskottets hemställan, bifalla herr Lind-

Om inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom.

hagens motion nr 136, dock med den ändring att promulgationsstad-
gandet i den föreslagna lagen avfattades sålunda:

»Denna lag träder genast i tillämpning.»

(Forts.)

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden samt förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Lindhagens* under överläggningen framställda yrkande.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 77;

Nej — 29.

Föredrogs och lades till handlingarna andra lagutskottets memorial nr 45, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om andra lagutskottets utlåtande nr 35 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen den 30 juni 1916 om automobiltrafik, dels ock i anledning därav väckta motioner.

Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 4, 28, 33 och 108 regeringsformen samt § 70 riksdagsordningen.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 262, vari Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga framlagda förslag till ändrad lydelse av §§ 4, 28, 33 och 108 regeringsformen samt § 70 riksdagsordningen.

Samtidigt härmed hade utskottet till behandling förehaft en i första kammaren väckt motion, nr 303, vari herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen med anledning av propositionen nr 262 rörande grundlagsändringar i och för kvinnors tillträde till statstjänst måtte — jämte antagande av propositionens förslag till förändringar i §§ 4, 33 och 108 regeringsformen samt § 70 riksdagsordningen — dess-

utom för sin del besluta nedannämnda grundlagsändringar nämligen:

1:o) följande förändrade lydelse av propositionens förslag till ny avfattning av § 28 *regeringsformen*:

»Konungen äger att i statsrådet utnämna och befordra svenska män och kvinnor, gifta såväl som ogifta, till alla de ämbeten och tjänster, högre och lägre, vilka äro av den egenskap, att Konungen fullmakter därå utfärdar, dock böra vederbörande förut med förslag hava inkommit, där sådana hittills ägt rum. Konungen vare ock obetaget att efter vederbörandes hörande, eller uppå deras framställning, till lärarebefattningar vid universiteterna, de teologiska lärartjänsterna likväl undantagna, såsom ock till lärare- och andra beställningar vid andra inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst, ävensom till läkarebefattningar, kalla och befordra även *utländska undersåtar* av utmärkt förtjänst, de där den rena evangeliska läran bekänna. Likaledes må Konungen kunna uti militära ämbeten nyttja *utländska undersåtar* av sällsynt skicklighet, men icke till kommandanter i fästningarna. Till konsul må ock *utländsk undersåte* nämnas, där lön ej är med befattningen förenad.

Till prästerligt ämbete — — — svenska kyrkan.

Konungen fäste vid alla befordringar avseende endast å de sökandes förtjänst och skicklighet men icke på deras börd, *kön eller annat civilstånd*. *Ej må någon tilläggas ringare tjänsteförmåner för lika arbete allenast på grund av olikhet i kön*. Kvinna må kunna utnännas till prästerlig tjänst i den ordning och enligt grunder, som bestämmas i den uti 87 § 2 mom. stadgade ordning.

Varje departementschef — — — under departementet höra.»

Eller om detta icke kunde bifallas, att § 28 i förslaget måtte omredigeras så, att dels även grunderna för mäns utnämning hänvisades till enahanda särskilda avgöranden av Konung och riksdag, som enligt förslaget skulle gälla allenast för kvinnor, samt dels detta särskilda avgörande, vare sig det komme att omfatta grunder för både mäns och kvinnors anställning eller endast kvinnors anställning, skulle i båda fallen ske genom lag;

2:o) sådan ändring i § 17 *regeringsformen*, att i dess föreskrifter om utseende av *justitieråd* och *regeringsråd* ordet »män» utbyttes mot »personer»;

3:o) sådan ändring av § 21 *regeringsformen* andra stycket rörande utseende för visst ärende av *särskild ledamot av lagrådet*, att ordet »man» utbyttes mot ordet »person»;

4:o) sådan ändring i § 27 *regeringsformen* beträffande dess föreskrifter om nämnande av *justitiekanslär*, att ordet »man» utbyttes mot ordet »person»;

5:o) sådana ändringar i §§ 96 och 97 *regeringsformen* samt § 68 riksdagsordningen, att i dessa lagrums föreskrifter rörande *justitieombudsman* och *militieombudsman* orden »man» och »män» utbyttes mot orden »person» och »personer».

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på återopade grunder hemställt,

Grundlagsändringsförslag rörande kvinnors tillträde till stats-tjänster.
(Forts.)

Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.
(Forts.)

1) att riksdagen, med förklaring att förevarande kungl. proposition icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av §§ 4, 28, 33 och 108 regeringsformen samt § 70 riksdagsordningen.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

Regeringsformen.

Regeringsformen.

§ 4.

§ 4.

Konungen äger att allena styra riket på det sätt, denna regeringsform föreskriver; inhämta dock, i de fall, här nedanföre stadgas, underrättelse och råd av ett statsråd, vartill Konungen kallar och utnämner kunnige, erfarne, redlige och allmänt aktade, infödde svenske män av den rena evangeliska läran. Ej må fader och son eller bröder på en gång vara ledamöter av statsrådet.

Konungen äger att allena styra riket på det sätt, denna regeringsform föreskriver; inhämta dock, i de fall, här nedanföre stadgas, underrättelse och råd av ett statsråd, vartill Konungen kallar och utnämner kunnige, erfarne, redlige och allmänt aktade, infödde svenske *medborgare* av den rena evangeliska läran. Ej må *de, som äro i rätt upp- och nedstigande skyldskap, ej heller syskon eller äkta makar* på en gång vara ledamöter av statsrådet.

§ 28.

§ 28.

Konungen äger att i statsrådet utnämna och befordra infödde svenske män till alla de ämbeten och tjänster, högre och lägre, vilka äro av den egenskap, att Konungen fullmakter därå utfärda, dock böra vederbörande förut med förslag hava inkommit, där sådana hittills ägt rum. *Till lärarebefattningar vid statens läroanstalter, de teologiska läraretjänsterna vid universiteterna likväl undantagna, till andra beställningar vid inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst samt till läkarebefattningar må i den ordning, som ovan sagts, och med tillämpning av grunder, som*

Konungen äger att i statsrådet utnämna och befordra infödde svenske män till alla de ämbeten och tjänster, högre och lägre, vilka äro av den egenskap, att Konungen fullmakter därå utfärda, dock böra vederbörande förut med förslag hava inkommit, där sådana hittills ägt rum. Konungen vare ock obetaget, att, efter vederbörandes hörande, eller uppå deras framställning, till lärarebefattningar vid universiteterna, de teologiska läraretjänsterna likväl undantagna, såsom ock till lärare- och andra beställningar vid andra inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst, även-

(Növarande lydelse:)

av Konungen och riksdagen godkännts, kunna utnännas och befordras även infödda svenska kvinnor. Konungen vare ock obetaget, att, efter vederbörandes hörande, eller uppå deras framställning, till lärarebefattningar vid universiteterna, de teologiska lärare tjänsterna likväl undantagna, såsom ock till lärare- och andra beställningar vid andra inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst, ävensom till läkarebefattningar, kalla och befordra även utländske män av utmärkt förtjänst, de där den rena evangeliska läran bekänna. Likaledes må Konungen kunna uti militära ämbeten nyttja utländske män av sällsynt skicklighet, men icke till kommandanter i fästningarna. Till konsul må ock utländsk man nämnas, där lön ej är med befattningen förenad. Konungen fäste, vid alla befordringar, avseende endast å de sökandes förtjänst och skicklighet, men icke på deras börd. Till prästerligt ämbete eller till annan tjänst, varmed är förenat åliggande att meddela undervisning i kristendom eller teologisk vetenskap, kan endast den utnännas, som bekänner den rena evangeliska läran. Till alla övriga ämbeten eller tjänster, med det undantag i avseende å statsrådets ledamöter, som i 4 § stadgas, må bekännare av annan kristen troslära, ävensom av den mosaiska, kunna nämnas; dock må icke någon, som ej tillhör den rena evangeliska läran, såsom domare eller innehavare av annan tjänst deltaga i handläggning eller avgörande av fråga, som angår religionsvård, religionen

(Föreslagen lydelse:)

som till läkarebefattningar, kalla och befordra även utländske män av utmärkt förtjänst, de där den rena evangeliska läran bekänna. Likaledes må Konungen kunna uti militära ämbeten nyttja utländske män av sällsynt skicklighet, men icke till kommandanter i fästningarna. Till konsul må ock utländsk man nämnas, där lön ej är med befattningen förenad.

Till ämbeten och tjänster, varom ovan sägs, må med tillämpning av grunder, som av Konungen och riksdagen godkännts, även kvinnor kunna utnännas och befordras, dock att kvinna ej må utnännas till prästerlig tjänst, där ej annorledes blivit bestämt i den ordning, 87 § 2 mom. stadgar.

Till prästerligt ämbete eller till annan tjänst, varmed är förenat åliggande att meddela undervisning i kristendom eller teologisk vetenskap, kan endast den utnännas, som bekänner den rena evangeliska läran. Till alla övriga ämbeten eller tjänster, med det undantag i avseende å statsrådets ledamöter, som i 4 § stadgas, må bekännare av annan kristen troslära, ävensom av den mosaiska kunna nämnas; dock må icke någon, som ej tillhör den rena evangeliska läran, såsom domare eller innehavare av annan tjänst deltaga i handläggning eller avgörande av fråga, som angår religionsvård, religionsundervisning eller befordringar inom den svenska kyrkan.

Konungen fäste vid alla befordringar avseende endast å de sökandes förtjänst och skicklighet, men icke på deras börd. Varje

Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.
(Forts.)

Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.

(Forts.)

(Nuvarande lydelse.)

gionsundervisning eller befordringar inom den svenska kyrkan. Varje departementschef skall föredraga och expediera alla ärenden rörande befordringar, förordnanden, tjänstledighet och avsked, till och ifrån ämbeten och tjänster vid de verk och stater, som under departementet höra.

§ 33.

Konungen äger att genom naturalisation till svensk medborgare upptaga utländsk man i den ordning och under de villkor, som bestämmas genom särskild lag, stiftad i den ordning 87 § 1 mom. stadgar. Sålunda naturaliserad utlänning njute samma rättigheter och förmåner, som infödd svensk man. dock utan att kunna till ledamot av statsrådet utnännas.

§ 108.

Lagtima riksdag skall vart fjärde år, på sätt i riksdagsordningen sägs, förordna sex förkunskaper och lärdom kända män att jämte justitieombudsmannen, som bland dem förer ordet, utöva värd över tryckfriheten. Dessa kommitterade, av vilka två, utom justitieombudsmannen, skola vara lagfarne, äge sådan befattning, att, i händelse någon författare eller boktryckare, innan tryckningen, själv överlämnar dem en skrift och begär deras yttrande, huruvida åtal därå, efter tryckfrihetslagen, kan äga rum, skola justitieombudsmannen och minst trenne kommitterade, varav en lagfaren, ett sådant yttrande skriftligen avgiva. Förklara de där-

(Föreslagen lydelse.)

departementschef skall föredraga och expediera alla ärenden rörande befordringar, förordnanden, tjänstledighet och avsked, till och ifrån ämbeten och tjänster vid de verk och stater, som under departementet höra.

§ 33.

Konungen äger att i den ordning och under de villkor, som bestämmas genom särskild lag, stiftad i den ordning 87 § 1 mom. stadgar, genom naturalisation till svensk medborgare upptaga utländsk man *eller kvinna*. Sålunda naturaliserad utlänning njute samma rättigheter och förmåner, som infödd svensk medborgare, dock utan att kunna till ledamot av statsrådet utnännas.

§ 108.

Lagtima riksdag skall vart fjärde år, på sätt i riksdagsordningen sägs, förordna sex förkunskaper och lärdom kända *personer* att jämte justitieombudsmannen, som bland dem förer ordet, utöva värd över tryckfriheten. Dessa kommitterade, av vilka två, utom justitieombudsmannen, skola vara lagfarne, äge sådan befattning, att, i händelse någon författare eller boktryckare, innan tryckningen, själv överlämnar dem en skrift och begär deras yttrande, huruvida åtal därå, efter tryckfrihetslagen, kan äga rum, skola justitieombudsmannen och minst trenne kommitterade, varav en lagfaren, ett sådant yttrande skriftligen avgiva. För-

(Nuvarande lydelse:)

uti, att skriften må tryckas, vare då både författare och boktryckare från allt ansvar frie, och ligge det å kommitterade.

(Föreslagen lydelse:)

klara de däruti, att skriften må tryckas, vare då både författare och boktryckare från allt ansvar frie, och ligge det å kommitterade.

Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.
(Forts.)

Riksdagsordningen.

§ 70.

Lagtima riksdag skall vart fjärde år förordna sex för kunskaper och lärdom kände män att, jämte justitieombudsmannen, som bland dem förer ordet, utöva vård över tryckfriheten. Dessa kommitterade, av vilka två, utom justitieombudsmannen, skola vara lagfarna, väljas medelst omröstning genom tjugufyra valmän, därav vardera kammaren inom sig utser tolv. Avgår mellan riksdagarna någon bland kommitterade, välja de övriga till det lediga rummet en behörig man.

2) att herr Lindhagens motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Enligt en vid utlåtandet fogad reservation hade herr *Hellberg* yrkat, att § 28 regeringsformen skulle erhålla följande förändrade lydelse:

»Konungen äger att i statsrådet utnämna och befordra svenska män och kvinnor till alla de ämbeten och tjänster, högre och lägre, vilka äro av den egenskap, att Konungen fullmakter därå utfärdar, dock böra vederbörande förut med förslag hava inkommit, där sådana hittills ägt rum. Konungen vare ock obetaget att efter vederbörandes hörande, eller uppå deras framställning, till lärarebefattningar vid universiteterna, de teologiska läraretjänsterna likväl undantagna, såsom ock till lärare- och andra beställningar vid andra inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst ävensom till läkarebefattningar, kalla och befordra även utländska *medborgare* av utmärkt förtjänst, de där den rena evangeliska läran bekänna. Likaledes må Konungen kunna uti militära ämbeten nyttja utländska *medborgare* av sällsynt skicklighet, men icke till kommandanter i fästningarna, Till konsul må ock utländsk *medborgare* nämnas, där lön ej är med befattningen förenad.

Till prästerligt ämbete må kvinna kunna utnännas i den ordning och enligt grunder, som bestämmas i 87 § 2 mom. Till sådant ämbete

Riksdagsordningen.

§ 70.

Lagtima riksdag skall vart fjärde år förordna sex för kunskaper och lärdom kända personer att, jämte justitieombudsmannen, som bland dem förer ordet, utöva vård över tryckfriheten. Dessa kommitterade, av vilka två, utom justitieombudsmannen, skola vara lagfarna, väljas medelst omröstning genom tjugufyra valmän, därav vardera kammaren inom sig utser tolv. Avgår mellan riksdagarna någon bland kommitterade, välja de övriga till det lediga rummet en behörig person.

Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.
(Forts.)

eller till annan tjänst — — — — —
under departementet höra.»

Vidare hade herr *Hellberg* yrkat bifall till herr *Lindhagens* ändringsförslag i §§ 17, 21, 27, 96 och 97 regeringsformen samt § 68 riksdagsordningen.

I en annan reservation hade herr *von Geijer* med instämmande av herrar *K. J. Ekman*, *von Hofsten*, *Gösta Andersson* och *Magnusson* i Tumbult, yttrat:

»Då jag principiellt anser, att kvinna icke bör bekläda statsrådsbefattning, eller militär eller civilmilitär tjänst, domarebefattning eller prästerlig tjänst, hemställer jag, som i övrigt är ense med utskottet om de ifrågasatta grundlagsändringarna,

att den ifrågasatta ändringen i § 4 regeringsformen icke måtte av riksdagen godkännas;

samt att, vad § 28 regeringsformen angår, måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antagas följande lydelse av paragrafen:

§ 28.

Konungen äger att i statsrådet utnämna och befordra infödde svenske män — — — förenad (lika med utskottets förslag).

Till ämbeten och tjänster, varom ovan sägs, må med tillämpning av grunder, som av Konungen och riksdagen godkänts, även kvinnor kunna utnännas och befordras; dock att kvinna ej må utnännas till *militär eller civilmilitär befattning, domarebefattning eller prästerlig tjänst*.

Till prästerligt ämbete — — — svenska kyrkan (lika med utskottets förslag).

Konungen fäste — — — departementet höra (lika med utskottets förslag).»

Herr *von Hofsten*: I avgiven reservation hava vi reservanter yrkat,

dels, att den föreslagna grundlagsändringen av 4:e § regeringsformen angående kvinnors tillträde till statsrådsämbete måtte ogillas,

och dels, att beträffande 28 § kvinnor icke må kunna utnännas till militär eller civilmilitär befattning, domarebefattning eller prästerlig tjänst.

Beträffande militära befattningar äro alla ense, att kvinnor icke i verkligheten komma att få eller att söka sådana befattningar, varför denna fråga helt kan avföras från aktualitet.

Min tvekan att lämna kvinnor tillträde till domareämbete grundar sig mindre på den olika naturell, den olika subjektiva läggning, som eventuellt må förefinnas mellan man och kvinna. Jag tror fastmer, att det troligen relativa fåtal kvinnor, som komma att ägna sig åt juridiska studier, i verkligheten skall komma att besitta fullt lika stora om ej större förutsättningar än flertalet män; just därför, att

här kommer att föreligga ett så att säga naturligt urval, i det att troligen i allmänhet endast de kvinnor komma att ägna sig åt denna bana, som känna med sig, att de äga särskilda förutsättningar därför.

Skälet till min tvekan att lämna kvinnor tillträde till domare-ämbeten finnes angivet i ett uttalande av de sakkunniga i förevarande fråga, citerat i den kungl. propositionen sid. 27 sålunda: »Det har även anmärkts, att den allmänna meningen understundom skulle komma att reagera mot att kvinnor bestridde domarebefattningar, och att det särskilt på detta område ej vore lämpligt, att lagstiftningen ginge längre, än att den ägde stöd av en utbredd allmän uppfattning.» Detta gäller nu särskilt ordförandeskap i överrätterna. Jag skulle vara mindre tveksam beträffande medlemskap i överrätterna — om nu ej den förra verksamheten vore en nödvändig förutsättning för den senare — då jag fullväl tror, att mängen kvinna skulle med fördel kunna tävla med och jämväl överträffa mängen man i tankeklarhet, logisk skärpa, samvetsgrannhet och rättfärdighetskänsla. Däremot förmenar jag, att den allmänna folkmeningen, särskilt på landsbygden, i vida kretsar av vårt land skulle reagera mot och i varje fall ännu icke är mogen för att se en ung kvinna såsom ordförande i häradsrätt, ägodelningsrätt eller en omfattande vattensynrätt. Det synes mig olämpligt framdriva lagstiftningen i ett tempo, som icke går jämsides med den allmänna uppfattningen. Däri ligger som sagt ingen misstro till, att icke den kvinnliga unga t. f. domhavanden skulle eventuellt lika bra som hennes manlige kamrat sköta befattningen. Förmodligen förmenar mängen i denna kammar, att en sådan uppfattning, som jag här givit uttryck åt, är grundad på en fördom, en föräldrad uppfattning; jag vågar dock tro, att flertalet jämväl av den befolkning på landsbygden, som har samma politiska uppfattning som majoriteten i kammaren, skulle reagera mot förhållandet.

Beträffande kvinnors tillträde till prästämbete må villigt medgivas, att kvinnans naturliga läggning och naturell väl må lämpa henne såväl till andlig talare som själasörjare, men jag tror dock, att den allmänna folkmeningen icke heller härvidlag är mogen för en sådan reform.

Enligt den föreslagna grundlagsändringen, även enligt reservanternas förslag, förutsättes en av konung och riksdag stiftad lag angående de närmare formerna för ordnande av kvinnors tillträde till statstjänst. Konturerna till dessa grunder äro ännu icke alls uppdragna. Nog förefaller det väl litet underligt att besluta grundlagsändringen innan några som helst bestämmelser därom äro angivna.

Det kan dock vara skäl att betona, att även genom reservanternas förslag hela den svenska administrationen och förvaltningen lämnas öppen för kvinnors tillträde. Det är även givet, att ett flertal andra tjänster än fullmaktstjänster, där dessa förhållanden regleras genom instruktioner och reglementen, skola öppnas för kvinnorna.

Folkmeningen har förvisso accepterat den år 1909 genomförda grundlagsändringen i avseende å kvinnors tillträde till lärare- och läkaretjänster. Jag tror det vore klokt jämväl för kvinnorna själva

*Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.*

(Forts.)

Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.
(Forts.)

att taga även denna reform successivt och nu undantaga de av oss reserveranter angivna befattningarna.

På grund av vad jag sålunda anför, ber jag, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till herr von Geijers reservation.

Herr statsrådet N o t h i n: Herr talman, mina herrar! För närvarande äga kvinnor tillträde till statstjänst allenast i vissa undantagsfall. Beträffande de högre statstjänsterna återfinnas bestämmelser i ämnet i 28 § regeringsformen, däri det stadgas såsom regel, att till innehavare av fullmaktstjänster skola utnämnas män, men att i vissa särskilda fall även kvinnor kunna utses. Beträffande lägre tjänster återfinnas föreskrifter i gällande avlöningsreglemente och instruktioner.

Den nu till behandling föreliggande propositionen avser att undanröja det grundlagsenliga hindret för kvinnor att bekläda statsämbeten, men den innebär däremot, på ett undantag när, icke något definitivt avståndstagande till frågan, i vilken utsträckning kvinnorna skola kunna erhålla tillträde till statstjänst. Denna fråga är nämligen föremål för särskild utredning av tillkallade sakkunniga.

Innan jag ingår på ett närmare bemötande av den reservation, som förordades av den föregående ärade talaren, vill jag något beröra den ståndpunkt, som legat till grund för Kungl. Maj:ts proposition. Man har ansett, att vissa statstjänster äro av den beskaffenhet, att de icke obetingat eller under alla förhållanden kunna eller böra beklädas av kvinnor, och att de därför också borde uttryckligen avskiljas från det område, som nu skulle öppnas för kvinnans verksamhet. Enligt den kungl. propositionen, som därutinnan överensstämmer med de sakkunnigas förslag, skulle dessa undantag från den allmänna regeln icke angivas i grundlagen, utan man har i stället tänkt sig, att det grundlagsstadgande, som nu reglerar förhållandet i fråga om de högre tjänsterna, skulle ersättas med särskilda bestämmelser. I dessa skulle angivas såväl den allmänna principiella regeln om likställighet mellan man och kvinna som de nu antydda undantagsbestämmelserna. De sakkunniga hava i princip angivit, vilka undantag de tänkt sig, men Kungl. Maj:t, som i propositionen anslutit sig till de sakkunnigas förslag i vad det avser ärendets formella behandling, har utan att i någon mån definitivt binda sig beträffande det ena eller andra slaget av tjänster, med undantag dock för statsrådsämbete, framlagt detta förslag, varigenom grundlagshindret skulle undanröjas. De sakkunniga hade även föreslagit grundlagsändring i syfte att bereda kvinna tillträde till vissa särskilt angivna högre ämbeten, nämligen justitieråds- och regeringsrådsämbeten ävensom justitiekanslers-, samt justitie- och militieombudsmannaämbetena. Även denna fråga har Kungl. Maj:t ställt på framtiden. Föredragande departementschefen har därvid ansett, att kvinnas behörighet till justitieråds- och regeringsrådsämbetena, skulle avgöras genom det ändrade innehållet i regeringsformens § 28. samt att, beträffande de nämnda åklagartjänsterna, frågan utan olägenhet kunde

uppskjutas, i det att varken för närvarande eller inom den närmaste tiden finnes någon kvinna, som kunde tänkas uppfylla kompetensvillkoren för dessa tjänster.

Beträffande nu herr von Geijers m. fl:s reservation synas dessa reservanter också dela Kungl. Maj:ts och utskottets uppfattning om det riktiga i en principiell likställighet mellan man och kvinna i fråga om behörighet till statstjänst. Men skillnaden är den, att reservanterna tillägga vissa undantag den stora betydelse, att de icke kunna åtnöjas med att få undantagen fastställda i allmän lag utan vilja ha dem omgärdade med grundlags skydd. Dessa undantag, vilka alltså nu dragas under debatt, äro förutom statsrådsämbeten, militära och civilmilitära tjänster, domarämbeten och prästerliga ämbeten.

Som jag nämnde, är det endast i fråga om statsrådsämbeten, som den föreliggande propositionen tager ståndpunkt i sak. Jag vill i detta sammanhang erinra, att enligt nu vilande grundlagsförslag kvinnorna skola erhålla valrätt och valbarhet till riksdagens båda kamrar. Konsekvensen härav synes bjuda, att kvinnorna även må kunna bekläda statsrådsämbeten — detta så mycket hellre som till statsråd vanligen kallas personer, vilka deltagit i den aktiva politiken. Jag vill också framhålla, att i såväl Norge som Finland ej finnes något hinder för kvinna att bli ledamot av statsrådet; och enligt ett förslag, som ligger under prövning i Danmark, skulle kvinnorna också där få samma befogenhet. Att detta förslag ännu icke antagits, beror av meningsskiljaktigheter på en annan punkt.

Vad åter angår övriga tjänster, i fråga om vilka Kungl. Maj:ts proposition ej intager en slutlig ståndpunkt, vill jag gentemot reservanterna erinra därom, att frågan icke är löst enbart genom fastställande av normer i grundlagen för kvinnornas behörighet eller icke behörighet att utnännas till statstjänster. Ytterligare måste nämligen utredas och fastställas principer för avlöning och pensionering av kvinnliga befattningshavare. Vidare måste utredas frågan om gift kvinnas behörighet att innehava statstjänst ävensom frågan om eventuellt reserverande av vissa tjänster för kvinnor m. m. Slutligen återstår frågan om utredning av andra tjänster än fullmaktstjänster. Denna fråga regleras ju icke alls i grundlagen. Alla dessa spörsmål äro, som jag nyss nämnde, under utredning av sakkunniga, och det föreliggande förslaget avser endast att undanröja hindren för att man skall kunna i vanlig ordning meddela bestämmelser om kvinnornas behörighet eller icke behörighet att bekläda statstjänst. Propositionen ställer sålunda icke under debatt frågan angående vilka statstjänster, som nu böra förbehållas männen ensamma eller icke. Först sedan de sakkunniga avslutat sin utredning och framlagt sitt lagförslag, i vilket detta ämne skall uttömmande behandlas, samt alla vederbörande ämbetsmyndigheter fått yttra sin mening, kan denna sak föreläggas riksdagen i sådant skick, att den kan allsidigt bedömas. Ur de synpunkter, som varit vägledande för Kungl. Maj:ts förslag, måste därför en diskussion redan på detta stadium av frågan anses vara för tidigt väckt.

Jag vill framhålla, att det även finns ett annat skäl att icke nu

*Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.*

(Forts.)

Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.

(Forts.)

binda sig för vissa tjänsters undantagande eller icke undantagande. De sakkunniga, som syssla med frågan, hava förutom militära tjänster ifrågasatt att undantaga även åtskilliga andra, såsom diplomatiska och konsulära tjänster, vissa befattningar inom fängsvården, befattningar, som avse upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, för att nu nämna några av de viktigaste. Det får antagas, att herr von Geijer och hans medreservanter dela den uppfattningen, att de nu nämnda och även andra tjänster böra undantagas genom särskilda föreskrifter. Man skulle då, om ifrågavarande reservation godkännes, få det något egendomliga förhållandet, att vissa tjänster undantagas i grundlagen och vissa andra tjänster genom särskilda bestämmelser.

I ärendet finnes emellertid även en annan reservation, som går i motsatt riktning och avser att i grundlagen principiellt fastställa kvinnas och mans likställighet till erhållande av statstjänster. Denna reservation har föranletts av en av herr Lindhagen i denna kammarväckt motion. Skulle den ståndpunkten nu godkännas, måste man givetvis i detalj göra klart för sig, om det icke finnes en eller flera slag av statstjänster, som böra ställas utanför, d. v. s. man måste nu företaga en noggrann och ingående realbehandling av frågan. De sakkunnigas första betänkande uppvisar nämligen vissa grupper, som ansågos böra undantagas, och sannolikt är väl, att den nu pågående utredningen skall komma att giva ett liknande resultat även i fråga om andra tjänster. Man skulle, vare sig man nu går på den ena eller den andra reservationen, komma att föregripa den pågående utredningen och de utlåtanden, som av ämbetsmyndigheter och andra komma att avgivas i frågan.

Jag vill nämna, att andra kammaren förut i dag förehaft denna fråga och därvid med stor majoritet bifallit utskottets hemställan. Frågan om kvinnornas tillträde till statstjänst har länge stått på dagordningen på alla de håll, där denna sak betraktas såsom en angelägenhet av största vikt ej blott för enskilda medlemmar, utan även för hela samhället. Genom 1909 års grundlagsändring, varigenom vissa ämbeten öppnades för kvinnorna, menade man, att man fått någon lösning av frågan. Så blev emellertid icke fallet, på grund därav, att de grunder för kvinnornas befordran till statstjänst, till vilka grundlagsstadgandet hänvisar, aldrig blevo utformade. I stället kom man att stanna på den gamla ståndpunkten, utan hänsyn till den med varje år fortgående ökningen i antalet av de kvinnor, som vunnit den för inträde i statstjänst erforderliga teoretiska utbildningen. Att just denna utvecklingsgång med nödvändighet måste framkalla en djup besvikelse hos kvinnorna, är väl bekant. Så mycket starkare äro därför de förhoppningar, som nu hava fästs vid det beslut, riksdagen i dag går att fatta.

Som frågan nu ligger, måste alla de, vilka behärta det berättigade i att bereda kvinnorna ökade möjligheter till inträde i statstjänst, säga sig, att frågans lösning bäst befordras genom att denna kammarväckelse biträder medkammarens beslut.

Herr Hellberg: Herr talman! När frågan om kvinnans tillträde till statstjänster skulle lösas genom grundlagsändring, har jag för min del ansett, att det vore önskvärt, att denna lösning skedde, om jag så må säga, i något större stil, något mer principklart än vad som skett genom det kungl. förslaget. Det sker nämligen där på det sättet, att i § 28 regeringsformen först stadgas, att män skola kunna utnännas och sedan kommer längre fram som ett undantag stadgandet, att med tillämpning av grunder, som av konung och riksdag godkännas, även kvinnor kunna utnännas och befordras, dock att i avseende å prästerliga tjänster o. s. v.

Denna lösning tilltalar mig mycket litet. Den har genomgående karaktär av en kompromiss. Man har visserligen funnit sig nödsakad, att som en konsekvens till den ställning kvinnan nu intager i samhället, medge henne rätt under vissa betingelser till statstjänster, men man gör det med bestämda inskränkningar, som skola bestämmas genom särskild lag. Nu mena naturligtvis de, som stå bakom detta förslag, att det är nödvändigt att medge likställighet mellan män och kvinnor i detta avseende med modifikation, d. v. s. så, att någon verklig likställighet inte uppstår. Jag för min del har inte kunnat inse, varför detta skulle vara nödvändigt. Det har av den förste ärade talaren i dag anförts, att kvinnor inte skulle lämpa sig för vissa tjänster, men han använde därvidlag ett lyckligt uttryck, som jag ber få upptaga, då han sade, att det naturliga urvalet därvid komme att bli bestämmande. För min del kan jag inte finna, att det på något vis är nödvändigt, att genom lagbestämmelser sörja för något, som det naturliga urvalet sörjer för. Min bestämda övertygelse är, att kvinnor inte komma att söka sådana tjänster, som de anse sig inte kunna fylla, och till vilka tillträdet för dem givetvis kommer att i hög grad försvåras på grund av den rådande allmänna uppfattningen. Men skulle undantagsvis någon enstaka kvinna vara så särskilt lyckligt utrustad för en sådan tjänst, som det stora flertalet kvinnor inte kunna tänka på att vinna, då är det ju bara en ren förlust för samhället att en sådan särskilt kvalificerad kvinna inte kan få komma fram till denna plats.

Nu har herr von Hofsten också talat om den allmänna meningen, och han ansåg, att den skulle komma att reagera mot att kvinnor befordras till vissa befattningar. Ja, den allmänna meningen har nog under gångna tider reagerat ofantligt starkt och bestämt mot sådana sysselsättningar för kvinnorna, som vi nu finna så vanliga och alldagliga, att vi inte fästa minsta uppmärksamhet vid dem. Det är ju veterligt, att när det först kom på tal, att kvinnor skulle användas som sjuksköterskor, så väckte detta en synnerligen stor sedlig indignation. Hur underligt skulle man inte på sin tid ha tyckt det vara, att kvinnor äro läkare, eller att de äro advokater och uppträda inför rätta! — Och detta är nu för oss, som sagt, helt alldagligt. Jag är för min del inte säker på, att inte allmänna meningen i stor utsträckning reagerar mot det förslag, Kungl. Maj:t själv framställt i § 4 regeringsformen och som medger kvinnor rätt att bli statsråd — jag är alldeles övertygad om, att det finnes en mycket, stark fördom mot

*Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.*
(Forts.)

Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.
(Forts.)

detta. Ty det är fördomen man egentligen har att räkna med, när man i detta fall talar om den allmänna meningens reaktion mot sådana här förändringar, och jag tycker, att när det gäller att principiellt säga ifrån, hur en sak bör ordnas i grundlagen, bör man inte mer än vad som är alldeles nödvändigt taga hänsyn till dylika fördomar.

Nu vet jag naturligtvis, att det kungl. förslaget har alla utsikter att gå igenom. Det fyller fordringarna på en normal riksdagskompromiss och kan sålunda med stor segervisshet framföras mot reservationerna, i all synnerhet mot den reservation, som jag har framställt i anslutning till herr Lindhagens motion. Jag skall emellertid, ehuru utan alla förhoppningar, tillåta mig att yrka bifall till denna min reservation, men måste dock dessförinnan på grund av vissa erinringar, som herr tamannen varit vänlig framställa, be att få göra några formella jämkningar.

Jag har formulerat min reservation så, att jag bara nämner, att jag »tillåtit mig yrka» o. s. v. För att detta skall kunna upptagas till proposition, bör det ändras något. Jag yrkar sålunda:

att såsom ett sammanhängande förslag måtte såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antagas — och så skall jag taga mina bägge yrkanden i två moment:

dels den ändrade lydelse av 28 § regeringsformen, som förordats i min reservation, dock med den ändring, att andra stycket skulle avfattas sålunda: »Till prästerligt ämbete må kvinna kunna utnännas» med tillämpning av grunder, som bestämmas i den ordning 87 § 2 mom. stadgar. »Till sådant ämbete eller till annan tjänst» o. s. v.;

dels den ändrade lydelse av §§ 4 och 33 regeringsformen samt § 70 riksdagsordningen, som innefattas i Kungl. Maj:ts förslag;

dels ock de ändringar i §§ 17, 21, 27, 96 och 97 regeringsformen samt § 68 riksdagsordningen, som förordats i herr Lindhagens motion.

Herr Reuterskiöld: I § 28 regeringsformen insattes för rätt länge sedan den bestämmelse, som nu finnes där, angående rätt för kvinna till erhållande av statsämbete, men denna bestämmelse innebar dock icke, såsom man vanligen brukar säga, att en rätt skapades för henne att erhålla sådant ämbete, utan det skedde endast ett undanröjande av *grundlagsenliga* hinder för henne att bekläda vissa befattningar. Man skulle då kunna tycka, att innan man går till utvidgande av detta undantag i § 28 regeringsformen, någon erfarenhet skulle vara önskelig angående tillämpningen av denna bestämmelse. Man kunde tycka, att det i anledning av grundlagsändringen också borde ha uppställts några sådana grunder, som denna ändring avsåg att möjliggöra och efter vilka hon skulle fått möjlighet att erhålla och utnännas till dessa befattningar, men något sådant har icke ägt rum, utan grundlagens undantagsbestämmelser äro fortfarande undantagsbestämmelser på papperet. Jag vill därvid också rikta uppmärksamheten på, att när det heter där: »med tillämpning av grunder, som av Konungen och riksdagen godkänts», så får detta ingalunda tolkas så

som det syntes tolkas från statsrådsbänken med avseende på den kungl. propositionen, vilken upptagit samma uttryckssätt, nämligen att dessa grunder skulle bestämmas »i civillag», utan när formuleringen gjordes, betydde detta, att man skulle kunna fastställa grunderna icke blott i civillag, utan även i form av bestämmelser vid lönerogleringar eller bestämmelser i samband med statsregleringen. Det är sålunda visserligen Konungens och riksdagens samstämmiga beslut, som fordras men det är ingalunda nödvändigt, att beslutet fattas i lags eller civillags form. Nu vill emellertid utskottet ändra detta så, att man i stället för att i grundlagen ha kvar undantagsbestämmelsen, skulle gå i motsatt riktning och säga: till alla i § 28 avsedda befattningar skola kvinnor kunna utnännas, om icke något särskilt undantag är stadgat. Den kungl. propositionen skall jag i detta fall icke ingå på, utan jag håller mig till utskottsbetänkandet. Där hänvisas egentligen beträffande undantag till prästerliga tjänster, men skapas tillika möjlighet att komma ifrån även detta undantag. I reservationen uppräknas däremot vissa som grundlagsbestämda avsedda undantag, men i övrigt skall det även enligt den vara en allmän regel, att kvinnan skall ha tillträde till statstjänster. Jag kan för min del ej finna, att icke en annan väg varit långt mera framkomlig och fullt befogad, nämligen den, som grundlagen nu innehåller. Vill man utvidga antalet nu stadgade undantag från regeln, att kvinnan icke har tillträde till statstjänster, så kan man göra det i den mån, som erfarenheten visat, att behov därav föreligger. Hittills har detta icke visats, då icke i något fall den anvisade vägen ännu begagnats, och att nu, innan ens detta skett, gå över till en allmän regel och säga, att kvinna får tillträde till alla statstjänster, som icke äro särskilt undantagna men samtidigt tänka att erfarenheten snart skall visa, att kvinnor ej användas eller ens lämpa sig för användning i statstjänst, detta synes mig tyda på att man är inne på en bakvänd väg.

Det förefaller för övrigt, som om i våra dagar kravet på kvinnans tillträde till statstjänst icke är fullt så starkt, som det förut varit under andra förhållanden. Det har i våra dagar kommit till ett moment, som betonas från kvinnohåll minst lika mycket som det andra, och skillnaden är bara den, att det ena är ett krav från de ogifta, akademiskt eller högre bildade kvinnor, som vilja ut i det allmänna livet, medan det andra kravet är ett krav som framställes från hemmets kvinnor vilka ha börjat vakna och börjat känna, att här finnas andra intressen än utekvinnornas att tillvarataga. Det är i själva verket olika opinioner bland kvinnorna. Jag tror för min del icke, att det under sådana förhållanden är lyckligt att genom en grundlagsändring efter så rent teoretiska och doktrinära grunder, som här är gjort, uppmuntra till att kvinnorna dragas från den verksamhet, som dock är den väsentliga och som vi från alla håll betonat vara så nödvändig för vårt land. Mig förefaller det också, som om det ingalunda är den konsekvens av den kvinnliga rösträtten, att kvinnor skulle få tillträde till statsämbeten. Lika bestämt som jag är av den uppfattningen att med den utveckling förhållandena tagit, kvinnans politiska rösträtt är en nödvändighet och ett behov i våra dagar, lika bestämt

*Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.*

(Forts.)

Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinners till-
träde till stats-
tjänster.

(Forts.)

är jag av den uppfattningen, att därav icke följer något som helst behov eller intresse att få kvinnor in i statstjänst. Från dem, som här talat för kvinnans tillträde till statstjänst, har också framhållits, att hon i själva verket icke är lämpad därför, och att det blir rena undantag, att hon kommer in i den, men om så är fallet, om man erkänner denna principens riktighet, varför skall man upptaga den motsatta principen i lagen och icke nöja sig med att hava undantag, som i fall av behov kunna utvidgas?

Jag medger, att vad som yttrades från statsrådsbänken, nämligen att tillträde till statsrådstjänst skulle kunna vara en konsekvens av den politiska rösträtten för kvinnan — jag medger, säger jag, att det finnes visst fog för detta påstående, men då betraktar man statsrådstjänsten allenast från den parlamentariska synpunkten, allenast som ett moment i det politiska livet. Våra statsråd hava ju dock som bekant allt fortfarande en ämbetsmannagärning att utföra och en mycket betydande sådan. De äro icke bara politici, utan måste också vara ämbetsmän, och jag undrar, om icke i själva verket utvecklingen långt mera tenderar till, att den parlamentarism, varmed vi begåvats, har överlevat sig själv, och att vi snart komma tillbaka till en annan tingens ordning, där ämbetsmannamomentet allt starkare kommer att göra sig gällande än i dessa parlamentariska regeringar utan parlamentariskt underlag. Under sådana förhållanden kan jag ej heller finna, att ens i fråga om statsrådstjänst tiden är mogen, som det heter, för denna reform. Vi måste först avvakta och se, huru den politiska rösträtten för kvinnan kommer att verka, och om det kommer att bliva behov för kvinnor att, därför att de fått rösträtt, komma in i riksdagen och därifrån vidare till statsrådsbänken. Jag tillåter mig ännu betvivla, att den konsekvensen kommer att följa, och likaå betvivlar jag, att det skulle vara till någon välsignelse.

Jag vill tillägga med avseende på frågan om den allmänna uppfattningen, som den förste talaren berörde, att när man talar om den allmänna opinionen i en sådan fråga som denna, så rör man sig med den allmänna opinion, som kommer till uttryck i vissa särskilt »intresserade» kretsar, som det heter, i vissa bildningskretsar, men med den utvidgning av den politiska rösträtten och den kommunala rösträtten, som ägt rum, har i det offentliga livet dragits in en mängd kretsar, som förut icke haft någon som helst mening i dessa frågor, därför att de icke intresserat dem. Jag tror exempelvis att vad landsbygden beträffar det kommer att bli en ganska stark mening mot denna reform, såsom den här föreligger, när väl uppmärksamheten blir riktad på vad den betyder och innebär. Den allmänna opinion, som hittills funnits, har varit så att säga en opinion inom städerna, bland de stadsbildade. Men det är ingalunda säkert, och jag vågar tro motsatsen vara långt vissare, att denna opinion kommer att vinna vidare utbredning och understöd. I själva verket är det ej heller fråga om likställigheten mellan man och kvinna. När man går ut från denna synpunkt, har man tagit fullkomligt felaktig utgångspunkt. Vad det gäller är statsintresset, statens behov av de ena eller de andra, och då måste jag för min del säga, att statsintresset kräver

icke, att kvinnor inträda i statstjänst. Det kräver tvärtom, att de i största utsträckning i fråga om de befattningar det här är tal om icke inträda i dem.

Vår svenska statsförvaltnings styrka har legat i två omständigheter. Den ena omständigheten har varit förvaltningens ekonomiska oberoende och personliga självständighet mot överordnade, den andra vår förvaltnings juridiska ryggrad. För att denna skall bevaras, är det nödvändigt, att förvaltningen, på sätt hittills har skett, rekryteras genom en juridiskt utbildad personal, och vad den juridiska utbildningen beträffar, så vågar jag påstå, att en utbildning på detta område är synnerligen främmande för kvinnorna. Jag har från min universitetslärareverksamhet inom juridisk fakultet under nära 20 år haft med åtskilliga kvinnor att göra i fråga om examina och tentamina och jag kan säga, att även om antalet lyckligtvis icke varit alltför överväldigande och man alltså får göra en ganska stark reservation för att draga några alltför vida slutsatser, så har den genomgående erfarenheten åtminstone för mig varit den, att kvinnorna icke ägna sig för den offentliga rättens studium åtminstone och icke i denna åstadkommit i regel annat än en utanläxa. Det finnes undantag och ganska betydande undantag, men för dessa tror jag det icke vara befogat att göra någon som helst ändring i grundlagen, ty för dessa kvinnors intresse är fältet fritt inom den privata verksamheten. De kunna verka som advokater, och det är mycket möjligt att de kanske på den civila rättens område äro långt mera skickade för en verksamhet, än de äro på den offentliga rättens område. Jag vågar därför för min del säga, att jag ser en fara för vår förvaltnings bibehållande vid sin självständighet, om man på detta vis, långt innan behov föreligger, skall uppmuntra till att ändra de förhållanden, som nu finnas. Över huvud består denna fara däri, att kvinnorna alltid äro subjektiva: måhända kan jag få tillspetsa satsen så, att presumptionen alltid är för männens objektivitet, ehuru denna presumption lätt kan kullkastas, varemot presumptionen mot kvinnans objektivitet lyckligtvis sällan eller aldrig kan det.

Under sådana förhållanden är det alldeles uppenbart, att jag för min del, herr talman, måste yrka avslag både på Kungl Maj:ts och utskottets förslag och reservationerna, i vad de angå §§ 4 och 28 regeringsformen. Vad de övriga paragraferna angå, så hyser jag den mening, att de ändringar, som där äro föreslagna, äro komplett onödiga, men jag anser dem också vara alldeles ofarliga, och under sådana förhållanden får jag väl böja mig för konstitutionsutskottets uppfattning, att i fråga om dessa föreligger en nödig och nyttig ändring och jag skall därför icke yrka något i fråga om dem.

Herr von Geijer: Från statsrådsbänken har gjorts en del anmärkningar mot vår reservation, att den skulle lida av viss inkonsekvens. Reservationen skulle liksom propositionen ju gälla att ur grundlagen borttaga de hinder, som finnas för kvinnors allmänna anställning i statens tjänst, sålunda att icke låta i grundlagen kvarstå någon bestämmelse, varigenom sådant anställande hindrades.

*Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.*

(Forts.)

Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.
(Forts.)

En inkonsekvens av reservanternas skulle därför vara att trots detta kvarhålla absolut förbud beträffande de vissa tjänster, reservationen skulle i denna del i någon mån stå kvar på den gamla ståndpunkten. Jag vill då gentemot detta erinra om, att är det någon inkonsekvens därvidlag i principiellt hänseende från reservanternas sida, kan man säga, att Kungl. Maj:t även själv gjort sig skyldig till något liknande, då i propositionen i 28 § prästerliga tjänster blivit helt undantagna. Därmed må förhålla sig hur som helst, jag finner ingen direkt anledning till erinran häremot, tvärtom har man den övertygelsen, att de prästerliga tjänsterna icke lämpligen kunna beklädas av kvinnor, har man den övertygelsen, säger jag, så finns ingen som helst anledning att av rädsla att bryta mot en rent principiell ställning tveka och låta dessa hinder fortfarande kvarstå i grundlagen.

Jag delar för övrigt den mening som den förste ärade talaren framförde till försvar för att ej domaretjänster, och då sådana särskilt vid underdomstolarna, lämpligen kunna anförtros åt kvinnor. Jag har däremot icke direkt anledning, att i allo underskriva vad den ärade talaren sade. Jag finner för min del denna tjänst icke lämpa sig för kvinnor. Jag skall dock ej fördjupa mig i denna sak.

Det har ju framhållits både från statsrådsbanken och jämväl, kan man säga, av den talare, som så ivrigt försvarat sin reservation, vilken gick längre än utskottet, nämligen herr Hellberg, att man icke utan vidare kan på detta område gå hur långt som helst. Från statsrådsbanken har antytts, att vi skulle få särskilt förslag till civillag, vari skulle bestämmas, vilka tjänster som skulle öppnas för kvinnorna, och herr Hellberg har redan i sin reservation sagt, att man skulle generellt kunna öppna alla platser för kvinnor, enär härvidlag någon synnerlig fara ej föreligger, då den naturbestämda olikheten i könsens anlag och uppgifter kan anses utgöra en fullt tillräcklig garanti för att kvinnorna inte komma att intränga på verksamhetsområden, där de sakna erforderliga förutsättningar att göra sig gällande. Även han, som gått längre i sitt förslag än utskottet och som, skulle jag vilja säga, härvidlag har helt och odelat slagit sig till kvinnornas riddare, även han erkänner således, att det kan vara anledning till betänksamhet här och där. Han anser emellertid, att denna omständighet skall helt och hållet reglera sig, om jag ej missförstod honom nyss, genom en naturlig utveckling — ett naturligt urval. Jag vill då erinra honom om att näppeligen kan väl här lika litet som på något annat område ett naturligt urväljande försiggå utan att därmed är förknippat ett rätt så avsevärt offerväsen, och endast på det sättet kan det naturliga urvalet funktionera. Denna omständighet förefaller mig ej ha vidare betonats varken i propositionen eller på någon annan plats, att om man på det sättet öppnar tjänsterna för kvinnorna, så lockar man dem in på en sådan bana. Den siste ärade talaren var visserligen en liten smula inne på frågan, när han sade, att man uppmuntrade dem därtill, men jag vill kraftigt understryka, att man *lockar* in dem på denna bana. De unga kvinnorna tro, att de verkligen skulle kunna göra

sig gällande på detta område, men jag förmodar, att en bitter erfarenhet skall lära dem att så ej är förhållandet, att de ej passa där. Vad skall det tjäna till, att innan utvecklingen gått därhän, vidtaga en åtgärd, som skulle medföra den effekten, att framtvunga ett naturligt urval, vilket icke kan komma till stånd utan att betydliga offer krävas.

Jag vill erinra om, att möjligheten att kunna bedöma om att man lämpar sig för domarekallet eller icke, kommer fram rätt så sent. Det naturliga urvalets slutliga urval kommer vid rätt så hög ålder; först vid trettio, fyrtio år och däröver kan avgöras, om en person lämpar sig för domarevärvet eller icke. Men å andra sidan kan ej detta komma till synes med mindre det blir provat. Kvinnorna kunna således ej veta, när de tänka giva sig in på banan och ej heller när de vid unga år börja sin verksamhet, om de komma att lämpa sig därför eller icke. Då jag har den bestämda övertygelsen, att det blir högst få, som komma att lämpa sig därför men många kanske, som försöka sig på saken, så förefaller det mig, att hur långt än utvecklingen går på detta område, att jämställa man och kvinna, kan det ändå vara lämpligt att just på denna punkt sakta takten något, så mycket mer, som vi veta, att det inom kort skall i riksdagen sitta kvinnor, vilka, bli i tillfälle att yttra sig i frågan. Varför skola vi gå så långt bara för en principiell ståndpunkts skull?

Då jag således, herr greve och talman, är fullt övertygad om att ingen som helst orätt sker kvinnorna, om vi hindra dem från att kasta sig in på en bana, som jag anser ej lämpa sig för dem, så förefaller det mig, som om ett bifall till vår reservation i denna del ej på något sätt skulle kunna tolkas som en avoghet mot den principiella ståndpunkt, som det talats så mycket om.

Herr greve och talman, jag ber att få yrka bifall till vår reservation.

Herr Thulin: Herr greve och talman! Vid den behandling, som ägt rum i konstitutionsutskottet av förevarande proposition, skulle jag för min del helst hava velat biträda det yrkande, som här inom kammaren framstälts av herr Hellberg. Då jag icke desto mindre ansåg mig böra biträda det förslag, som utskottet nu framlagt, ett förslag, som innebär ett tillstyrkande av Kungl. Maj:ts proposition, har det skett därför, att jag ansåg, att den väg, som den kungl. propositionen anvisade, var den under nuvarande förhållanden mest framkomliga.

Jag har härvid tagit intryck av, att den kungl. propositionen grundar sig på en utredning, som verkstälts av särskilt tillkallade sakkunniga, och att det bland dessa sakkunniga funnits representanter även för kvinnorna, nämligen dels ordföranden bland de sakkunniga, fru Emilia Bromé, och dels fröken Mathilda Staël von Holstein. Vidare är att märka, att till konstitutionsutskottet inkommit en särskild framställning från Akademiska kvinnoföreningen. Denna förening har också varmt uttalat sin anslutning till den kungl. propositionen. Vid dylikt förhållande ansåg jag, att man

*Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.
(Forts.)*

Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.
(Forts.)

inte gärna borde gå längre än vad propositionen nu har föreslagit, även om man personligen skulle anse, att det vore lyckligare, om steget toges fullt ut i den riktning, som herr Hellberg angivit.

Det har under debatten framställts ett yrkande, som varken framkommit i utskottet eller i utskottsutlåtandet i form av någon reservation, nämligen det yrkande, som framställts av herr Reuter-skiöld och som innebär avslag, såvitt jag kan finna, å väsentliga delar av den kungl. propositionen. Han anförde, såvitt jag förstod honom rätt, såsom ett väsentligt skäl för sin ståndpunkt, att kvinnorna ej skulle vara lämpliga för en hel del av de befattningar, var-till redan nu enligt gällande bestämmelser kvinnorna kunna komma ifråga. Han framhöll jämväl, att de nuvarande bestämmelserna i grundlagen ej skulle tillämpas och att behov icke heller föreläge att giva dessa bestämmelser någon ytterligare utsträckning.

Till bemötande av dessa synpunkter ber jag att få återge något av vad som anförts i den föreliggande utredningen. Av den stati-stik, som är fogad till den gjorda utredningen, framgår, såvitt jag kan finna, att åtskilliga kvinnor inneha sådana ställningar, till vilka de nuvarande grundlagsbestämmelserna öppna möjlighet. Det finns sålunda angivet i utredningen elva stycken kvinnliga kliniskläkare, biträdande läkare, underläkare, amanuenser o. d. i statstjänst, 7 kvinnliga biträden i centrala ämbetsverk m. m., två kvinnliga do-center, åtta kvinnliga lärare vid statens real- och samskolor och nitton kvinnliga lärare vid kommunala mellanskolor samt fem kvinnor, an-ställda i biblioteksverksamhet i statstjänst. Av det sagda framgår, att kvinnorna så småningom börjat tränga in på sådana områden, till vilka de ej förut haft tillträde.

Vad beträffar frågan om själva kvinnans lämplighet för civila befattningar, synes det mig, att vad de sakkunniga anført i detta avseende är mycket träffande. De sakkunniga anføra nämligen i sin utredning i berörda avseende, att det blott här är fråga om att bereda den *individ* — man eller kvinna — som fyller måttet, till-fälle att till fromma för staten bekläda ett ämbete, till vilket icke finnes någon kompetentare sökande. Alla resonemang om »kvin-nans» i allmänhet lämplighet för vissa befattningar äro i följd här-av ohållbara eller ovidkommande. Det är sant, att de flesta kvinnor icke äga förutsättningar för att bekläda högre befattningar i statens tjänst, men detta gäller helt visst även flertalet män. Och det är icke blott bristande förutsättningar i avseende på utbildning utan också brister i avseende på intellektuell utrustning, fysisk styrka, disciplinär förmåga eller personlig auktoritet, som kunna utgöra det avgörande skälet för att vissa män icke böra komma ifråga till vissa tjänster. Det skulle utan tvivel förefalla absurt, om man på grund av detta förhållande skulle anse sig behöva särskilda lag-bestämmelser, som utöver de för varje plats gällande kompetens-fordringar begränsade rätten till erhållande av statstjänster endast till vissa grupper av män. Borttages den begränsning med hänsyn till kön, som enligt stadgandet i § 28 regeringsformen nu gäller beträffande utnämningssrätten, kommer detta icke att i avseende på

kvinnornas ställning till statsämbetena medföra någon mera vittgående påföljd än den, att, om en viss kvinna i konkurrens med manliga medsökande befinnes vara den för en viss befattning bäst kvalificerade, hon då också skall kunna erhålla densamma.

*Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.
(Forts.)*

Vad de sakkunniga i detta avseende anfört anser jag väsentligen vederlägga de synpunkter, som av herr Reuterskiöld i detta avseende framförts.

Jag skall därefter övergå till att något yttra mig om de synpunkter, som framförts från reservanternas håll av herr von Hofsten och herr von Geijer. Det har gjorts gällande i den reservation, som är fogad till utskottsutlåtandet av herr von Geijer m. fl. att det borde i grundlagen fastslås, att kvinnan ej må utnämnas till *militär eller civilmilitär befattning, domarebefattning eller prästerlig tjänst*. Ifrån statsrådsbänken har redan påvisats, att denna ifrågasatta anordning att dels i grundlagen undantaga vissa tjänster, till vilka kvinnorna icke skulle kunna erhålla tillträde, och dels i allmän lag angiva ytterligare undantag, icke kan vara lämpligt.

Det har av herr von Hofsten framförts, att konturerna av den blivande lagen ej äro tydligt angivna. Såvitt jag kan förstå är detta ej riktigt. Konturerna för den blivande lagen torde tillräckligt omfattande vara angivna i den sammanfattning, som återfinnes i de sakkunnigas betänkande sid. 108. Det finns där angivet de tjänster, som de sakkunniga anse böra vara undantagna för kvinnor, då denna nya lag skall avfattas. De befattningar, som skola undantagas, äro nämligen

a) militära och civilmilitära befattningar samt övriga befattningar, som förutsätta fullgjord värnplikt eller skyldighet att vid krigstillfälle tjänstgöra vid armén eller marinen,

b) befattningar, med vilka följer åliggande att ansvara för upprätthållande av yttre ordning och allmän säkerhet,

c) befattningar vid sådana fängvårds- och korrektionsanstalter, som äro avsedda huvudsakligen för män eller manlig ungdom,

d) diplomatiska och konsulära befattningar, dock ej socialattaché- och kanslistbefattningar.

Jag kan ej se, varför det särskilt i grundlagen skulle angivas, att militära och civilmilitära befattningar skola särskilt undantagas. Jag kan inte heller riktigt förstå det resonemang, enligt vilket kvinnor ej skulle kunna sitta som domhavande. Det har sagts, att det skulle stöta folkmeningen för huvudet, men såvitt jag kan finna, ha de sakkunniga i den förebragta utredningen framhållit skäl, som bestämt tala för, att man inte bör undantaga kvinnor från möjligheten att bliva domhavande. Det står i de sakkunnigas betänkande, att beträffande underrätterna, som väl härvid egentligen komma i betraktande, har ju — fränsett vad som härutinnan gäller om nämndmän — i vårt land både vid borgmästar- och rådmansval ordsbefolkningen ett betydande inflytande på valets utgång. För övrigt torde i samma mån som kvinnor finna sysselsättning i offentliga värv allmänheten alltmer vänja sig vid att kvinnor innehava poster, där sådant till en början kan synas ovanligt och främmande. Innan

*Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.*

(Forts.)

en kvinna kan komma att intaga ordförandeplatsen i en häradsrätt, torde allmänheten redan hava vant sig vid att hänvända sig till henne såsom notarie å domarkansliet; och hittills vunnen erfarenhet visar, att kvinnor i sistnämnda syssla mötts med fullt förtroende. Det framgår också av den statistiska utredning, som är bifogad de sakkunnigas utlåtande, att två kvinnor år 1914 hade plats som notarie å domarkansli.

För min del kan jag med hänsyn till det anförda ej annat än finna, att de skäl, som i detta hänseende förebragts av herr von Hofsten, icke verka övertygande.

Det har också anmärkts, att det ej vore lämpligt att kvinnor skulle beklåda prästerliga tjänster. Samma skäl, som man anfört mot hennes anställning som domhavande, att det skulle stöta den allmänna folkmeningen för huvudet anføres även här. Även i detta hänseende ha, såvitt jag kan finna, de sakkunniga förebragt fullt plausibla skäl för att tillträde till prästerliga tjänster skola öppnas för kvinnor. Redan nu finns det flera kvinnor som ägnat sig åt teologiska studier och avlagt teologiska examina. Att märka är, att, därest folkmeningen skulle vara mot, att kvinnor beklådde prästerliga tjänster, denna folkmening har möjlighet att inom vederbörande kommuner reagera däremot vid val av präst. Det har av de sakkunniga framhållits, att en kvinna icke skulle kunna kallas av någon patronus, därför att någon ändring i föreskrifterna om patronatsrätten, så att kvinnor skulle kunna kallas, ej är avsedd.

Den djupa religiositet, som i allmänhet karaktäriserar kvinnan i högre grad än mannen, synnes mig utgöra ett bestämt skäl för att de prästerliga tjänsterna öppnas jämväl för kvinnor. Då vidare kvinnorna för närvarande på grund av bestämmelserna i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd kunna bli vice ordförande i kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd, synes det mig vara självfallet, att de som kyrkoherde också skola kunna beklåda den ordinarie ordförandeposten, som i nämnda representationer åligger prästerskapet. Ej heller det expeditionella arbete, som för närvarande åligger kyrkoherde, torde lägga hinder i vägen för kvinnors anställning i sådan statstjänst.

Såvitt jag kan finna, äro de anmärkningar, som framställts mot utskottets förslag från reservanterna och från herr Reuterskiöld, icke av beskaffenhet att böra föranleda någon ändring i utskottets förslag.

På grund härav tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Herr Lindhagen: I detta ärende har jag visserligen väckt en tämligen utförlig motion, men då jag förbisett att detta ärende förekom just i dag — jag fick reda på det först då jag kom upp hit — har jag ej hunnit studera betänkandet tillräckligt. Jag skall i alla fall be att få yttra några ord.

Herr Hellberg förklarade, att detta förslag var resultatet av en riksdagskompromiss. Men såvitt jag kan finna, är det ej alls någon

riksdagskompromiss, utan riksdagen har tagit obeskuret Kungl. Maj:ts förslag — alltså är det Kungl. Maj:it, som ensam står för och ensam bär ansvaret för det nu framlagda förslaget. Jag anser emellertid för min del, att förslaget grunder innebära ett utsuddande av alla bestämda konturer, och jag har också under hand förnummit, att den uppfattningen gjort sig gällande inom regeringen, att endast genom ett dylikt utsuddande av principer det skulle finnas utsikt att få förslaget antaget av riksdagen — en uppfattning, som verkligen inte förräder någon synnerligen hög tanke om folkrepresentationen och också är ett underskattande av regeringens uppgift att taga ledningen och lära riksdagen klara principer. På detta sätt kan ju förslaget kallas en riksdagskompromiss.

*Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.*

(Forts.)

Herr Reuterskiöld hade däremot en principiell ståndpunkt, den gamla konservativa ståndpunkten, och den kan man anföra åtskilliga skäl för, vilka jag ej behöver ge mig in på. Jag intar en annan ståndpunkt, och vill blott begagna tillfället att göra en liten erinran mot ett yttrande, som herr Reuterskiöld hade. Han förklarade, såvitt jag ej missuppfattat honom, att erfarenheterna från universiteten ha visat, att de kvinnliga juristerna där med få undantag gjort intrycket av utanläslare. Ja, jag tror att det kanske är riktigt. Men det är väl fallet med de manliga juristerna också! Varför de manliga undantagen äro flera är därför att de manliga juristernas antal är så mycket större och därför bli också undantagen så mycket flera. Herr Reuterskiöld kan ej tänka sig, hur gröna vi voro, när vi kommo från herrarnas omvärdande händer ut i det praktiska livet! Vi tyckte, att först då började för oss livets skola och att allt vad vi lärt oss vid universitetet var utanläxor utanför livet självt, och vi kände oss tafatta och bortkomna. Jag försäkrar herr Reuterskiöld, att detta utanläslningssystem är unisont för både manliga och kvinnliga studerande — enligt sakens natur förresten.

För min del har jag alltid haft den uppfattningen — för att nu övergå till själva saken — att grundlagens uppgift är att fastslå rättigheter för folket eller för vissa människor men inte att grundlagen är till för att den ej alls skall befatta sig med den saken, utan lämna alla möjligheter öppna, som enligt propositionen i förevarande fall blir dess uppgift. Jag tror, att om man här skall fastslå en princip och göra grundlagen till en värdig konstitutionell bärare av grundsatser, bör det stå, att till en befattning kunna befordras både män och kvinnor. Det är givet, att somliga då passa sämre och andra bättre — och jag vill visst inte bestrida, att det finns befattningar där än män än kvinnor passa bättre i allmänhet — ty det är här ej fråga om likställighet i formell bemärkelse, utan det, att könen äro i genomsnitt men med många undantag olika till arbetsanlag och bestämmelser, och dessa äro nedskrivna i naturlagarna, och komma alltid att göra sig suveränt gällande, såvitt jag förstår. Här är det bara meningen att bereda kvinnan tillfälle att utnyttja de mänskliga egenskaper, som hon har gemensamma med mannen, och de speciella, som hon har som individ. Det är därför som grundlagen skall säga ifrån, att rätt till befordran tillkommer både män och kvinnor och

*Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.*

(Forts.)

detta även till fromma för det allmänna. Sedan skall på ett förnuftigt sätt gallras och detta sker främst genom naturlagarna. De göra sig gällande suveränt, så att till ämbeten, som i allmänhet ej passa för kvinnor, kommer det ej heller att bli någon stor tillströmning av kvinnor. För det andra sker det därigenom, att det finns olika benägenhet hos de manliga och de kvinnliga aspiranterna även av tradition vilket också inverkar på hur de komma att bestämma sig. För det tredje finns den garantien, att fortfarande kommer att fastställas en mängd kompetensfordringar till olika befattningar, som obesörja utgallringen. Och slutligen ha vi den allmänna grundsatsen om förtjänst och skicklighet. Som vi veta, är detta en vacker grundsats, men i tillämpningen, när det gäller att utnämna befattningshavare, finns det hos alla vederbörande möjlighet att i dess ställe sätta sitt godtycke såsom i motionen närmare utvecklas.

Så nog kunna kvinnorna vara beredda på att det finns möjlighet att låta de olämpliga falla igenom under alla förhållanden.

Nu säger justitieministern i sitt utlåtande, att det nog finns befattningar, som passa bättre för kvinnor än för män, men ändock går grundlagen den vägen, att principiellt giva männen allt, och kvinnorna, såvitt på grundlagen ankommer, intet. Om kvinnorna säges nämligen, att till ämbeten och tjänster må med tillämpning av grunder, som av Konungen och riksdagen godkänts, även kvinnor kunna utnännas och befordras. Det är den enda verkliga grundlagsprincipen till förmån för kvinnorna, som detta grundlagsförslag innehåller. Männen ha företrädesrätt till allt och sättas i spetsen och sedan står det, att till ämbeten och tjänster må ock utnännas och befordras kvinnor. Redan därmed har grundlagen i formen fastslagit, att när kvinnor skola befordras, det måste betraktas som undantag. Vidare står det, att befordringar skall ske efter de grunder, som av Konung och riksdag godkänts. Justitieministern yttrar i propositionen, att meningen med förslaget är att bereda kvinnorna möjlighet allenast att få tillträde till statstjänst, och anser, att denna möjlighet kan fastställas såväl genom civillag — som de kommitterade föreslagit — som i samband med statsregleringar. Justitieministern håller före, att man ej redan i grundlagen bör avskära möjligheterna att fastställa vissa regler för kvinnors anställning i statstjänst i samband med den allmänna statsregleringen. Genom en sådan vidare formulering av § 28 regeringsformen skulle statsmakterna erhålla större rörelsefrihet. Vad betyder då denna rörelsefrihet? Jo, den betyder icke minst en rörelsefrihet i fråga om godtycke i skapandet av otillbörliga undantag för kvinnor. Statsrådet sade nu, att man även tänkt sig att reglerna skulle kunna ges i allmän civillag. Nej, icke i propositionen, ty det är där uttryckligen sagt ifrån, att ett sådant fastslående av kvinnans rätt är oför-iktigt, utan meningen vore, att det ock skall kunna ske genom statsregleringen. Kanske nu mera regeringen ej vågar sig på detta och det är kanske den känslan, som ligger bakom statsrådets yttranden, men i propositionen står det i alla fall icke.

Man vill bereda kvinnan bara möjlighet till befordran, men ingen rätt såvitt på grundlagen ankommer. Denna möjlighet består i en obe-

räknelig diskussion i kommittéer och ämbetsverk, där naturligtvis ny-modiga och gammalmodiga åsikter komma att kämpa, och då cheferna på grund av ålder och tidigare utnämning vanligen komma att få sista ordet. Vidare är det på det viset, att ehuru uttryckligen säges, att man skall undanröja alla hinder i grundlagen för kvinnor att kunna få befordran, bibehåller regeringsförslaget i alla fall i grundlagen att kvinnorna ej kunna utses till justitieråd och regeringsråd, ej till särskild ledamot i lagråd, ej till justitiekansler, icke till justitieombudsman och militieombudsman. Alltså varken hackat eller malet! Det finns ej en enda genomförd princip i det kungl. förslaget, utan det är ett konjunkturförslag, vilket man tror är det enda som kan gå i riksdagen och det tycks ju vara en riktig gissning. Men jag menar, att om riksdagen förelades en proposition med ordentliga principer och regeringen sade ifrån vad som var grundlagen värdigt, finge vi votera om detta. Och jag tror, att man misskänner riksdagen, när man kommer med sådana här framställningar, och riksdagen ej får veta varken ut eller in.

Det har här sagts av herr Thulin, att propositionen är den mest framkomliga vägen. Har herr Thulin redan hunnit så långt i utförsbacken? Vilka vägar äro framkomliga? Jo, det är sådana vägar, som framgå genom votering, och vilka vägar gå fram genom votering? Jo, det är de, som hävdas av dem, som hava makten. De, vägar, som böra hävdas, böra således hävdas av regeringsmakten, och om icke regeringen gör det, så är det riksdagens medlemmars skyldighet att göra det i stället. Alltid kommer något mera ut ur en sådan politik. Men om en principiellt riktig väg blott omfattas av minoriteter, så går herr Thulin från den. Varför sörja över om i omröstningen skulle sannolikt inträffa, att en principiellt hållbar väg ej skulle gå igenom? Är det en anledning till att ej själv rösta riktigt?

Så har herr Thulin åberopat, att det har suttit två kvinnor i kommittén. Men de skola ju ej bedömas efter kön utan efter förtjänst och skicklighet även i detta fall. När dessa kvinnor motogo detta oförmodade uppdrag, kände de sig — jag vet inte om det är fallet men det är en förklaring — förmodligen bundna av Kungl. Maj:ts instruktioner och ansågo sig skyldiga att följa dem. Enligt min uppfattning ha de förbisett åtskilligt. De instämde dock icke i alla delar, utan de reagerade i ett och annat. Men denna reaktion har Kungl. Maj:t i propositionen strukit, och åsidosatt alla konturer av de principer, som de kvinnliga medlemmarna dock ville hava kvar.

Vidare anfördes att en del kvinnor uttalat sin anslutning till utskottets förslag. Ja, de kanske velat ha det bättre, men de äro tacksamma att åtminstone kunna få något. Säkerligen ha de icke heller haft förutsättningar att kunna syna förslaget i sömmarna. Men vi som sitta här, och icke minst konstitutionsutskottets medlemmar, hava plikt, såvitt jag förstår, se till att *konstitutionen blir en värdig författning och ej en avstjälpningsplats för negationer.*

Nu har herr Hellberg modifierat mitt förslag, ehuru jag skulle

*Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.*

(Forts.)

gärna sett, att hela mitt förslag kunnat omfattas av honom. Emellertid vill jag yrka bifall till herr Hellbergs reservation. Den inrymmer i alla fall den viktigaste frågan, nämligen, att det kommer att stå i grundlagen, att Konungen äger att i statsrådet utnämna och befordra svenska män *och kvinnor* till alla ämbeten och tjänster, högre och lägre. Det andra få vi nog sedan.

Nu har visserligen av utskottet sagts, att inom utskottet funnits sympatier för herr Lindhagens förslag. Men utskottet har inte för närvarande kunnat tillstyrka den förändring, som av mig föreslagits därför, att det icke föreligger proposition i saken och att utskottet ej utan föregående utredning anser sig kunna tillstyrka en mera genomgripande förändring. Den utredningen borde dock ha föregåt grundlagsändringen. Det nu föreslagna är ingen genombruttsförfattning enligt min åsikt. Då utskottet dock möjligen menat, att en ny utredning skulle kunna leda till att det nuvarande kungl. förslaget slopas och att principer i den riktning, jag föreslagit, skola tas upp igen, vill jag understryka detta som en förhoppning.

Med dessa ord, herr greve och talman, ber jag att med resignation få yrka bifall till herr Hellbergs hemställan.

Herr Cla son: Jag har icke haft tillfälle att i utskottet delta i behandlingen av detta ärende, men så principiellt viktig som frågan är, anser jag mig dock böra uttala mig i densamma.

Jag vill då först säga, att själva den formella läggningen av ärendet synes mig i viss mån egendomlig. Utskottet har denna riksdag beträffande ett par andra kungl. propositioner avböjt att föreslå såsom vilande en grundlagsändring, som skulle möjliggöra en annan lagstiftning, därför att konturerna för denna andra lagstiftning icke varit kända. I detta fall har utskottet gått en motsatt väg. Utskottet har nämligen föreslagit en grundlagsändring, ehuru konturerna av den följande lagstiftningen enligt min tanke icke äro tillräckligt kända. Herr Thulin ville visserligen genmäla, att dessa konturer skulle vara uppdragna av de sakkunniga på vissa ställen i deras betänkande. Må så vara, att dessa fyra sakkunniga hava ritat till några konturer, men här är ju dock förhållandet det, att dessa konturer icke hava blivit framlagda för riksdagen av Kungl. Maj:t; Kungl. Maj:t har icke tagit ståndpunkt till dem, och riksdagen har icke heller haft tillfälle att taga ståndpunkt till dem.

Vad vidare förslaget formella avfattning beträffar, skulle jag vilja anmärka, att nog synes mig den formulering, som skapats för § 4 i regeringsformen vara allt annat än en prydnad för denna grundlag. Den lyder ju så: »Ej må de, som äro i rätt upp- och nedstigande skyldskap, ej heller syskon eller äkta makar på en gång vara ledamöter av statsrådet.» Jag undrar, om man icke offrar allt för mycket av grundlagens formella avfattning, när man för att hindra, att t. ex. mor och dotter eller man och hustru skola

på en gång bliva ledamöter av statsrådet, anser sig böra skriva något så pass vidunderligt som detta.

Vad frågans realitet angår betingas min standpunkt huvudsakligen därav, att jag tror, att hela denna utveckling kommer att locka kvinnan kanske icke in i statstjänst, men åtminstone att sträva efter sådan tjänst, och att enligt min uppfattning en sådan utveckling är olycklig. Jag aktar kvinnan för högt för att tro, att det ligger någon lycka uti att draga in henne i denna tjänst. Det stod för ett par dagar sedan i en socialdemokratisk tidning, en artikel om vår nuvarande skolutbildning, som med ganska stor kraft och enligt min tanke med åtskilligt berättigande klandrade vissa sidor av densamma. Den kom till sist in på flickskoleutbildningen och påpekade därvid, huru- som även denna var felaktigt lagd, när den tryckte på att ge en utbildning åt flickor i enlighet med de linjer, som man gått in på i stats-skolorna för manliga lärjungar. I fråga härom sammanfattades det hela beträffande resultatet på följande sätt: »Så spränges nervsystemet, mattas den friska viljan, dödas initiativet och slätas personligheten ut.» Jag tror, att det ligger ganska mycket av sanning i denna karakteristik, och jag tror också, att ju mer man slår in på den riktningen att locka kvinnorna in på den akademiska banan för blivande ämbetsverksamhet, desto mer slår man in på en oriktig väg. Icke heller tror jag, att denna utbildningslinje numera omfattas av den allmänna opinionen. Herr Hellberg var något inne på denna opinion. Han ville då göra gällande, att den med tiden har förändrats, och det är nog riktigt. Men när han sade, att det tidigare har förefunnits en opinion emot att kvinnorna skulle bliva sjuksköterskor, då tror jag att han var inne på fel gata. Jag undrar verkligen, om någon sådan opinion någonsin funnits. Jag tror i stället, att man sedan urminnes tider ansett detta vara ett för kvinnan särdeles lämpligt verksamhetsfält. Men herr von Geijer hade alldeles rätt, då han betonade, att man genom denna grundlagsändring lockar in kvinnorna på ett fält, där de icke passa.

Såsom skäl för förslaget säger man då att det blott kommer att finnas några få undantag, som skulle komma upp till de högre posterna. Men vid sidan av dessa få undantag komma enligt min mening att stå många, många andra, som vid slutet av sin bana komma att med oändlig besvikelse se tillbaka på den väg, på vilken man genom sådana här grundlagsändringar lockat dem in. Det kommer att bli en ganska stark tillströmning icke till de högsta ämbetena, men till hela banan, en tillströmning, som i stort sett endast kommer att leda till besvikelse och icke till gagn varken för staten eller individen.

Jag skulle ock vilja säga, att jag för övrigt tror, att man ser hela denna sak från en oriktig synpunkt, då man ställer individen i första rummet. Det är icke så med statens ämbeten, att den gamla tanken på *rätten* till ämbetena skall vara grundläggande för statsförvaltningen, utan det är statens behov av dugliga tjänare, som skall vara det grundläggande. Om det nu förhåller sig så, att ändringen kommer att lända till skada för en stor grupp av individer — till nytta kanske för några få undantag, men till skada för den stora

*Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.*
(Forts.)

Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.

(Forts.)

massan — är detta för mig ett ytterligare skäl att låta statens allmänna synpunkter i denna fråga träda i förgrunden. Det har sagts, att statistiken visar, att så många kvinnor ägna sig åt studier, och att det vore oränt, om dessa nu icke skulle få komma fram till ämbeten. Men de hava ju ägnat sig åt sina studier med full vetskap, om att denna spärr förefanns, och jag förmodar alltså, att de hava gjort det av intresse för studierna och icke för statstjänstens skull.

Herr Thulin talade något om kvinnans lämplighet till prästerliga befattningar. Jag skulle i det fallet vilja erinra om att det även inom kvinnornas egna led numera yppat sig starka betänkligheter just i detta avseende. Jag tror, att man har att räkna med en viss förändring i opinionen på detta område, om den tidigare skulle varit för kvinnliga präster. Om herr Thulin tar kännedom om de förhandlingar, som fördes på kvinnokongressen i januari, skall han finna, att där framkommo ganska bestämda yttranden i av mig angiven riktning.

Det är en annan sak, som jag i detta sammanhang ock vill betona, och den rör i viss mån den kommande utvecklingen. De sakkunniga hava uttalat, att meningen med detta förslag är att skapa full likställighet mellan man och kvinna och att det skall vara en fri tävlan på statstjänstens område oberoende av kön. Jag skulle vilja säga, att då skola också de, som i fortsättningen komma att syssla med denna fråga, göra allvar av detta. Det är icke så för närvarande, att om man tar bort den nuvarande grundlagsbestämmelsen emot kvinnans tillträde till statstjänst, det på detta område kommer att råda full likställighet. Ty först kommer staten i fortsättningen att i fråga om manliga individer kräva ut den militära utbildningen, under det att något motsvarande för kvinnor icke förefinnes. Under sådana förhållanden komma de manliga adepterna till statens ämbeten att bli handikapade, då de ju av staten åläggas en längre utbildningstid. Det finns sålunda redan genom detta system ingen likställighet mellan man och kvinna och ingen fri tävlan dem emellan. Men vidare kan det ifrågasättas, om det finns någon likställighet även på ett annat område. Det har under de senaste åren icke så sällan inträffat, att man genom statsregleringsåtgärder inrättat vissa befattningar, som kallas kvinnliga biträdesbefattningar. Skall det bli full likställighet och fri tävlan, måste i avseende på dessa »kvinnliga biträdesbefattningar» ordet »kvinnliga» framdeles strykas, ty håller man på principen om likställighet och fri tävlan, går det uppenbarligen icke an, att staten kommer och förklarar, att vissa befattningar skola vara kvinnliga. Jag vet, att man här svarar: ja, men vi tycka, att kvinnorna äro lämpligare för dessa befattningar. Men ställer man sig på den ståndpunkten, kan man också säga, att männen äro lämpligare exempelvis för de högre administrativa befattningarna. Nej, skall det vara full likställighet, går det icke att premiera det ena könet. — Men, säger man vidare, lönerna äro så låga för dessa befattningar, att en man icke kan taga emot en dylik befattning. Detta torde emellertid ofta bero på att dessa kvinnor hava befattningarna såsom biförtjänster, medan de samtidigt hava sitt uppehälle i de hem, där de vuxit upp. Men det kan ock finnas män, som ville hava dylika be-

fattningar såsom biförtjänst. Och om det finns män, som skulle kunna inträda i dylika befattningar och som, enligt min övertygelse, även skulle sköta dem fullt ut lika bra, kräva både den fulla likställigheten och den fria tävlan, att man även på detta område upphör att handikapa männen.

*Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.*

(Forts.)

Jag har velat uttrycka detta med hänsyn till den utveckling av denna fråga, som måhända är att vänta. I stort sett skulle jag vilja framhålla att den utveckling, som man nu vill slå in på, är olycklig, och jag tror också, att man, jämväl i vitt utgrenade kvinnokretsar, börjar på att reagera emot detta. Det finns verkligen numera även hos kvinnor en bestämd reaktion mot denna utveckling, som vill driva in kvinnan på männens banor och göra kvinnan så lika mannen som möjligt. Det börjar på att växa fram en annan känsla även i kvinnokretsar, nämligen den att kvinnorna framför allt böra rikta in sig på att förbli kvinnor.

I frågans nuvarande läge skulle jag mest hava böjelse för att yrka bifall till herr Reuterskiölds förslag. Jag skall emellertid, då detta väl saknar utsikt att bli antaget, be att få förena mig i det yrkande, som göres i den av herr von Geijer m. fl. avgivna reservationen.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det är dels herr von Geijers framställning, dels övriga reservanter och dels också andra talare, som föranlett mig att begära ordet för att säga ett par saker.

Under herr von Hofstens inledningsanförande, som imponerade på mig genom redighet och logik, trodde jag, att det slut, till vilket han ville komma, skulle bli ett annat, än det i verkligheten blev. Herr von Hofsten visade tydligt och klart, att det här visserligen gällde undantagsfall, men såvitt jag förstår, ansåg herr von Hofsten lika väl som jag, att rättvisa borde ske alla svenska medborgare, antingen de vore få eller många. Herr von Hofsten erkände detta men kom sedan till det resultatet, att eftersom den allmänna folkmeningen i fråga om kvinnans tillträde till domareämbeten icke är mogen, finge vi vänta en tid i alla fall. Såvitt jag förstår, menade herr von Hofsten med den allmänna folkmeningen i detta fall en *folkfördom*, eftersom han stod på den ståndpunkten, att denna allmänna folkmening icke vore riktig. Jag har nu den uppfattningen, att folk har en oförytterlig rätt att hava fördomar, men de ha icke rätt att ha dem i fred, och jag har ännu mindre den uppfattningen, att andra människor böra hjälpa till att skydda och bevara deras fördomar. Låt dem, som ha fördomarna, klara dem själva och låt dem, som icke hava sådana fördomar, försöka att i sitt medborgerliga värv komma till rätta med och utrota fördomarna.

Det har också varit litet tal om en annan kategori av tjänster, nämligen prästerliga tjänster. Man har då sagt, att det skulle vara tråkigt att släppa fram kvinnor till prästämbeten. Jag har alltid haft den för många kanske underliga uppfattningen att den, som är intensivast i sin religiösa känsla, också bäst passar till präst. Jag tror, att den allmänna uppfattningen är, att den religiösa känslan hos

Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.
(Forts.)

kvinnorna i allmänhet är intensivare än hos män. Men kanske herr Clason och övriga försvarare av de religiösa värdena anse, att den snarare är en farlighet för dem, som skola bekläda prästämbetena? Om det över huvud taget är något ämbete i statens tjänst, varifrån kvinnor nu äro utestängda och i vilket de just på grund av det naturliga urval, som här talats om, skulle passa, borde det vara just på detta område. Jag förstår, att en viss allmän folkmening, rättare folkfördom, förefinnes även i detta avseende. Men skola till och med de religiösa värdenas och religionens varmaste offentliga försvarare också offra åt folkfördomar, då tycker jag, att det här blir en något mindre värdesättning av de religiösa värdena, än som vanligen brukar komma till synes.

Jag fick den uppfattningen av herr von Geijers yttrande, att han var lika imponerad som jag av herr von Hofstens logik så imponerad t. o. m., att han blev litet rädd för den. Herr von Geijer kom in på en sak, som sedan spelade en viss roll icke minst i herr Clasons anförande, nämligen kulturens offerväsen då det gäller kvinnans emancipation. Herr von Geijer hävdade den meningen, att en lagstiftning sådan som den av utskottet här föreslagna skulle locka in de stackars kvinnorna på denna bana och att det därför vore vår skyldighet att skydda och bevara dem från de farligheter och frestelser, som skulle läggas i deras väg. Jag vill fästa herr von Geijers uppmärksamhet på att vi hava vid denna riksdag beslutat, att kvinnan skall vara en myndig medborgare här i samhället. Det förmynderskap, som vi skulle taga oss, om riksdagen ginge på den linje, som herr von Geijer här föreslår för att skydda och bevara kvinnan från farlighet och från allt ont, detta förmynderskap är nog litet otidsenligt. Jag får säga, att när det gäller myndiga personer vare sig män eller kvinnor, tycker jag bäst om att umgås med sådana, som icke hava behov av förmyndare, och jag tror nog, att samhället också i längden har största nyttan av att man icke från statens sida försöker komma med det av herr von Geijer för kvinnornas vidkommande i detta avseende föreslagna förmynderskapet.

Det är, såsom herr von Geijer sade och herr Clason vidare utvecklade, för att bevara kvinnorna från att nödgas »göra bittra erfarenheter», som vi här skulle vägra dem de rättigheter, som herrarna ändå rent principiellt anse att de borde ha. Jag vill nämligen fästa uppmärksamheten på att herr von Geijer själv fällde det uttrycket, att vi icke kunna »bara för en principiell ståndpunkt» utsätta kvinnorna för de farligheter, som det här skulle bliva tal om. Där fick herr Lindhagen svar på sin ståndpunkt, då han så hårt tog en av konstitutionsutskottets ledamöter i upptuktelse för att denne ville gå den framkomliga vägen. Herr Lindhagen höll starkt på att huvudsaken var det principiella erkännandet. Det är, såsom herr Lindhagen finner, olika uppfattning om den saken, och jag tror, att kvinnorna äro tackammare, om de få de rättigheter, varom här är fråga, även om de icke få den i en så smaklig form. Nu håller jag fullkomligt med både herr Lindhagen och herr Hellberg därutinnan, att det vore från alla synpunkter smakligare, om stadgandet finge en principiellt klar och

redig formulering. Men vår grundlag är nu en gång ett historiskt verk, där man kan läsa ut åtskilligt beträffande övervunna ståndpunkter, och här går det tydligen lättast att gå den vägen, d. v. s. vägen så småningom fram till det principiella erkännandet.

Om det funnits några utsikter för att den kunde bli antagen, skulle jag hava yrkat bifall till herr Hellbergs reservation, men herr Lindhagen får förlåta mig, att jag i likhet med herr Thulin anser den av utskottet föreslagna vägen framkomligare, på grund varav jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.
(Porta.)*

Herr Ekman. Karl Johan: Herr talman! Jag begärde ordet, då det från statsrådsbanken sades, att det skulle vara en brist i vår reservation, att vi skulle vilja göra vissa undantag i själva grundlagen och därefter vissa andra undantag i den allmänna lag, som man väntar. Jag för min del förstår icke detta resonemang, ty jag har icke ansett, att några undantag böra göras beträffande den allmänna lag, som här förutsättes. Det står nämligen på sid. 5 i utskottsutlåtandet, att § 28 i regeringsformen skulle tillökas med ett stycke av följande lydelse: »Till ämbeten och tjänster, varom ovan sägs, må med tillämpning av grunder, som av Konungen och riksdagen godkänts, även kvinnor kunna utnämnas och befordras.» I den allmänna lagen böra endast intagas kompetensvillkoren för utnämningar till statstjänst, när kvinnor därtill skola utnämnas. Huruvida kvinnor skola kunna utnämnas till tjänster, där grundlagen tillåter att en sådan utnämning kan ske, måste bli beroende av om de uppfylla dessa kompetensvillkor eller i övrigt på den skicklighet, som erfordras för varje särskild tjänst. Jag tror däremot icke, att det kan vara riktigt att man i grundlagen inskriver, att det är tillåtet för kvinnor att söka vissa statstjänster och sedan i den allmänna lagen säger: nej, dessa tjänster få kvinnor icke söka.

Låt oss tänka oss en sådan tjänst som den militära. Det är väl knappt någon i kammaren, som tror, att det kan vara lämpligt att utnämna en kvinna till officer i armén; men enligt utskottet skulle kvinnor kunna utnämnas till sådana tjänster. Men så skulle man i en särskild lag säga, att kvinnor icke få utnämnas till officerstjänster. Hur vill man försvara ett sådant sätt att stifta grundlag? Jag anser icke, att vår reservation är bristfällig, utan det är den föreslagna grundlagsparagrafen, som lider av en alldeles oförlätlig brist i detta hänseende: när man tillåter en sak i grundlagen, kan man icke taga tillbaka vad den tillåter genom någon annan lag än grundlagen.

Man invänder måhända, att ordet »må» skulle betyda, att kvinnor skulle, efter antagande av utskottets förslag, endast undantagsvis kunna utnämnas till nu åsyftade tjänster. Jag undrar, om man verkligen får tolka det föreslagna stadgandet på detta sätt. Naturligtvis kan man icke mena eller säga, att till dessa ämbeten och tjänster »skola» utnämnas och befordras infödda svenska kvinnor, ty därigenom uteslutas männen från alla dessa tjänster. Det måste stå »må», och om man går längre ned i paragrafen står där, att »till

Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.
(Forts.)

prästerligt ämbete eller till annan tjänst, varmed är förenat åliggande att meddela undervisning i kristendom eller teologisk vetenskap, kan endast den utnämnas, som bekänner den rena evangeliska läran. Till alla övriga ämbeten eller tjänster med det undantag i avseende å statsrådets ledamöter, som i 4 § stadgas, må bekännare av annan kristen troslära ävensom av den mosaiska, kunna nämnas.» Där står också »må». Uppfylla vederbörande endast kompetensvillkoren för en sökt tjänst, kunna de utnämnas. På samma sätt måste det vara här. Såvitt jag förstår, lider förslaget härvidlag av så betänkliga brister, att redan däri ligger ett hinder att antaga detta grundlagsstadgande.

Statsrådet Nothin yttrade, att reservanterna säkerligen ville göra samma undantag, som de sakkunniga gjort, och som angivas på sidan 30 i Kungl. Maj:ts proposition. De sakkunniga hava t. ex. tänkt sig, att kvinnor icke skulle kunna utnämnas till befattningar, med vilka följde åliggande att ansvara för yttre ordning och allmän säkerhet. Men varför icke det? Det är klart, att i vissa av dessa befattningar det icke passar att anställa kvinnor, därför att där fordras en särskild kompetens, som kvinnorna icke besitta. Men däremot skulle ju kvinnorna mycket väl kunna utnämnas t. ex. till sedlighetspolis. Kvinnlig sedlighetspolis hava vi redan, och varför då nu göra ett sådant undantag? Vidare anse de sakkunniga, att kvinnor icke skulle kunna utnämnas till befattningar vid fängvården eller vid korrektionsanstalter avsedda för män eller manlig ungdom. Om detta är riktigt, så kan ju föreskrivas sådana kompetensvillkor, att kvinnor i allmänhet bliva uteslutna från att söka. Men jag kan icke förstå, varför icke vid en sådan anstalt en kvinna skulle kunna utnämnas t. ex. till skrivbiträde vid kansliet. Det är således, menar jag, alldeles oriktigt, att i grundlagen tillåta kvinnorna tillträde till vissa tjänster men sedan i en särskild lag säga, att hon får icke söka och innehava dessa samma tjänster, och jag menar, att frågan bör lösas på det sättet, att den särskilda lagen blott innehåller de kompetensvillkor, som böra fordras i varje särskilt fall.

Nu hava vi reservanter ansett, att när man skall tillåta kvinnorna att i större utsträckning än hittills anställas i statstjänst, bör man dock gå fram med en viss försiktighet. Jag tror, att det kanske här mer än på många andra områden är nödvändigt att man verkligen har en allmän folkmening bakom sig. Jag undrar, om den allmänna folkmeningen i detta fall är så pass stadgad, att man kan taga ett så oerhört vittgående steg, som det, vilket här föreslås av utskottet; och jag vill då peka på en sådan liten omständighet som den, att när vi förut här i kammaren debatterat frågor om kvinnans rättigheter, ha läktarna alltid varit överfulla av intresserade kvinnliga åhörare. I dag äro de mycket få, det manliga elementet är övervägande, vilket visar att intresset icke är starkt för saken. Vidare vill jag säga, att är icke den allmänna meningen på det klara med, att kvinnan kan bli anställd i domarebefattningar och prästerliga tjänster m. fl. sådana, riskerar man, att auktoriteten och prestige i förvaltningen äventyras, och det vore för staten en synnerligen

allvarsam sak. Jag undrar, huru det skulle mottagas, om man finge i en häradsrätt på landet se såsom domare en ung flicka på några och tjugu år. Vad auktoritet skulle detta medföra för domarämbetet i en rättegång? Jag tror den saken är så pass allvarsam, att man bör tänka sig för mer än en gång. Reservanterna anse, att vissa grupper av tjänster böra i grundlagen undantagas: statsrådsbefattningar, militära, domare- och prästerliga tjänster, men i övrigt skulle andra befattningar stå öppna för kvinnan, naturligtvis med den underförstådda tanken, dels att för vissa befattningar det måste uppställas sådana kompetensvillkor, att det icke kan bli fråga om att där anställa kvinnor och dels att Kungl. Maj:t vid utnämningarna tillväga-går med något förstånd. Det är icke säkert, att Kungl. Maj:t till förtroendesysslor och till chefsplatser i verken o. s. v. utan vidare skall utnämna kvinnor, bara på grund av tjänsteår eller sådant, utan man får väl förutsätta något omdöme hos Kungl. Maj:t också!

Således, herr talman, på dessa grunder ber jag att få instämma i det av herr von Geijer gjorda yrkandet om bifall till reservationen.

Herr statsrådet Nothin: Jag begärde ordet i anledning av den siste ärade talarens anförande. Han gjorde gällande, att det skulle vara formellt oriktigt att i regeringsformen stadga, att kvinna ägde tillträde till statstjänst i den ordning och enligt de grunder, varom Kungl. Maj:t och riksdagen komme överens, samt att därefter i en särskild lag göra vissa inskränkningar ifråga om kvinnas rätt att tillträda statstjänst. Jag erkänner, att jag icke förstår det berättigade i den anmärkningen; det föreliggande grundlagsförslaget, sådant det är formulerat av utskottet, hänvisar till de bestämmelser, som kunna komma att meddelas av Kungl. Maj:t och riksdagen. Just den omständighet, att dylik hänvisning göres, utmärker ju att vissa begränsningar kunna komma att ske. Emellertid torde man få draga den slutsatsen av herr Ekmans yttrande, att reservanternas grundlagsförslag bör tolkas på det sättet, att till alla de befattningar, som icke äro särskilt undantagna, kvinnor skola kunna utnämnas. Herr Ekman går sålunda vida längre än t. o. m. de av mig tidigare omnämnda sakkunniga, enär dessa tänkt sig, att diplomatiska anställningar, polismästare-tjänster m. fl. skulle vara undantagna från kvinnas behörighet, under det att med herr Ekmans resonemang även dessa tjänster skulle kunna innehavas av kvinnor.

Det har gjorts gällande, att man redan nu skulle taga ståndpunkt till frågan. Jag kan icke anse det vara berättigat att föregripa den pågående utredningen, och att föregripa de yttranden, som vederbörande ämbetsmyndigheter komma att avgiva.

Jag vill till slut göra en anmärkning i anledning av vad ett par föregående talare yttrat därom, att man genom förslaget antagande skulle locka kvinnor till statstjänsterna och in på banor, som beredde dem svårigheter. Det är icke fråga därom; men man vill bereda de kvinnor, som både genom studier och på annat sätt gjort sig berättigade att få en bättre användning i statens tjänst, ökad möjlighet att göra sin arbetskraft och sin förmåga gällande.

*Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.*
(Fort.)

Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.

(Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att rörande föreliggande utlåtande framkommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det av utskottet förordade grundlagsändringsförslaget skulle avslås i vad det anginge vissa paragrafer i regeringsformen; 3:o) av herr *von Geijer*, att såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling skulle antagas det förslag till ändrad lydelse av §§ 28, 33 och 108 regeringsformen samt § 70 riksdagsordningen, som förordats i herr von Geijers vid utlåtandet avgivna reservation; samt 4:o), av herr *Hellberg*, att såsom ett sammanhängande förslag skulle till vilande för vidare grundlagsenlig behandling antagas

dels den ändrade lydelse av § 28 regeringsformen, som förordats i herr *Hellbergs* vid utlåtandet anförda reservation, dock med den ändring, att paragrafens andra stycke avfattades sålunda:

»Till prästerligt ämbete må kvinna kunna utnämnas med tillämpning av grunder, som bestämmas i den ordning 87 § 2 mom. stadgar. Till sådant ämbete eller till annan tjänst — — — under departementet höra»;

dels den ändrade lydelse av §§ 4 och 33 regeringsformen samt § 70 riksdagsordningen, som Kungl. Maj:t föreslagit;

dels ock de ändringar i §§ 17, 21, 27, 96 och 97 regeringsformen samt § 68 riksdagsordningen, som förordats i herr *Lindhagens* motion i ämnet.

Vidare yttrade herr talmannen, att propositioner komme att göras, först särskilt beträffande utskottets hemställan i punkten 1, därefter särskilt i fråga om vartdera av herr von Geijers och herr *Hellbergs* yrkanden samt slutligen särskilt angående utskottets hemställan i punkten 2.

Sedan herr talmannen därefter till en början gjort propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å utskottets hemställan i punkten 1 ävensom upprepat propositionen på bifall till sagda hemställan, förklarade herr talmannen sig finna sistnämnda proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 57 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, förkastas ifrågavarande förslag.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 56;

Nej — 47.

Sedermera gjorde herr talmannen proposition på bifall till herr von Geijers ovanberörda yrkande samt, då svaren utgjordes såväl av ja som av nej, vidare proposition därpå att ifrågavarande förslag skulle förkastas; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

*Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.*

(Forts.)

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som förkastar det förslag till ändrad lydelse av vissa grundlagsparagrafer, som under överläggningen om konstitutionsutskottets utlåtande nr 57 framstälts av herr von Geijer, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages ifrågavarande förslag såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 52;

Nej — 56.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till herr Hellbergs omförmälda yrkande samt, då svaren utföllo med blandade ja och nej, ytterligare på förkastande av förslaget i fråga; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition, så lydande:

Den, som förkastar det av herr Hellberg under överläggningen om konstitutionsutskottets utlåtande nr 57 framställda förslaget till ändrad lydelse av vissa grundlagsparagrafer, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages ifrågavarande förslag såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 42.

Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
kvinnors till-
träde till stats-
tjänster.
(Forts.)

Slutligen bifölls på särskild proposition utskottets hemställan i punkten 2 av utlåtandet.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om
klassificering
av postkon-
toren m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående klassificering av postkontoren och telegrafverkets stationer jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 12 mars 1920 avlåten proposition nr 243, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för samma dag föreslagit riksdagen

dels godkänna de i statsrådsprotokollet angivna grunder för klassificering av telegrafverkets stationer ävensom vid bifall härtill besluta, att antalet av följande befattningar vid telegrafverket skulle från och med den 1 juli 1920 utgöra:

telegrafkommissarie av klass 1 B	17
» » » » 2	21

dels besluta, att från och med den 1 januari 1921 antalet avdelningsingenjörer vid telegrafverket skulle ökas till fyra och antalet förste kontrollörer till tjugo;

dels medgiva, att ur telegrafverkets tjänst avgången person, vilken innehåft med pensionsrätt icke förenad befattning och som befunnes vara i behov av understöd, finge av telegrafstyrelsen tilldelas årligt understöd med lämpligt belopp, icke överstigande vad som motsvarade två tredjedelar av den årsinkomst, han senast åtnjutit från telegrafverket, att utgå av nämnda verks medel, dock att dylikt understöd, där ej särskilda omständigheter föranledde undantag, finge tilldelas allenast den, vars tjänstetid uppginge till minst 25 år, däri inberäknad den tid vederbörande före antagandet i telegrafverkets tjänst kunde hava innehåft anställning vid enskilt telefonnät, som övertagits av telegrafverket, eller såsom föreståndare för eller biträde vid sådan växelstation inom rikstelefonnätet, vars betjäning antoges av vederbörande abonnenter;

dels ock medgiva, att av telegrafverkets medel finge till Norra Sveriges rikstelefonisters vilohemsförening utan personlig ansvarighet under år 1920 utbetalas ett belopp av högst 25,000 kronor såsom bidrag till gäldande av föreningens kostnader för inrättande av ett vilohem.

Förevarande proposition hade hänvisats, i vad den avsåg medgivande för telegrafstyrelsen att tilldela ur telegrafverkets tjänst avgången person årligt understöd, till bankoutskottet och i övrigt till statsutskottet.

I anledning av förevarande proposition hade uti två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren nr 270, av herrar C. G. Ekman och N. A. Nilsson i Kabbarp samt den andra nr 373, inom andra kammaren av herr B. Nilsson i Landeryd m. fl., hemställts, att riksdagen måtte, med godkännande av de grunder, som beträffande postanstalternas klassificering utvecklats i kommunikationsverkens lönenämnds utlåtande den 28 januari 1920, besluta, att antalet av följande befattningar vid postverket skulle från och med den 1 juli 1920 utgöra:

postmästare av klass 1	18
» » » 2	30

Vidare hade herr T. Julin uti en inom första kammaren väckt motion nr 294, hemställt, att riksdagen ville som sin mening uttala, att den i statsrådsprotokollet av den 12 mars 1920 omnämnda utredning för klassificering av postkontoren icke borde överlämnas till kommunikationsverkens lönenämnd utan borde handläggas i samband med den i samma protokoll omförmälda undersökningen om förekomsten av överkvalificerad arbetskraft i postverket, och att riksdagen måtte besluta, att tjänsteman i postverket, som i anledning därav, att under förtgången av förenämnda utredningar postmästartjänst icke definitivt tillsattes, allenast förordnades att tills vidare bestrida högre tjänst än sin egen, skulle, för den tid förordnandet av honom bestredes, äga uppbära avlöning och äga rätt till tjänstårsberäkning, som om han vare konstituerad å den högre tjänsten.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på åberopade skäl hemställt,

I) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, i vad densamma gällde telegrafverket,

a) godkänna de i statsrådsprotokollet över civilärenden den 12 mars 1920 angivna grunder för klassificering av telegrafverkets stationer ävensom vid bifall härtill besluta, att antalet av följande befattningar vid telegrafverket skulle från och med den 1 juli 1920 utgöra:

telegrafkommissarie av klass 1 B	17
» » » 2	21

b) besluta, att från och med den 1 januari 1921 antalet avdelningsingenjörer vid telegrafverket skulle ökas till fyra och antalet förste kontrollörer till tjugo;

c) medgiva, att av telegrafverkets medel finge till Norra Sveriges rikstelefonisters vilohemsförening utan personlig ansvarighet under år 1920 utbetalas ett belopp av högst 25.000 kronor såsom bidrag till gäldande av föreningens kostnader för inrättande av ett vilohem;

II) att riksdagen, med bifall till de av herrar C. G. Ekman samt N. A. Nilsson i Kabbarp samt herr B. N. Nilsson i Landeryd m. fl. i ämnet väckta motionerna, måtte, med godkännande av förut angivna grunder för klassificering av postkontoren besluta, att, på sätt kommunikationsverkens lönenämnds betänkande den 28 januari 1920

Om
klassificering
av postkon-
torer m. m.
(Forts.)

angåve, antalet av följande befattningar vid postverket skulle från och med den 1 juli 1920 utgöra:

postmästare av klass 1	18
2	30;

III) att herr T. Julins i ämnet väckta motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *H. F. Lamm*, *J. Jeansson*, *C. J. Asplund*, *J. Nilsson* i Malmö, *P. M. Olsson*, *A. Anderson* i Råstock, *P. Nilsson* i Bonarp, *C. R. Jansson* i Falun, *A. J. Andersson* i Gävle och *O. Nilsson* i Örebro, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava i reservationen angiven lydelse och att utskottet bort hemställa,

I) att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, i vad densamma hänvisats till statsutskottet, och med avslag å de av herrar *C. G. Ekman* samt *N. A. Nilsson* i Kabbarp och herr *B. N. Nilsson* i Landeryd m. fl. i ämnet väckta motionerna, måtte

- a) godkänna — — — — — 21;
- b) besluta — — — — — tjugo;
- c) medgiva — — — — — vilohem;

II) att herr T. Julins i ämnet väckta motion måtte anses besvarad genom vad i utlåtandet anförts.

Herr statsrådet *Svensson*: Herr talman, mina herrar! I det föredragna utskottsbetänkandet komma skilda meningar till synes. En majoritet inom statsutskottet har gått en annan väg än som föreslagits i den kungl. propositionen, medan några reserveranter ha yrkat bifall till denna. Den tvist det här gäller är huruvida ett av kommunikationsverkens lönenämnd framlagt förslag till omklassificering av postkontoren bör bringas i tillämpning i samband med ikraftträdandet av det nya avlöningsreglementet för dessa verk, som träder i kraft den 1 juni i år. Det torde för dem, som ha läst utredningen i ämnet, stå klart, att den tvistefråga, som här föreligger, är av mycket ingripande betydelse för postverket, i det att genom ett bifall till lönenämndens förslag ett mycket betydande antal postmästare skulle nedflyttas från sin nuvarande klass. Icke mindre än 109 postmästare skulle sålunda nedflyttas, och det påpekas nu i propositionen, att av dessa skulle icke mindre än 72 efter förslaget genomförande komma att uppbara avlöning i samma löneklass, som de skulle ha uppnått, såframt de icke sökt och vunnit befordran till den grad, de för närvarande inneha. För 6 postmästare skulle förhållandet bli ännu sämre, i det att de skulle erhålla avlöning i lägre löneklass än de uppnått, ifall de icke vunnit befordran.

För att kunna taga ståndpunkt till denna fråga har man enligt mitt förmenande att i första hand söka bedöma och göra klart för sig, huruvida det av lönenämnden framlagda omklassificeringsförslaget — icke minst med hänsyn till de konsekvenser, som därmed äro förbundna — vilar på riktiga grunder. Då, såsom

statsutskottet betonat, ändamålet med omklassificeringen bör vara att åstadkomma största möjliga likställighet i fråga om föreståndarebefattningarnas ställning i de olika verken, naturligtvis dock med vederbörligt beaktande av de olika verkens säregna förhållanden, torde man ha att till en början undersöka, om detta resultat komme att vinnas genom lönenämndens förslag. Av vad jag anført till statsrådsprotokollet torde framgå, att jag för min del huser en bestämd tvekan härutinnan. I sitt förslag i ämnet har lönenämnden utgått från en skala, som erhållits genom att de olika postkontoren enligt ett visst system å-atts vissa poäng i förhållande till arbetets ansvar och omfattning. Den härvid använda poängberäkningen har nämnden själv ansett icke vara tillfredsställande. Sedan emellertid en sådan poängskala erhållits, varå samtliga postkontoren utlagts, har nämnden vid uppdragandet av gränserna mellan de olika klasserna postkontor i stort sett följt det tillvägagångssätt, att den uppgjorda poängskalan uppdelats i så många lika stora delar, som det finnes klasser. Det är ju emellertid ett känt faktum, att beträffande de mindre postkontoren stora grupper förekomma, vilka kunna inpassas inom trånga gränser, under det att å andra sidan de större postkontoren kunna förete betydande olikheter ifråga om poängtal. En klassificering, grundad i huvudsak på en matematisk uppdelning av poängskalan, synes därför icke innebära garantier för vinnande av ett rättvist resultat. I själva verket kunna därmed tillfälliga förhållanden få den största inverkan ifråga om vilken klass ett postkontor kommer att tillföras. Om till exempel ett större postkontor har ett poängtal, som betydligt överstiger de närmast i storlek följande postkontoren, kan det tänkas, att poängskalan uppdrivits till en sådan höjd, att med tillämpning av den metod nämnden förordat, de övriga postkontoren nedpressas i lägre klass än rätteligen vederbort. Huruvida nu så är förhållandet i detta fall är jag givetvis icke i tillfälle att säkert bedöma. Jag ber emellertid att få framhålla, att en verkställd jämförelse mellan fördelningen av postkontoren under de olika klasserna enligt lönenämndens förslag å ena sidan och fördelningen av motsvarande stationer vid statens järnvägar och telegrafverket å den andra utvisar, att såväl vid statens järnvägar som telegrafverket fördelningen är mera jämn än som enligt nämndens förslag skulle bli fallet vid postverket, där det övervägande eller åtminstone mycket betydande antalet komme att placeras i lägsta klass. Oavsett emellertid hur därmed förhåller sig synes det mig åtminstone uppenbart att säkerhet för en rättvis klassificering av postkontoren icke kan vinnas allenast genom en matematisk uppdelning av en i och för sig icke tillfredsställande poängskala. För ett sådant ändamål måste en materiel jämförelse ske såväl mellan postkontorens arbetsförhållanden inbördes som ock mellan å ena sidan postkontoren och å andra sidan motsvarande anstalter i de båda övriga verken. Såsom lönenämnden själv vitsordat har den icke varit i tillfälle att för uppdragandet av sitt förslag verkställa någon mera ingående utredning i detta avseende. I det avseendet torde lönenämndens utredning ha varit synnerligen ytlig, i det att endast något enstaka postkontor har kunnat flyktigt studeras. Jag har därför ansett för min del och jag anser

Om
Klassificering
av postkon-
toren m. m.
(Forts.)

Om
klassificering
av postkon-
toren m. m.
(Forts.)

alltjämt nödvändigt, att en sådan ingående utredning i ämnet kommer till stånd innan en omklassificering av postkontoren äger rum.

Det kan nu invändas mot vad jag har framhållit, att förslaget ifråga är av provisorisk beskaffenhet. Härmed är jag också inne på den andra synpunkten för bedömandet av den föreliggande frågan, som är en huvudsynpunkt, nämligen hänsynen till de nuvarande befattningshavarna. Även om innehavare av nuvarande postkontor skulle vara skyldiga att underkasta sig en omklassificering, som ställer dem lika i det avseendet med vad i de övriga verken gäller, kan jag ej finna det annat än i högsta grad betänkligt, om de nedflyttas i klass under förhållanden, där man ej har full säkerhet för att de ej i själva verket bli sämre ställda än föreståndarebefattningarna i de övriga verken.

Jag kan ej heller dela den av majoriteten inom statsutskottet uttalade meningen, att ett godkännande av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet skulle stå i strid med de förutsättningar, under vilka såväl lönekommittén framlade som riksdagen godkände 1909 års löneroglering. Visserligen har såväl lönekommittén som föredragande departementschefen uttalat, att lönerogleringen nödvändiggjorde en omklassificering av postkontoren, men omklassificeringens genomförande före det nya avlöningsreglementets ikraftträdande har icke uppställts som villkor eller bestämt ställts i utsikt. Utskottets citat från lönekommitténs betänkande förlora enligt min mening i övrigt all betydelse vid det i propositionen anmärkta förhållandet, att kommittén tänkt sig, att de nya avlöningsbestämmelserna skulle träda i kraft redan den 1 januari i år, och något förslag, som möjliggjorde klassificeringsfrågans behandling vid förra riksdagen, förelåg som bekant icke. Snarare torde 1919 års riksdag, som reservanterna framhålla, genom fastställandet av antalet av vissa högre befattningar vid postverket från och med den 1 juli 1920, hava avsett att provisoriskt ordna föreliggande fråga i avvaktan på framläggandet av en definitiv klassificeringsplan. I varje fall tror jag knappast, att någon vill göra gällande, att man tänkt sig ett sådant resultat av en omklassificering, som det, vartill nämnden kommit i sitt förslag; och det har därför tillkommit enligt mitt förmenande en alldeles ny oberäknad faktor, vartill man vid ordnandet av övergångsförhållandena ej kan undgå att taga hänsyn.

Flera exempel föreligga för övrigt på att statsmakterna vid nya lönerogleringar sökt undvika att nedflytta befattningshavare i lägre lönegrader. 1909 års riksdag beslöt en löneroglering för postverket med tillämpning från och med 1910 års början. Den därvid företagna ändrade klassindelningen av postkontoren innebar, att sju stycken postkontor skulle nedflyttas i lägre klass. Enär det syntes med billighet överensstämmande, att samma regel, som förordats beträffande framtida omklassificeringar av postkontor, eller att nedflyttning i lägre klass icke bör ske förr än vid vederbörande postmästares avgång från tjänsten, föreslog då Kungl. Maj:t och beslöt riksdagen, att postmästare vid dessa postkontor skulle å övergångsstat uppbära de avlöningar, som skulle utgå inom den nya klass, som direkt motsvarade den klass postkontoren förut tillhörde. Härav följde även, att de å övergångs-

stat sålunda uppförda postmästarna skulle äga att vid tillträdande av annan befattning tillgodoräkna sig tjänstgöring vid ifrågavarande postkontor, tillgodoräkna sig den såsom fullgjord inom den klass, där dessa postmästare å övergångsstat uppburit sin avlöning. På liknande sätt förfors vid den av 1914 års riksdag beslutade omklassificeringen av postkontoren. Postmästare vid de postkontor, som då nedflyttades, bibehöllos i innevarande tjänsteställning och avlöningsförmåner.

Utskottsmajoriteten säger nu visserligen, att postmästarna ej skola personligen förlora på löneregleringen. Ja, jag vill säga, att detta är en sanning med modifikation. Genom tillägg hållas de skadeflösa för minskningen i sina nuvarande avlöningsförmåner, men de få ingen som helst ersättning för de ytterligare förmåner, som 1909 års riksdagsbeslut gav dem anledning att räkna med. För de nedflyttade 109 postmästarna skulle också följa dels lägre pensioner än som ställts i utsikt, och detta betyder ju under nuvarande förhållanden mycket, dels sämre tjänsteårsberäkning. I det senare avseendet tillåter jag mig framhålla, att exempelvis en postmästare av klass 3, som utskottsmajoriteten vill nedflytta i klass 4, och som genom ett långvarigt arbete skaffat sig den kompetens och de meriter, som gjort honom skickad att sköta postkontor av denna klass, och som därigenom fått försteg vid tjänstens tillsättande framför andra tjänstemän, som kanske senare nått liknande befordran, men av en lycklig slump placerats i postkontor, som utskottsmajoriteten ej vill nedflytta — han skulle nu icke blott sättas i avlöningshänseende under honom underlägsna kamrater, utan han skulle också bringas i en sådan ställning, att, om han i tävlan med dessa kamrater skulle söka befordran till högre tjänst, han kunde gå miste om hela tre års avlöningsförbättring. Jag undrar, om utskottsmajoriteten verkligen gjort fullt klara för sig dessa konsekvenser.

Lönenämnden har för övrigt godtagit principen, att ingen skall vid övergången förlora något, vare sig i penningar eller tjänsteställning, ja nämnden har själv fört principen så långt, att den ansett, att de omkring 400 första postiljoner, som äro värdebrevbärare och brevbärareförmän, böra överföras till fjärde lönegraden, ehuru dessas arbete värderas efter tredje lönegraden samt blivande värdebrevbärare och brevbärareförmän skola utnännas i tredje lönegraden.

Varför, frågar jag, skall postmästaren i samma belägenhet nedflyttas i lönegrad m. m.?

Därest man nu väljer den av Kungl Maj:t föreslagna utvägen att vid de nuvarande postmästarbefattningarnas ledigblivande tillsätta desamma allenast på förordnande, i den mån de kunna beröras av omklassificeringen, torde man ej heller behöva draga sig för att nu uppskjuta föreliggande fråga till dess densamma blivit utredd på ett tillfredsställande sätt. Olägenheterna av detta förhållande synes mig i varje fall vara avgjort mindre än risken att dessa befattningshavare måhända komma att ställas lägre i tjänsteställning än de vederbort och att de med visst skäl kunna anse sig orättvist och obilligt behandlade från statsmakternas sida.

I varje fall är det ju klart, att om, såsom här är fallet, den upp-

Om
Klassificering
av postkon-
toren m. m.
(Forts.)

Om
klassificering
av postkon-
toren m. m.
(Forts.)

fattningen gör sig enhälligt gällande inom detta verk, att ett bifall till nämnda förslag kunde innebära en orättvisa, kan detta, såsom generalpoststyrelsen anmärkt, icke undgå att menligt inverka på verkets förmåga att utföra sina i många avseenden mycket ömtåliga uppgifter; och det är givet, att en sådan inverkan går ut över allmänheten och affärlivet, i den mån den bidrager till, att verket icke kan fungera på det sätt, som man har anledning att fordra. Om en förnyad utredning i ämnet kommer till stånd, kan jag ej heller finna den farhågan på minsta sätt befogad, att befattningshavarna i de övriga kommunikationsverken skulle på ett sådant avgörande kunna grunda krav på uppräckning i tjänsteställningen. Meningen är ju, att klassificeringen i samtliga verk skulle företagas till definitivt beslut efter grundlig utredning. Jag måste sålunda, under återopandade av vad som anförts i kungl. propositionen, och av vad jag nu ytterligare tillagt, hemställa, att kammaren måtte i denna fråga bifalla reservanternas hemställan, som är detsamma som Kungl. Maj:ts förslag. Jag ber till denna hemställan endast få föga den upplysningen, att andra kammaren för någon timme sedan med mycket betydande majoritet har fattat ett beslut i denna riktning.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag före kl. 2 e. m. utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 på aftonen.

Herr E k m a n. C a r l G u s t a f: Då kommunikationsverkens lönekommitté erhöi i uppdrag att försöka åstadkomma en för de s. k. affärsdrivande verken gemensam löneroglering, rådde ganska stark tvekan därom, huruvida bland de s. k. affärsdrivande verken borde inrymmas också postverket. På grund av framställning av funktionsgruppsgrupper inom verket och på grund av det starka intresse, som från hela verkets sida ådagalades, att verket skulle bli va inbegripet bland de övriga, slutade övvervägandet i detta avseende med att bland dessa verk inrymma jämväl postverket. I den uppgift, som den kommittén erhöi, låg då att för första gången söka åstadkomma en för olika verk, förut efter olika typer och vid olika tillfällen reglerade, gemensam löneplan. I den uppgiften låg att med varandra söka jämföra de inom de olika verken förekommande olika befattningarna och försöka åstadkomma en rationell löneplan för hela detta stora betydelsefulla område av statsförvaltningen, ett område, som inom sig rymmer flera befattningshavare än alla andra därmed jämförliga verksamhetsområden.

Då det sålunda gällde att realisera denna uppgift, kom man också till frågan om de olika stationsföreståndarnas löneställning. Man ville i detta avseende åstadkomma enhetlighet i överensstämmelse med uppgiften, en enhetlighet, som resulterade i, att man minskade det förutvarande antalet löneklasser för stationsföreståndare om jag håller mig till postverket, så att de förutvarande sex klasserna inrymdes i fyra klasser. Genom att sammanslå klasserna 1 A och 1 B till en klass och klasserna 2 A och 2 B till en, kom man fram till, att man skulle för stationsföreståndarna i högre tjänste-

mannaställning få en omklassificering i fyra olika lönegrader. Vid de undersökningar, som gjordes ifråga om befattningshavare vid järnvägen, telegrafverket, postverket och vattenfallsstyrelsen, kom man till den slutsatsen, att ett liknande hänförande under samma lönegrader skulle vara möjligt, och att man därmed skulle åstadkomma ett i allt väsentligt rättvist resultat. Men i sammanhang med att man sålunda likställde dessa befattningshavare, uttalades uttryckligen från kommitténs sida, att ett sammanförande direkt av respektive verks 1—4:de grupper ingalunda vore en rättvis uppdelning, utan att därtill måste anknytas en klassifikation av befattningshavarna, en klassifikation, som skilde sig från de förutvarande grupperna och grundade sig på en ingående värdesättning av de olika befattningshavarnas arbete och ansvar. När sålunda i fråga om postverket i första hand skedde ett sammanförande under första gruppen befattningshavare av både klass 1 A och 1 B och man under andra gruppen sammanförde klasserna 2 A och 2 B, så uttalades i sammanhang därmed alldeles uttryckligt, att därmed icke vore anvisad den definitiva ställning, som var och en skulle komma att intaga, utan att denna sammanslagning endast utgjorde en första behandling av spörsmålet. Man utlämnade den närmare klassificeringen och framförde löneplanen med sina olika graderingar. Det var sålunda från början uppenbart, att ett enkelt införande av de hittills under de och de klasserna stående befattningshavarna i nr 1, 2, 3 och 4, icke skulle uppenbarligen komma att föra till enhetlighet och likställighet, utan till tydliga och uppenbara orättvisor.

Nu har emellertid herr statsrådet för sin del föreslagit, att ett sådant sammanförande skulle ske. Herr statsrådet har kritiserat den klassifikation, som lönenämnden åstadkommit, men glömt, att genom underlåtenhet att klassificera efter nya grunder så komma befattningshavarna att automatiskt glida in från sina förutvarande ställningar i dessa nya lönegrader och därmed intaga en för varje befattningshavare definitiv löneställning. Den klassifikation, som på det sättet faktiskt sker, genom att befattningshavarna automatiskt övergå till den nya löneställningen grundar sig vad postverket beträffar, på en tidigare uppgjord poängräkning av just samma art, som ligger till grund för den nuvarande klassificeringen. Jag skulle hava förstått kritiken gent emot den klassifikation, som lönenämnden förordat, om statsrådet undgått att genom sitt förslag, på sätt herr statsrådet här gör, acceptera en på ett tidigare stadium efter samma metoder uppgjord klassifikation. Men då det icke kan undgås, att ett sådant förfarande prolongerar den nuvarande klassifikationen och man därmed får en klassifikation efter på ett tidigare stadium uppgjorda klassifikationsgrunder om vilka alla äro eniga, att de äro synnerligen ohållbara och orimliga, då blir nämnda kritik ganska obegriplig. Jag vill också i detta sammanhang anföra, att de klassifikationsgrunder, som lönenämnden för sin del föreslagit, voro uppgjorda av generalpoststyrelsen efter långvariga och ingående utredningar och utgjorde enligt generalpoststyrelsens mening det bästa möjliga förslag, som från den sidan kunde åstadkommas. Mot denna uppgjorda klassifikationsgrund

Om
klassificering
av postkon-
toren m. m.
(Forts.)

Om
klassificering
av postkon-
toren m. m.
(Forts.)

riktade lönenämnden en del erinringar, — erinringar vilkas befo- genhet, åtminstone på vissa punkter, ingen kunnat bestrida. Men där- jämte påvisade lönenämnden, att den klassifikation, som nu komme att genomföras, icke kunde tänkas få någon längre varaktighet. Detta då så mycket mindre som man väntade en för samtliga verk gemensam klassifikation, som alldeles särskilt skulle taga hänsyn till förhållan- dena vid järnvägarna. Genom att klassifikation likväl faktiskt kom- me att, — jag ber få betona det — för dem, på vilka den tillämpades, äga en personlig, definitiv karaktär, komme det att inträffa exempelvis, att inom den högsta lönegraden, som är fastställd för stationsförestån- darna — järnvägen då fortfarande bibehålles vid sin nuvarande klassi- fikation — komme det att finnas 13 järnvägsstationsföreståndare vid de största stationerna, i landet, — fränsett Stockholm, Göteborg och Malmö — medan samtidigt skulle enligt statsrådets förslag 31 post- mästare ingå i denna högsta löneklass. I klass nr 2, den näst högsta klassen, skulle från järnvägarna ingå 33 stationsföreståndare, och för postverket enligt lönenämndens förslag 30 postmästare, men enligt statsrådets förslag skulle det komma att i denna andra grupp stå 43 postmästare. Är det någon, som förmenar, att om man inordnar, å ena sidan, postmästarna i landet i en grupp och järnvägsstationsinspek- torerna i en annan grupp, det blir en rimlig och rättvis klassifikation, som verkställles, när man på det sättet i högsta lönegraden får in 13 stationsföreståndare från järnvägen och 31 från postverket. Skulle man tänka sig någon olikhet i antalet, är jag övertygad, att vilken som helst, som sakligt prövar detta, skulle komma till det resultat, att om- vända siffror vore det naturliga och riktiga. Nu har man icke från lönenämndens sida kunnat komma så långt, men man har försökt kom- ma därhän, att icke en dylik orimlig och oriktig ställning mellan des- sa verk skulle komma till stånd. Från järnvägen uttalade man tidi- gare den meningen, att man skulle uppskjuta klassificeringen för järn- vägen, till dess normal trafik skulle komma att inträda. Först därmed hade man, ansåg järnvägschefen fått sådana grunder att bilda en klassifikation på, att densamma verkligen skulle kunna betecknas så- som allmänt normal. Men sedan det blev känt, att man skulle under- låta att klassificera om postmästarna, har man från järnvägen i en inlaga, som jag fömodar också kommit herr statsrådet tillhanda, med- delat, att från järnvägens sida därmed naturligtvis omedelbart fram- träder ett krav på en sådan klassifikation, som faktiskt anknyter sig till den, som uppstår därmed, att postmästarna få automatiskt glida in i en högre löneställning, än en jämförande och opartisk utredning kommit att giva dem. Men vad betyder detta? Det är uppenbart, att man icke kan undgå ett sådant krav från järnvägens sida, enbart ge- nom att påvisa, att poststationerna komma att kvarstå i sin förutvaran- de klass i den nya löneställningen, endast så länge den nuvarande post- mästaren där kvarstår. Det är klart, att det kan finnas sådana be- fattningshavare, som kunna komma att kvarstå 20 å 25 år. Vid så- dant förhållande kan man icke gent emot järnvägarnas stationsföre- ståndare vidhålla en sådan orättvisa, när hela löneregleringen avsåg att åstadkomma enhetlighet och rättvisa de olika verken emellan. Ett

bifall till Kungl. Maj:ts proposition medför för allt vad stationsföreståndare i dessa verk heter en klassifikation, som icke utgör ett opartiskt avvägande av dessa tjänstemäns arbete och ansvar i förhållande till andra tjänstemäns ansvar och arbete inom respektive verk. Den dikteras i stället av den ställning, en viss grupp inom ett visst verk på grund av förhållandena tidigare kommit att intaga.

Det är uppenbart, att den nuvarande klassifikationen för järnvägarna ifråga om den ställning, stationsföreståndarna intaga, är ekonomiskt mindre god än samma föreståndares inom postverket. Varpå beror detta? Ställningen är alldeles tydlig och klar, så vitt jag förstår. Det beror därpå, att postverket har monopol på sin drift, under det att järnvägarna hava att utföra sin drift i tävlan med och under press från den privata drift, som de enskilda järnvägarna utöva. Det har icke varit så lätt att på det sättet inom järnvägarna höja de olika befattningshavarnas ställning, ty de hava stått under kontroll av vad den enskilda järnvägsdriften i detta avseende funnit erforderligt. När en enskild järnväg har övertagits av statsverket, har man omedelbart kunnat konstatera, huru väsentligt utgifterna för järnvägsdriften hava ökats, och det är en allmän anmärkning, som ständigt riktats mot statsbanornas ledning, att man icke kan förstå, varför statens järnvägar icke kunna bära sig, när de enskilda järnvägarna giva ett relativt gott resultat. Det beror — förklarar man då — på åtskilliga förhållanden, men framför allt därpå, att man vid statens järnvägar delvis tvingas att behandla lönefrågorna på samma sätt, som sker inom verk med monopolställning. Så är också verkliga fallet i det nu föreliggande. Genom att bifalla propositionen uppstår det förhållandet på nytt, att en stor lönefråga med långt gående konsekvenser icke blir behandlad på det sätt, att man för befattningshavaren kommer att åsätta en lön, som framgår såsom resultat av en saklig prövning, utan man anknyter sig till löneställningen inom ett monopoliserat verk och skapar löneställningen utan jämförelse med lönerna inom den privata driften.

Härtill kommer, att befattningshavarna vid järnvägarna, stationsföreståndarna såväl som alla andra, äro inordnade i en stor gemensam löneplan, där man försökt i de olika löneklasserna inränga befattningshavarna med hänsyn till deras arbete och ansvar. Om nu en befattningshavare inom denna löneplan med hänsyn till förhållandena inom ett annat verk kommer att ryckas ur sin löneställning, såsom fallet blir genom en klassificering, som grundar sig på förhållandena sådana dessa förut varit inom postverket, kommer det uppenbarligen att förrycka den uppgjorda löneplanen. De stationsföreståndarna närmast stående kunna påpeka, att förhållandena mellan stationsföreståndarna och oss ha varit så och så, men genom klassifikationen blir det ett större avstånd; och hela den gruppen kommer att kräva, att det förutvarande löneförhållandet dem emellan skall återställas i det nya löneförslaget. Och det åter kommer att hava till följd, att vi kanske snart stå inför en för kommunikationsverkens befattningshavare hela vägen igenom ny löneruleringsfråga. Jag säger ännu en gång: Utgångspunkten och grunden blir icke ett verkligt opartiskt bedömande av be-

*Om
klassificering
av postkon-
toren m. m.
(Forts.)*

(Om
klassificering
av postkon-
störeren m. m.

(Forts.)

fattningshavarens uppgift och ställning, utan en för det verket ovidkommande anledning, nämligen huru man för något tiotal år sedan placerat vissa befattningshavare inom ett annat verk. När staten slår in på detta nya sätt, som här skett, att enhetligt reglera löneförhållandena för stora vida områden, så går det väl ändå icke att reglera så att befattningshavarna över hela linjen få sin lön bestämd av andra hänsyn än arbetet och ansvaret. Då kommer man fram till ett resultat, som, då det gäller de affärsdrivande verken, icke borde vara för statsrådet behagligt, nämligen att statsdrift blir ekonomiskt omöjlig. Det blir då ännu omöjligare än det nu är att driva sådan med ekonomiskt gott resultat, jämfört med den enskilda driften.

Man anför nu att ett bifall till lönenämndens förslag skulle innebära en orättvisa mot postmästarna. Däremot må emellertid erinras, att vid löneregleringen inom de särskilda verken tidigare det visst icke varit något ovanligt, att en viss befattningshavare kommit i en sådan ställning, att löneregleringen för denna tjänsteman icke inneburit någon förbättring, utan medfört en enligt befattningshavarens mening sämre ställning. Även med regleringen begränsad till ett visst verk har det, när det gällt att granska förhållandena, visat sig, att arbetet förskjutit sig. Ansvaret har kanske till följd av utvecklingen förlagts på annat håll än tidigare, och då har det varit nödvändigt för att få rättvisa i löneregleringen att för vissa befattningshavare söka åstadkomma — icke förbättring — utan en annan ställning. Då hava de i sin ställning såsom statstjänare garanterats att icke behöva få någon minskning i lönehänseende. De hava haft att välja mellan att å ena sidan stå kvar i den ställning, som de tidigare haft, d. v. s. på övergångsstat bibehålla sina gamla löneförmåner, eller att ingå på ny stat. Nu har jag den bestämda uppfattningen, och det tror jag ingen kan jäva, att ingen av de befattningshavare, det nu gäller, postmästarna, skulle för det nya nummer, som blir åsatt den klass, i vilken de skulle inrangeras, ett ögonblick frestas att kvarstå i sin gamla ställning med de gamla löneförmånerna. De befinna sig sålunda i ett bättre predikament än många befattningshavare — fränsett en och annan — stått inför, när det gällt lönereglering inom ett verk. Inom andra kamraren hörde jag en hel kör av röster, exempelvis herr statsministerns, herr civilministerns, herr Edéns, herr Nilsons i Örebro och herr Nilssons i Bonarp, samtliga uttrycka den meningen, att man härvidlag förföre så oerhört obilligt; men samtliga dessa herrar hava varit med om löneregleringars genomförande, vilka givit vissa befattningshavare en sådan ställning, att de föredragit att kvarstå på övergångsstat och bibehålla sin gamla befattning. Men då har det bara gällt en och annan och icke en hel grupp, som har kunnat öppna en sådan kampanj, att en var av herrarna kanske går med 4—5 telegram i fickan. Det har varit en och annan enstaka befattningshavare, det då gällt; men då har man alls icke generats av den känsla, som nu har tagit sig så starka uttryck. Då har det gällt någon ensam man: nu gäller det många, som förmå politiskt göra sig gällande, och då gå vi in på ett nytt beaktelsesätt.

Det är dessutom en annan konsekvens, som jag tror är förbunden

med ett bifall till propositionen. Vi stå för närvarande inför en utredning rörande lönereglerng beträffande dem, som verkligen under långa tider varit synnerligen lågt betalda i postverkets tjänst, nämligen de s. k. poststationsföreståndarna. När man söker att jämföra, å ena sidan det arbete, som de utföra, exempelvis vid de största poststationerna, och den betalning, som därför utgått med å andra sidan den betalning, som utgått till de anställda postfunktionärerna å de mindre postkontoren, då står man inför en verklig orättvisa, en faktiskt orättvis behandling av arbetet av en grupp funktionärer på jämförbara områden så att man därom verkligen kan säga, att det är förvånande, att det har så länge kunnat gå som det gått. Skall man nu emellertid börja på allvar reglera även för den stora till 3—4,000 personer uppgående gruppen poststationsföreståndare med hänsyn till den ställning, som vissa postkontor genom ett bifall till propositionen erhålla, så möter man nya konsekvenser, som det förefaller mig vara anledning för herr statsrådet att taga under öfvervägande.

Av vad jag anfört framgår, att jag tror, att kommunikationsverkens lönenämnd har haft verkligt goda skäl för det klassifikationsförslag, som lönenämnden framställt. Nu frågade herr statsrådet: »Bli den av lönenämnden uppgjorda klassifikationen rättvis?» Jag svarar, att den blir så rättvis, som det med hänsyn till befattningshavarnas ställning är möjligt att kunna åstadkomma på det material, som föreligger, och betydligt mera rättvis, än den blir, om man bifaller Kungl. Maj:ts förslag och låter befattningshavarna glida in automatiskt i en viss formell löneställning, alldeles oberoende av den förskjutning i arbete och ansvar, som kan hava ägt rum på stationen, sedan den nuvarande klassifikationen uppgjordes och började tillämpas. Den nya klassifikationen har ju av generalpoststyrelsen själf tillämpats på de nuvarande förhållandena. Den stöder sig på faktorer, som man inom generalpoststyrelsen anser bör ligga till grund för klassifikationen. Och ehuru jag varit med om att framställa en del anmärkningar mot densamma och därmed sagt, att klassifikationen icke är den bästa, så skapar den dock i alla fall i förhållandet mellan de olika befattningshavarna inbördes en väsentligt mera rättvis ställning, än vad herr statsrådet för sin del förordat. När så är fallet, att klassifikationen befattningshavarna emellan blir betydligt mera ojämn och betydligt orättvisare genom antagande av Kungl. Maj:ts förslag, då tycker jag knappast, att man har så stark ställning när man klandrar ett annat förslag, som visst icke är det bästa tänkbara, men dock betydligt bättre än det andra alternativ som står till buds.

Herr statsrådet talade något om, att man icke skulle använda för klassifikationen blott poängberäkning, utan att man skulle söka åstadkomma »icke bara en matematisk, utan också en materiell» uppdelning. Jag skulle vilja höra den ståndpunkten närmare utvecklåd. De poäng, man här räknat med, avse ju att var för sig giva uttryck åt en viss del av det ansvar och det arbete, som är förbundet med varje befattning. De äro sålunda i och med detsamma ett materiellt ut-

Om
klassificering
av postkon-
toren m. m.

(Fort.)

Om
klassificering
av postkon-
toren m. m.

(Forts.)

tryck för befattningshavarens ställning, och poängberäkningens slut-siffra anger värdet av det arbete och det ansvar, som respektive befattningshavaren har. Det är poängberäkningens uppgift. Men när man då, såsom herr statsrådet säger att man skall, icke använda bara poängberäkning, som man hittills använt, utan också anlägga ett materiellt bedömande, vore det rätt intressant att få veta, vad man menar därmed. Menar man därmed, att man först efter uppgjorda grunder taxerar varje befattningshavares arbete och ansvar, men att man sedan efter subjektivt omdöme skall verkställa en ny omgruppering i strid mot poängberäkningen? Jag kan omöjligen tro, att det är en mera hållbar och riktig metod än den, man kommer till på det sätt som hittills blivit följt, när man inom verken genom en poängklassificering sökt komma till ett riktigt bedömande av befattningshavarens ställning.

Herr statsrådet yttrade vidare, att ingen hade tänkt sig, att klassificeringen skulle få det utseende, som blivit fallet. Jag vet icke, vem herr statsrådet i detta avseende syftade på. För oss, som sysslat med saken och just därför icke ville hava den nya löneplanen tillämpad för befattningshavarna, förrän en omklassificering skett för postmästarna, på grund av deras nuvarande oriktiga gruppering och för telegrafkommisarierna på grund av uppboordsprovisionens borttagande, var det uppnådda resultatet icke alls oväntat. Vi hade tvärtom motsett, att resultatet av en genomförd klassificering verken emellan skulle komma att väsentligt höja ställningen för befattningshavarna i vissa verk och sänka den för befattningshavarna i andra verk.

Frågan är nu den, huruvida man här begär någon verklig orättvisa mot postmästarna. Jag har här tidigare påvisat, att jämväl enligt lönenämndens förslag skola de bibehålla, vad lönen beträffar, fullt ut samma löneställning, som de tidigare intagit. Vid övergången på den nya lönestaten få de tillgodogöra sig samtliga de övriga förmåner, som den nya löneregleringen skapar för samtliga befattningshavare i dessa verk, förmåner av den art, att, när man framkom med detta förslag, möttes man från alla håll av uttalanden, att ett för tjänstemännen så förmånligt förslag icke skulle vara möjligt att få genomfört i riksdagen. De komma på samma sätt som andra befattningshavare i åtnjutande av dessa andra förmåner, och de komma även genom det beslut om förbättrad pensionsställning, som riksdagen redan antagit, i en ställning i förhållande till förutvarande pensionsförhållanden, som innebär en betydlig förbättring. Jämför, herr statsråd, de många fall av statstjänare, som haft att välja mellan att antingen kvarstå i pensions- och löneavseende i den gamla ställningen på övergångsstat eller övergå till den nya staten och därigenom kanske få försämrade ställning, med dessa befattningshavares möjligheter. Jag tror icke, att man här kan säga, att det begåtts någon orättvisa och obillighet i förhållande till tidigare skeden. Tvärtom har man här förfarit på ett varsamt och i alla avseenden väl övervägt sätt.

Med hänsyn till de konsekvenser, som följer för statsdriften och allt vad därmed sammanhänger genom att man nu slagit in på me-

toden att lönereglerna på en gång för ett flertal verk, är det nödvändigt — det vill jag betona ännu en gång — att löneställningen bestämmas efter prövning av befattningshavarnas arbete och ansvar och icke på grund av tidigare i något av de likställda verken uppgjord placering av en eller annan grupp befattningar.

Det skulle vara mycket mer att säga i detta sammanhang, men jag tror, att jag har återgivit det väsentliga i den motivering, som ligger till grund för statsutskottets hemställan, och jag ber, herr greve och talman, få yrka bifall till densamma.

Herr statsrådet Svensson: Herr talman! Det anförande, som nyss hållits, vilket i det stora hela var en närmare utveckling av de synpunkter, som ha framhållits dels av lönenämnden, dels av statsutskottet, ger mig icke anledning till mer än ett par repliker.

Jag finner för min del anledning att på det bestämdaste förklara, att mitt ställningstagande i denna fråga icke på något sätt har föranletts av, huruvida den kår, det här gäller, är en politisk maktfaktor att räkna med eller icke. Den ärade talaren syntes vilja göra gällande, att detta skulle hava spelat en roll för mig eller för dem, som hava samma åsikt som jag. Jag vet över huvud taget icke, vad de människor, det här är fråga om, hava för politisk åskådning, eller vad de kunna utöva för inverkan på grund av beslut i den ena eller andra riktningen i den föreliggande frågan.

Jag vill för det andra framhålla, att jag tror icke, att det finnes någon möjlighet över huvud taget att åstadkomma *fullständig* uniformitet i avseende på avlöningsbestämmelserna i de olika kommunikationsverken. Det är klart, att man kan komma ett långt stycke på väg för erhållande av likställighet i de *huvudsakliga* delarna, men jag tror icke, att man kan komma till en *fullständig* uniformitet, som synes vara den ärade talarens och lönenämndens program. I varje fall kan man icke komma till den i ett slag, och under alla förhållanden icke genom ett fullständigt ignorera av de människor, som en sådan på en gång genomförd uniformitet skulle gå ut över. Man måste även taga hänsyn till de människor, det här gäller.

Jag kan för min del, trots allt, omöjligt fatta, att här verkligen skulle vara fråga om de oerhörda konsekvenser, som det hotats med i den händelse de postmästare, det här gäller skulle få, som det ytt-rats, glida in i nya löneställningar, utan att någon klassificering av deras tjänsteställning har skett. Man har ju möjlighet att göra och avsikten är ju att verkställa en omklassificering, som omklassificerar själva tjänsterna, men som lämnar deras nuvarande personliga innehavare oberörda härav. Den konsekvensen kan naturligtvis detta beslut ha vid den definitiva omklassificeringen, att man genomgående måste tillämpa det villkoret vid samtliga verk, att det blir tjänsten men icke den personliga, den nuvarande innehavaren, som blir nedflyttad, och den konsekvensen är jag för min del icke rädd för. Jag tror, att man i billighetens och rättvisans intresse måste taga den.

Jag skall ytterligare endast påpeka en sak i anledning av den siste ärade talarens säkerligen oavsiktliga yttrande, som kunde för

Om
klassificering
av postkon-
stören m. m.
(Korta)

Om
klassificering
av postkon-
toren m. m.
(Forts.)

anleda de personer, vilka icke äro närmare inne i saken, till den uppfattningen, att lönenämndens klassificering grundar sig på ett förslag av generalpoststyrelsen. Det var riktigt, att det i avseende å poängberäkningen icke är stor skillnad mellan generalpoststyrelsens och lönenämndens förslag. Men vid själva användandet av poängskalan skilja sig förslagen i avsevärd grad. Det är visst icke så, att lönenämnden och generalpoststyrelsen äro ense. De äro det blott i vissa delar av grunderna för poängberäkningen. Det resultat, till vilket man kommer i båda fallen, är i allra högsta grad skiljaktigt.

Jag anser för min del, att det, som har anförts från herr Ekmans sida, icke ger i minsta mån anledning till att frångå den uppfattning, som tidigare hävdats från min sida.

Herr vice talmannen: Herr greve och talman, mina herrar! Efter de föregående meningsutbyten, som varit mellan herr statsrådet och den ärade ledamoten på Gävleborgsbanken, är det för mig icke behöfligt att yttra mig något vidlyftigare.

Kammaren kan förstå, efter vad som här blivit sagt, att om man skulle gå in på ett bedömande av klassificeringen och utgå från de beräkningar, som läggas till grund för detta — i synnerhet om man skulle utsträcka denna klassificering till de fyra olika affärsdrivande verken — är det naturligt, att det är en mycket kinkig och ingående procedur, för vilket statsutskottet och ännu mindre riksdagen är lämpad att vara den högsta domaren. Jag är övertygad om, att ingen av de ledamöter, som suttit i statsutskottet, har tagit någon större notis om de papper, på vilka lönenämnden har grundat sina beräkningar om klassificeringen. Ställningen är ju den, att de, som inom statsutskottet gått på majoritetens sida, hava gått ut från en klassificering, för vilken herr Ekmans auktoritet legat till grund, ty att bilda sig en personlig uppfattning i dessa invecklade spørsmål, är ganska svårt. Vi — nio reservanter jämte undertecknad — som företräda minoriteten inom utskottet, ha funnit det klokare och lämpligare att ställa oss på Kungl. Maj:ts sida, som med avseende på klassificeringen tills vidare intager en avvaktande ställning och icke låter den utav lönenämnden föreslagna klassificeringen gå ut över de nuvarande innehavarna av de olika kontoren. Det var ju så, att klasserna reducerades genom sammansläende av klass 1 A och 1 B och klass 2 A och 2 B till respektive klass 1 och 2. Klasserna 3 och 4 bibehöllos. Det blir en förenkling av klasserna, så att det alltså i stället för 6 klasser blir 4. Vad var då naturligare än att för dem, som tillhört en klass, ingen omklassificering vidtogs utan att de kvarstodo i den klass, som de hittills stått i.

Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att förra året fastslogs ju av riksdagen, att i klass 1 skulle finnas 31 kontor och i klass 2 43. Vid den omklassificering, som lönenämnden gjort, har man nedsatt kontorens antal till 18 och 30. Redan här är det en betydlig reduktion, och i avseende på klasserna 3 och 4 har man gjort förminskning eller nedsättning. Då ställer det sig på det sättet, att en postmästare, som förut tillhört t. ex. klass 3, måste, enligt majo-

ritetens förslag, för att få övergå å den nya lönestaten finna sig i att tillhöra den klass, som efter lönenämndens klassificering hans postkontor kommer att tillhöra. Detta måste kännas obilligt för tjänstemannen ifråga. Det är enligt min uppfattning tämligen obehöfligt, att de nuvarande innehavarna skola behöva följa med den omklassificering, som göres, för att få någon fördel av den nya löne-regleringen. Det är detta, som syntes oss obilligt, och jag tycker, att i en situation som denna är billigheten också ett gott sakskäl. Det är därför, som jag för min del gått med på reservationen, vilken sammanfaller med Kungl. Maj:ts förslag, och till vilken jag nu ber att få yrka bifall.

Om
klassificering
av postkon-
toren m. s. m.
(Forts.)

Herr H e y m a n: Orsaken, varför jag begärt ordet i denna fråga, i vilken jag icke äger någon ingående sakkännedom, är den, att jag från en postmästare mottagit en skrivelse, varur jag skall be att få uppläsa en del.

Han skriver: »Följden av ett antagande av utskottsmajoritetens förslag bliver, att mitt postkontor skulle komma att nedflyttas från tredje till fjärde klass, och att min pension på den grund skulle komma att minskas med ungerfärligen 300 kronor, ett belopp, som för en pensionär bliver ganska kännbart att mista och förefaller mig vara en stor orättvisa efter 38 års tjänstgöring i postverket. Vi hade hoppats, att i och med antagandet av den nya lönestaten under förra riksdagen våra villkor skulle förbättras, men synes detta endast varit en fager dröm.»

Herr greve och talman! På grund av denna skrivelse och de sakliga anföranden, som här ha framförts av civilministern och vice talmannen, tillåter jag mig att hemställa om bifall till reservationen.

Herr B e r g q v i s t: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag icke inom utskottet deltagit i behandlingen av denna fråga, anser jag mig böra här i kammaren angiva min ställning till densamma.

Vid ett övervägande av skälen för och emot de grunder, som vederbörande motionärer föreslå i avseende å postkontorens klassificering, har jag fått den bestämda uppfattningen, att frågan ännu icke är tillräckligt utredd, för att man skulle kunna acceptera deras förslag, särskildt då de nuvarande befattningshavarna härigenom skulle få sin ställning försämrad och bli degraderade efter en lång, trogen tjänst. Det är i synnerhet detta, som synes mig vara mycket betänkligt.

Det har också visat sig, att det inom postverket finnes en enhällig mening mot motionärernas förslag, och jag kan därför för min del icke ansluta mig till utskottets hemställan. Hade jag deltagit i ärendets behandling, hade jag följt reservanterna, och jag ber därför få ansluta mig till dem, som yrkat bifall till reservationen.

Herr E k m a n, C a r l G u s t a f: Gentemot herr vice talmannen skall jag icke göra mera än en enda erinran. Han slutade med att säga, att då postmästarna icke genom löne-reglering komme att er-

Om
klassificering
av postkon-
toren m. m.
(Forts.)

hålla de fördelar, som de räknat med, ville han yrka bifall till reservationen. Han ställer sig på den ståndpunkten, att en lönereglering måste resultera i, att den för varje befattningshavare medför ökad löneinkomst. Sålunda, när en lönereglering sker, skall den icke innebära en verklig värdering och prövning av de olika befattningshavarnas arbete och medföljande ansvar och därtill anknyta lönerna, utan den skall giva en förbättrad löneställning över hela linjen. Jag tror icke, att det är möjligt, att man kan gå fram efter de linjerna och med dylika motiv genomföra en lönereglering.

Jag bad att få låna det brev, som här anfördes av den ärade tälaren på Älvsborgsbänken, därför att det är skrivet på ett sådant sätt, att man får den uppfattningen av det skrivna, att en omreglering i överensstämmelse med lönenämndens förslag skulle giva en försämrad pensionsställning åt befattningshavarna i fråga. Det står nämligen i brevet: »Följden av ett antagande av utskottsmajoritetens förslag bliver, att mitt postkontor skulle komma att nedflyttas från tredje till fjärde klass, och att min pension på den grund skulle komma att minskas med ungefärligen 300 kronor, ett belopp, som för en pensionär bliver ganska kännbart att mista och förefaller mig vara en stor orättvisa efter 38 års tjänstgöring i postverket.» Faktum är, att i pensionsavseende giver löneregleringen jämväl för denna befattningshavare, jag kan icke säga precis huru mycket, då det är beroende av, huru de olika stationerna slutligen bli inrangerade i löneställningen, men jag är övertygad om, att det jämväl för honom blir en väsentlig förbättrad pensionsställning i förhållande till den pensionsställning, som han hittills intagit. Då han talar om 300 kronor, menar han, att han skulle få 300 kronor mindre pension än den, han skulle hava erhållit i den ännu högre stående ställning, som han kommit till, om Kungl. Maj:ts förslag hade genomförts. Men så fattar och läser man icke denna skrivelse, utan man läser den på det sättet, att det här skulle vara fråga om att försämma pensionsställningen för befattningshavaren.

Till herr statsrådet vill jag först säga, när han för sin del så energiskt avvisar mitt tal om politisk maktfaktor, att det var icke alls någon insinuation, när jag talade om tjänstemännens politiska sammanslutning, utan ett konstaterande av ett för alla känt faktum, som icke torde vara okänt för herr statsrådet, att statstjänarna själva genom skapande av sina organisationer och genom sitt framträdande uttryckligen säga, att de komma att framträda som en politisk maktfaktor och vilja göra sig gällande. Det är en sak, som tjänstemännen uttryckligen ha meddelat, och det torde icke vara okänt för någon. Jag förstår därför icke, vad herr statsrådet för sin del menade, när han så energiskt avvisade, vad jag förut omtalade, att dessa befattningshavare nu äro så många, att de hava organiserat sig för att uppträda som en politisk maktfaktor. I fråga om hänsynstagande till detta fördelade jag namnen ganska rättvist, då jag i sammanhang med herr statsrådet och statsministern nämnde politiska meningsfränder till mig och jämväl medlemmar av högern. Jag konstaterade, som sagt, endast, att det nu förefanns inom olika lager ett oerhört intresse för dessa befattningshavares löneställning, ett intresse, som totalt saknas i det fal-

let, när det gäller att behandla en enskild befattningshavare, som genom löne reglering kommit i en väsentligt sämre ställning än den, som det nu är fråga om för dessa befattningshavare.

Herr statsrådet sade också vidare, att det kan icke bli fråga om några konsekvenser, och han talade i det avseendet om fullständig uniformitet. Jag ber få erinra om möjligheten att indela stationsföreståndarna vid de fyra olika affärsdrivande verken i fyra olika lönegrupper. Där om ha dessa verks speciella representanter i lönenämnden varit fullt eniga, och de hava samtliga förordat fyrgruppsindelningen och sagt, att det vid en opartisk jämförelse går för sig att indela dem på det sättet. Sålunda, i fråga om den fullständiga uniformiteten föreligger full enighet mellan verkens representanter, mellan förutvarande och nuvarande Kungl. Maj:t och inom riksdagen också, som utan ett ords erinran antagit förslaget i detta avseende. Men sedan, när det gäller att indela befattningshavarna i de fyra olika lönegrupperna, måste ju i all rimlighets namn en verklig prövning i detta avseende ske, därför att man kan väl icke genomföra en fullständig uniformitet på det sättet, att kanske de, som stå högst, komma i lägsta gruppen. Då måste en verklig indelning ske med hänsyn till de olika befattningshavarnas arbete och ansvar, och så långt som de, vilka skola bedöma frågan, kunna komma. Skall man gå in på andra vägar, när det gäller löne reglering för tjänstemännen, förstår jag icke till vilket resultat, man kan komma.

Jag har icke för min del i avseende på tillämpningen av poängberäkningen gjort gällande, att lönenämnden och generalpoststyrelsen voro överens. Då herr statsrådet kritiserade poängberäkningen som grund för denna uppdelning, erinrade jag däremot, att denna poängberäkning var den av generalpoststyrelsen föreslagna, och som vi i detta avseende accepterade. Jag förstår därför i den punkten icke, vad herr statsrådet kunde mena med sin erinran mot vad jag anförde.

Jag förstår väl, att utgången i denna fråga är given här som i andra kammaren. Jag vill bara säga, att jag icke har något som helst personligt intresse av att behandla den här befattningsgruppen annat än på samma sätt, som varje annan grupp av befattningshavare, nämligen att efter en objektiv prövning ge den dess fulla rätt. Det har stått klart för mig, att när man utsträcker på det sätt som sker löne regleringen över vida områden, så är man tvungen att handla rationellt, för att icke andra befattningshavare skola komma och säga, att man medvetet har åstadkommit resultat, som måste verka orättvist. Man har i stället att sträva efter en för alla, så långt möjligt är, gällande rättvisa, och i det avseendet är det fråga om konsekvenser. Jag förmodar, att herr statsrådet icke är obekant med, att tjänstemannekongressen sistlidna höst ingick till Kungl. Maj:t med vissa resolutioner, i vilka bland en av de förmåner, som man på det hållet satte största värde på och uttryckligen betonade, var nödvändigheten av en löne reglering efter enhetliga och likartade principer och icke på det sätt, som nu sker, att man behandlar en grupp på ett annat och bättre sätt än de övriga, utan så att man verkligen lägger en rationell grund och försöker att behandla samtliga befattningshavares rätt därefter. Det

Om
klassificering
av postkon-
toren m. m.

(Forts.)

är vad faktiskt har skett, och då förstår jag icke heller, att det icke kan bli fråga om några konsekvenser, om man avviker från ett sådant förfaringssätt.

Jag förstår väl, hur det kommer att gå i kammaren; men jag vill säga, att jag och de av denna kammares ledamöter liksom de inom och utom verken stående medlemmarna av olika politiska partier ha försökt bedöma denna fråga efter bästa förstånd, samvete och rättskänsla, och känt det som en plikt att få framhålla vår mening nu och tidigare och oberoende av de meningar, som från andra håll inom och utom verken kunna göras gällande.

Herr Julin, Teodor: Herr talman, mina herrar! För att få denna sak så enkel och klar som det är möjligt, tror jag, att man skall komma i håg, att statsutskottets majoritets förslag innehåller bekräftande postverket två visserligen sammanförda men till sin natur skilda yrkanden.

För det första yrkas, att riksdagen måtte besluta, att ett antal postkontor skola nedflyttas i klass; för det andra yrkas, att de nuvarande föreståndarna för dessa nedflyttade postkontor samtidigt skola nedflyttas i tjänstegrad. Det säger sig självt, att om rörelsen vid ett postkontor minskas, bör postkontoret nedflyttas, så att dess budget minskas, och detta kan ju, som det hittills alltid har skett, göras genom att man där placerar en postmästare i lägre tjänstegrad än den, som satt där förut, eller, som man också uttrycker sig, om postkontorets rörelse går tillbaka, klassificerar man ned postkontoret, liksom man, då postkontorets rörelse ökar, klassificerar upp det. Så har sedan gammalt skett, och om man ej klassificerar om allt för ofta utan först sedan man blir övertygad om, att förändringen i rörelsen är av mera stabil natur är ju ingenting annat än gott att säga om detta tillvägagångssätt. Har man alltså konstaterat, att ett postkontors rörelse gått ned, skall detsamma givetvis deklasseras. Häremot lär ingen kunna resa någon invändning. Att däremot samtidigt som postkontoret deklasseras även deklassera den tjänsteman, den postmästare, som vid tillfället innehar postkontoret, kan lika naturligt icke alls komma ifråga. Vederbörande tjänsteman meriterar sig icke för att erhålla ett visst bestämt postkontor, utan han meriterar sig för att erhålla en viss tjänstegrad. Och när tiden är inne, söker han och får placering å en tjänst t. ex. ett postkontor i denna grad. Om alltså en postmästare i tävlan med andra visat sig inneha meriter för att erhålla en postmästarejänst i, låt oss säga, tredje lönegraden, och han därefter blivit placerad på ett tredje klass postkontor, som om någon tid befinnes böra nedflyttas i fjärde lönegraden, kan ju aldrig bli tal om, att postmästaren själv skall följa med ned i fjärde lönegraden. Det är ju icke hans fel, att rörelsen på orten minskas, så att postkontoret bör deklasseras. Han är ju alltså lika meriterad som han var, när han sökte tjänsten, och kanske ännu mer, då han tjänstgjort några år, och i sin tredje lönegrad bör han också givetvis få stanna, även om postkontoret åkt ner. Så har också förfarits hittills vid alla omklassificeringar av postkontor, liksom i hela statsförvaltningen i övrigt, och så

Om
klassificering
av postkon-
toren m. m.

(Forts.)

bör man ju förfara även i fortsättningen. Jag anser, att man inte alls bör, som flera talare här gjort, åberopa billighetsskäl för en sådan anordning, ty det kan väl icke förebringas något som helst skäl för att förfara på ett motsatt sätt. Men, säger man, då får man ju för ett fjärde klass postkontors skötsel betala en tredje klass postmästarlön. Ja, möjligen till någon tid, men då ett tredje klass postkontor blir ledigt, finnes ju intet hinder för att flytta postmästaren till detta och placera en för fjärde klass postkontor meriterad tjänsteman i hans ställe på det nedflyttade postkontoret. Denna rätt att omplacera har statsverket som arbetsgivare förbehållit sig. Gäller det nu en viss tjänsteman, exempelvis en gammal postmästare, då kunna ju verkligen billighetsskäl åberopas — och det gör man och tar hänsyn därtill — för att han skall få sitta kvar på den ort, där han måhända har rotfäst sig. Men då gör hans ålder ju å andra sidan, att han antingen snart avgår ur tjänsten eller snart vinner ny befordran, varvid han lämnar sin deklasserade postmästarstol och låter postverket sedan fritt förfoga över densamma.

Förföre man på ett annat sätt, t. ex. så som statsutskottets majoritet föreslår, och låter postmästaren av tredje graden följa med i fjärde graden, då hans postkontor nedflyttas i fjärde graden, då skulle, om man anser sig kunna bortse från den orätt, som sker genom att beröva en viss tjänsteman hans grad — jag återkommer möjligen till det senare — resultatet icke kunna tänkas åstadkomma rättvisa mellan tjänstemän av samma grad *mer än i ett enda fall*, och det vore, om slumpen skulle foga det så underbart lyckligt, att det postkontor, som nedflyttades i fjärde klassen, hade till innehavare den sist utnämnde postmästaren i tredje graden, ty det är ju klart, att av tredje gradens postmästare skall naturligtvis ingen i tjänsten äldre behöva träda tillbaka, så att han kommer ned i fjärde graden, medan en i tjänsten yngre finge kvarstå i tredje graden. Medger man detta, och det måste man troligen medgiva, kan inte utskottsmajoritetens förslag att flytta ned postmästarna antagas, utan att man samtidigt bestämmer, att *samtliga* postkontor kungöras till ansökan lediga, inte bara de 109, som här äro avsedda att flyttas ned — det gäller nämligen så många, nära hälften av alla Sveriges postkontor — utan vart enda ett av postkontoren så när som på de 93, som stå i lägsta graden och som inte kunna flyttas längre ned. Alla dessa måste kungöras lediga, så att vederbörande kunna tävla om dem och de äldre tjänst innehavarna stanna kvar i sina tjänster, i den mån det är möjligt. Detta ledigförklarande, är, säger jag, nödvändigt, så att en postmästare, som av tjänsteålder är mera berättigad att kvarstanna i sin tjänstegrad, också får sådant postkontor, som blir kvar i den graden, under det att den, som är mindre berättigad på grund av mindre antal tjänsteår, blir den, som drabbas av nedflyttningen genom att tilldelas sådant postkontor, som icke längre får stanna i vederbörande klass. Det är en ganska genomgripande åtgärd, som sålunda måste vidtagas, men som inte kommer till synes i här föreliggande riksdagshandlingar, men jag kan inte anvisa någon annan form för skipande av rättvisa tjänstemännen inom de

Om
klassificering
av postkon-
toren m. m.

(Forts.)

olika graderna emellan än ett dylikt kungörande av alla postkontor till ansökan lediga. Men jag måste samtidigt säga, att detta blir i själva verket ett sådant där »hela havet stormar», som är praktiskt taget ogenomförbart av många skäl, icke minst av statsekonomiska. ty det bleve statsverket, som finge bekosta alla dessa flyttande postmästares flyttningar, och jag tror, att man därigenom skulle förlora åtskilligt mer än man torde vinna på hela deklasseringen. Härtill komma naturligtvis även organisatoriska skäl, som kanske äro än starkare, ty de måste förbjuda, att så många förvaltande tjänstemän samtidigt ryckas från sina poster, där de arbetat sig in, för att kastas in i nya förhållanden, där det dröjer en rätt lång tid, innan de bli varma i kläderna. Jag undviker att här tala om billighets-skäl. Jag behöver endast säga ett enda ord: *bostadsbristen*, för att herrarna skola inse, det vågar jag påstå, att det är ööverbinnerliga svårigheter som bli den praktiska följden, om vi antaga statsutskottets majoritets förslag på denna punkt.

Även om vi nu genom ett tilläggsbeslut, sådant som det nu är skisserat, skulle kunna uppnå någon slags rättvisa, en aning rättvisa, genom den åtgärd, som utskottsmajoriteten vill, att vi skola vidtaga, så är det oss alldeles omöjligt att därigenom avplana den orätt, som begås mot alla de postmästare, som vi flytta ned i klass, ty vi komme verkligen att begå en orätt mot dem, då ju statsverket i den mest förbindande form har sagt dessa tjänstemän, att de antagits till postmästare i en viss klass. Varje postmästare äger nämligen ett av statsverket utfärdat bevis, ett s. k. konstitutorial, som enligt sin lydelse tillförsäkrar honom, att han har konstituerats och förordnats att från och med viss dag vara postmästare i en viss klass, låt oss säga i klass 3 med rätt för honom att, som det heter i konstitutorialet, »åtnjuta avlöningsförmåner enligt gällande avlöningsreglemente för tjänstemän vid postverket». Detta avlöningsreglemente antogs av 1919 års riksdag, och där kan en postmästare av tredje klass alltså slå upp § 9 och avläsa, att han i grundlön äger uppbära 4,860 kronor för år.

Nu kommer 1920 års riksdag — om vi skulle följa statsutskottets majoritet — och säger: »Det där beviset, det där konstitutorialet skall inte läsas på det sättet. Det skall läsas icke, som om där stode tredje klass såsom det står, utan som om där stode fjärde klass.» Skulle det visa sig, att den nya fjärde graden ger mindre än den gamla tredje graden, ja, då är utskottet till och med villigt att ge postmästaren en ersättning. Men det är ju inte det, som postmästaren gör sig räkning på genom att slå upp sitt avlöningsreglemente, utan han gör sig med full rätt räkning på att få åtnjuta avlöning i den grad, som hans konstitutorial utvisar, nämligen i tredje graden. Det är detta, som utskottsmajoriteten vill förvägra honom.

Men med vilken rätt skulle nu riksdagen göra detta? Ja, jag kan inte svara på den frågan, men statsutskottets majoritet har gjort det och varit vänlig nog att sammanfatta det i fyra korta satser, vari man återfinner alla utskottets skäl, på sidan 11 i betänkandet. Där heter det nämligen, att man icke kan antaga Kungl. Maj:ts förslag

Om
klassificering
av postkontoren
m. m.
(Forts.)

till klassindelning av postkontoren, ty detta deklasserar icke någon enda postmästare i annan man än vad 1919 års riksdag gjorde — detta får jag kanske anledning att återkomma till längre fram, det är förresten berört av herr vice talmannen — utan kungl. Maj:ts förslag ävägbringar endast en provisorisk klassindelning, om vilken majoriteten varnande säger, att den föregriper en definitiv klassindelning. Utskottet säger med andra ord alltså, att om man inte nu deklasserar postmästarna så långt som det står i mänsklig makt, så kan man aldrig ävägbringa en definitiv klassificering av postkontoren. Ja, det är ett skrämskott, men jag hoppas, att det inte är något vidare. Jag kan inte finna annat än att statsverket är oförhindrat att klassificera så mycket det behagar, när som helst och hur som helst och hur definitivt som helst, men när helst klassificeringen företages och hur den än företages, så finns det ingen möjlighet att komma förbi, att man har att utbetala den för en viss tjänstegrad bestämda avlöningen till den tjänsteman, som meriterat sig för och på den grund erhållit en viss tjänst. Men sedan må man deklassera tjänsten, hur mycket man behagar. Riksdagen kan i detta fall icke använda maktspråk, ty riksdagen kan aldrig använda maktspråk, utan att detta sammanfaller med vad som är rätt, och att riva sönder statsverkets förbindelse, tjänstemännens konstitutorial, i det ögonblick, då den blir obekvämt för statsverket, det är ej rätt.

Detta var emellertid det första skälet. Men utskottsmajoriteten har ännu en sträng på sin bäge. Den säger på följande sätt. Deklasseringen av postmästarna på samma gång som postkontoren »inför omedelbart större rättvisa, de jämställda befattningshavarna inom kommunikationsverken emellan». Jag tror mig i det föregående hava visat, att det behöver vidtagas alldeles särskilda åtgärder, för att deklasseringsförslaget skall kunna åstadkomma en mycket blygsam rättvisa tjänstinnehavarna emellan, och jag skall inte på nytt uppehålla mig vid den saken. Jag vill bara konstatera, att med den strängen på sin bäge torde utskottsmajoriteten icke ha skjutit någon dödande pil.

Men den har en tredje. Deklasseringsförslaget ansluter sig, heter det vidare — nu citerar jag igen: »sakligt och formellt till det beslut rörande kommunikationsverkens lönerreglering, som föregående års riksdag fattade». Ja, jag får verkligen säga att, när jag läste detta, gnuggade jag mig i ögonen och tog mig litet för pannan. *Formellt* vet jag då inte, om man kan säga, att det ansluter sig till riksdagsbeslutet, ty deklasseringsförslagets innebörd är ju att *upphäva* 1919 års riksdagsbeslut. Nå, men *sakligt* då? Ja, saken var ju den, och det utvecklade nyss herr statsrådet, att planläggningen av den lönerreglering, som riksdagen 1919 fastställde för kommunikationsverken, gjordes av kommunikationsverkens lönekommitté, och denna arbetade med det målet för ögonen, att lönerregleringen skulle träda i kraft ett halvår efter det att den lagtima riksdagens beslut i saken var fattat och innan nästa lagtima riksdag sammanträdde. Det betyder givetvis, att då finnes icke någon möjlighet för riksdagen att, innan lönerregleringen trätt i kraft, göra några rubbningar i den, och

Om
klassificering
av postkon-
toren m. m.
(Forts.)

det var med utgångspunkt från denna kommunikationsverkens lönekommittés utredning som riksdagen fattade sitt beslut. Det skulle i det här fallet givetvis betyda, att om ingen riksdag hade kunnat fatta något beslut emellan löneregleringens fastställande och löneregleringens ikraftträdande, hade tjänstemännen glidit in under det nya avlöningsreglementets bestämmelser, och avlöningsreglementet tillförsäkrar dem, att de aldrig personligen behöva frågå sin tjänstegrad, därför att deras tjänst eventuellt kommer att nedflyttas. Om nu, som meningen var, avlöningsreglementet skulle ha tillämpats från och med en dag, som legat emellan två lagtima riksdagar, så hade ju hela denna fråga aldrig kunnat komma på riksdagens bord, och det var inte avsett, att den skulle komma upp mera på riksdagens bord. Ingen ansvarig myndighet har begärt det, icke riksdagen, icke Kungl. Maj:t och icke generalpoststyrelsen. Jag kan inte finna annat än att frågan bör avföras. Det finnes inga skäl, som tala för att riksdagen river upp sitt fjolårsbeslut. Att utskottsmajoritetens förslag sakligt och formellt ansluter sig till föregående riksdagsbeslut, som det heter på sid. 11 i utskottsbetänkandet, är alltså såsom jag nyss visat, en fras, men det är klart, att sådana där fraser utan sanningskärna kunna komma med, när det är så brått, som det är mot riksdagens slut. Det är emellertid beklagligt, om den skulle **ha någon inverkan härvidlag.**

Som ett fjärde och sista argument yttrar utskottet, fortfarande på sid. 11, att deklasseringen av postmästarna »underlättar de påbörjade utredningarna av löner reformer för statstjänare i allmänhet, som under innevarande år blivit igångsatta». Jag ber att få betona denna sats till begrundande av statstjänarna, ty den innehåller ju, om den skulle godkännas, ingenting annat än att riksdagen skulle säga till sina tjänstemän: »Statens kaka, som hittills varit liten men säker, kommer från och med i dag att göras mindre och osäker. Om ni det ena året få löfte om att från en viss dag det andra året tillträda en viss reglerad avlöning, så måste ni hålla er beredda på att, innan så sker, förbinda er att — stå kvar vid er nuvarande avlöning.» Vad blir då kvar åt tjänstemännen av löner regleringen? Ja, jag kan inte säga det. Jag kan inte finna annat än att det möjligen blir kvar den gamla lönestandard, som förklarades för otillräcklig och som på den grund föranledde den löner reglering, som antogs av riksdagen. Man kan ju gå till andra fall.

Man kan tänka sig en lantman, som äger en gård, vilken han sköter med tillhjälp av en rättare, en fördräng och ett antal drängar. Han betalar rättaren, låt oss säga, 3,000 kronor om året, fördrängen 2,000 kronor och drängarna 1,000 kronor var, för att ta det enkelt. Nu anses detta vara för litet, och så underrättar husbonden en dag om att från och med nyåret skall rättaren uppbära 4,000, fördrängen 3,000 och drängarna 2,000 kronor var. Så kommer nyåret, och folket vill ha sin avlöning i enlighet med löftet. Då säger husbonden: »Ja, det skola ni få, men först skola vi göra en klassificering, så att du rättarefar från och med i dag är för-

dräng, och du, som är fördräng, blir dräng, och ni pojkar få bli lantbrukselever.» På det sättet kommer han ifrån löneregleringen, på alldeles samma sätt som utskottsmajoriteten vill, att riksdagen skall komma ifrån fjolårets lönereglering. Lantmannens uppträdande i det här fallet är naturligtvis otänkbart av två skäl. Det är att handla orätt, och det går naturligtvis inte för en lantman, lika litet som för riksdagen, och dessutom är det en annan sak, som man inte kan låta bli att påpeka. Man kan inte göra en rättare till fördräng eller en fördräng till dräng. Det säger oss vårt språk-öra. Men att däremot göra en postmästare av klass 1 till postmästare av klass 2 stöter inte språkorat, och därför går det för sig. Statsutskottets majoritet är ett offer, vill jag säga, för språkets makt över tanken. Det visar sig tydligen av att man inte dragit konsekvenserna av sitt förslag, ty då skulle naturligtvis kontrollörerna, som stå i samma tjänstegrad som postmästare av klass 3, också blivit föreslagna till nedflyttning till postmästare av fjärde graden. Men man kan inte göra en kontrollör till postmästare. Språkliga hinder resa sig häremot. Det strider mot svenskt språkbruk. Men jag tror också, att det strider mot svenskt statskick, mot praxis i svensk statsförvaltning, och det strider mot rätt och rättvisa.

Nu kommer jag till det andra yrkandet, som utskottsmajoriteten har gjort, eller rättare sagt, jag återkommer till dess första yrkande, att ett antal postkontor skulle nedflyttas i klass. Jag har redan anslutit mig till den självklara satsen, att ett postkontor, vars rörelse går tillbaka, skall nedflyttas i klass, så att dess budget icke behöver bli högre än som svarar mot rörelsen. Kan man alltså visa, att här ifrågavarande postkontors rörelse gått ned, och kan man visa, att det inte beror på någon tillfällighet, utan att nedgången kan anses vara fastslagen, då skall naturligtvis postkontoret nedflyttas. För att kunna visa detta måste man göra en utredning. Nästa fråga blir då: Finnes då icke en sådan utredning? Jo, det finnes en utredning gjord av generalpoststyrelsen på grundval av statistik för år 1918. Vad visar då denna utredning? Jo, den visar, att rörelsen *stegrats* över hela linjen vid så gott som alla postkontor sedan den senaste klassificeringen. Resultatet av generalpoststyrelsens undersökning blir, att 53 postkontor borde uppflyttas och endast 4 nedflyttas. Generalpoststyrelsen har vid denna utredning, som också herr Ekman vitsordade, tillämpat precis samma principer, som följts vid tidigare klassificeringar. Dessa principer, äro alltså prövade under en lång följd av år och torde alltså kunna anses som riktiga. Emellertid stöder sig, som jag nyss nämnde, generalpoststyrelsen på statistik för år 1918, och då detta år knappast varit normalår, kan man mycket väl förstå, att Kungl. Maj:t tvekat om lämpligheten att antaga generalpoststyrelsens förslag. Nå, men utskottsmajoriteten kommer ju också med ett förslag till klassificering. Det bör väl också fotas på en utredning. Ja visst bör den fotas på en utredning, men den fotas icke på någon sådan. Det finnes ingen utredning, som visar,

Om
Klassificering
av postkon-
toren m. m.
(Forts.)

Om
klassificering
av postkon-
toren m. m.

(Forts.)

att dess deklasseringsförslag är riktigt. Ja, jag väntar nu som invändning mot detta, att någon kommer att peka på att kommunikationsverkens lönenämnd undersökt den saken. Ja, kommunikationsverkens lönenämnd har mycket riktigt yttrat sig över generalpoststyrelsens förslag till omklassificering, och liksom Kungl. Maj:t har den icke kunnat godkänna det, men den har själv icke gjort någon utredning — det har den icke haft tillfälle till — på vilken den kunde bygga ett klassificeringsförslag, utan den har på fri hand gjort upp ett förslag till klassificering efter de siffror, som generalpoststyrelsen sammanställt, och det är detta förslag, som statsutskottets majoritet nu har gjort till sitt och vill, att riksdagen skall antaga. Vi ha alltså här endast två klassificeringsförslag, det, som statsutskottet nu framlägger, och det, som riksdagen antog 1919. Det, som riksdagen 1919 antog, är fotat på de årslånga utredningarna inom kommunikationsverkens lönekommitté och på myndigheternas yttranden över detta och på Kungl. Maj:ts granskning av detsamma och slutligen riksdagens granskning av detsamma. Till förmån för det andra förslaget återigen föreligger icke något annat tillstyrkande än det, som föreligger från en oenig lönenämnd. Vill riksdagen i dag antaga utskottsmajoritetens förslag, så måste riksdagen såvitt jag förstår, på stående fot skaffa fram den felande utredningen eller, med andra ord, taga upp till diskussion här själva sakfrågan, d. v. s. postmästarnas olika arbetsuppgifter, jämförda med andra tjänstemäns i samma grader, och fastslå det värde dessa uppgifter ha i de olika fallen och på den grund fastställa de olika avlöningsbeloppen, som skola utgå till varje postmästare. Jag tror inte, att någon inom kammaren är beredd att göra en sådan utredning; och då den i alla händelser icke är nödvändig, då ett riksdagsbeslut redan föreligger i klassificeringsfrågan, får jag hemställa, att kammaren ville lämna detta ärende sådant det av 1919 års riksdag lämnat detsamma, eller, med andra ord, herr talman, jag ber att få yrka bifall till den av herr Lamm m. fl. avgivna reservationen.

Herr Nilsson, Nils August: Jag tror inte att kammaren vid denna sena timme är trakterad av, att man håller så onödigt långa tal som det sista anförandet. Jag får också säga, att utskottsmajoritetens främste målsman och kommunikationsverkens lönenämnds ordförande herr Ekman uttalat sig så utförligt och så grundligt i sin argumentation, så att även för en kammarledamot som i likhet med mig haft tillfälle deltaga i handläggningen av detta ärende från dess början, det inte återstår någonting av reell betydelse att tillägga, vadan jag ingenting annat har att göra än deklarerat min åsikt, och det vågar jag göra eftersom jag, som sagt, deltagit i ärendets förbehandling.

Jag har anslutit mig till utskottsmajoritetens förslag naturligtvis därför, att den klassificering, som nämnden föreslagit och utskottet accepterat, är riktigt och rättvis, så riktigt och så rättvis,

som det stätt i mänsklig förmåga att göra den. Vidare har jag gjort det därför, att det eljest alltid har varit regel att vid lönerogleringar förlåra just på det sättet, som man har förelagitt i fråga om poststationerna och postmästarna. Under alla de åtta år, jag har haft anledning att direkt deltaga i lönerogleringsarbetet, ha vi följt den metoden och det förfaringssättet.

*Om
klassificering
av postkon-
toren m. m.
(Forts.)*

När så är förhållandet, kan man visserligen ha skäl att fråga sig, varför vi här skulle göra en så grundlig avvikelse från eljest följd praxis. Jo, därför, att det på sina håll uppstår och måste uppstå ett starkt missnöje över ett förfarande i överensstämmelse med utskottets förslag.

Det var en ärad ledamot av denna kammare, som också varit ledamot av en av de senaste regeringarna vi haft, som nyss viskades till mig i förbifarten: här står statsnyttan emot billigheten! Statsnyttan kräver, att vi skola taga utskottets förslag, men billigheten — Herre Gud, det är synd om dessa människor; det är så obehagligt att gå deras önskingar emot. Man kan därför bortse från statsnyttan och i stället följa vad billigheten manar oss till att göra. Men man bör då komma ihåg, att om ett beslut i överensstämmelse med statsutskottets förslag skulle väcka ett starkt missnöje på sina håll, så kommer ett beslut i överensstämmelse med reservationens förslag att framkalla ett vida större och mera omfattande missnöje, det kunna herrarna vara övertygade om. Och det blir ett missnöje, som inte bara håller sig inom postverket utan även sprider sig till de övriga verken, som jämfällas med postverket. Kostnaderna bli också väsentligt större enligt reservationen. Det blir en merkostnad inte bara för postmästarnas vidkommande utan även för många andra befattningshavares vidkommande. Jag tycker också, att billigheten i detta fall inte har anledning att flagga så starkt, när man vet att alla dessa postmästare, som det här gäller, inte komma att lida någon som helst minskning i sina förmåner, om vi följa utskottets förslag, utan de allra flesta av dem komma att även därmed vinna bättre förmåner än för närvarande.

Jag vet väl, att riksdagens ledamöter i allmänhet ha en tyvärr ganska liten respekt för det omfattande lönerogleringsarbete, som bedrivs i olika kommittéer, och det kan inte vara annat än smärtsamt för de personer, som ha direkt att handlägga dessa saker, att så är förhållandet. Men det går ändå väl långt, när en ledamot av kammaren kan komma och läsa upp ett tvivelaktigt brev och förklara att på grund av vad som står i det brevet röstar han på det och det sättet. Är det många ledamöter av kammaren, som rösta lika lättvindigt och lika lättvindigt fatta sin ståndpunkt, då måste jag beklaga administrationen i vårt land. Men framför allt är det beklagligt, om kammaren skulle bifalla reservationen, därför att jag ser i ett sådant beslut det första steget till att spoliera den i följd beslutade och om några få dagar ikraftträdande stora och dyrbara lönerogleringen för kommunikationsverken.

Om
klassificering
av postkon-
toren m. m.

Av dessa anledningar, som jag här i all korthet summerat ihop, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

(Forts.)

Herr A l e x a n d e r s o n: Jag måste anses alltför obetydlig, ty jag har i alla fall inte blivit föremål för något telegrambomberdemang av det slag, som den ärade ledamoten på Gävleborgslänsbanken talade om, att de flesta av kammarens ledamöter i 3-, 4- och 5-faldigt måtto blivit objekt för. Men jag har läst handlingarna i denna sak alltifrån lönenämndens betänkande och den kungl. propositionen till statsutskottets utlåtande och reservationerna. Jag tycker, att man måste verkligen ge vederbörande utredare en komplimang för att detta löneregeringsärende ligger i så ovanligt klart skick. Det är gunås inte alltid vi, som i löneregeringsfrågor äro lekmän, kunna överblicka allt, som kan sägas för och emot, så väl som man verkligen kan göra det här, tack vare det sätt varpå utredningen här skett. Den omständigheten att lönenämnden står på ena sidan och Kungl. Maj:t på den andra, och att så mycket klokt och erfaret folk i statsutskottet har delat sig så pass jämnt, som fallet varit, på ömse sidor, ger anledning antaga, att det finnes en hel del goda skäl både för den ena och den andra ståndpunkten; och jag kan förstå, att man ifrån lönenämndens ordförandes och lönenämndens ledamöters sida yttrar sig med en viss bitterhet, då man finner, att det är mindre goda utsikter till att deras mening skall gå igenom, och tycker att det omsorgsfulla arbete, man nedlagt på att försöka att få statsverkets ekonomi på kommunikationsverkens område fotad bättre än den har varit, röner en otillräcklig uppmuntran, då icke de stränga synpunkter, som man ansett sig skyldig anlägga, väcka gehör. Det är synnerligen naturligt. Och jag tycker att riksdagen bör vara lönenämnden tacksam för att den själv i sådana här fall tar den strängare ståndpunkten, och jag finner också helt naturligt, att dess ledamöter, då de icke lyckats få Kungl. Maj:ts öra, motionsvis lägga fram sina synpunkter till riksdagens prövning. Men jag kan inte neka till, att jag tycker det också är mycket naturligt, om riksdagen anser sig kunna med gott samvete taga en någon annan ståndpunkt. Den siste ärade talaren ställde här så bestämt statsnyttans princip och billighetens emot varandra. Är det verkligen så säkert, att det inte ligger någon statsnytta uti att förfara med billighet mot statstjänarna. De ha nog inte haft det så bra under dessa senaste år, att det går att utan vidare avvisa dem med orden, att de få det ju inte sämre än de haft förut. Om man förut varit delaktig i en löneregering, som dock nu anses böra förbättras, om man möjligen gjort sig förhoppningar att bli delaktig i en förbättring i enlighet med den plats man har, må det ju finnas förklarligt ifrån vederbörande tjänstemannagrupperns sida, om det tyckes dem bittert, att man blir kuggad på någon andel uti den förbättringen efter alla de hårda och svåra år, som ha varit. Vid sådant förhållande kan jag inte undgå att tycka, att man far litet hårt fram, om man ställer till en omklassificering.

om vilken lönenämnden själv måste erkänna, att den dock icke för närvarande kan fotas på sådana grunder, att den göres definitiv, därför att utredningen icke är tillräcklig utan är ett provisorium, och trots det och tack vare detta provisorium, som kanske sedermera befinnes alldeles oriktigt, åtminstone beträffande en och annan av dessa befattningshavare, trots det, låter omklassificeringen verka oförmånligt i ekonomiskt hänseende och i tjänsteställning även på tjänstens innehavare i det närvarande ögonblicket. Och jag kan inte tro, att det skall vara omöjligt för dem som arbeta i dessa otacksamma lönerегleringsärenden att på ett tillfredsställande sätt tillvarata statens intresse utav sparsamhet och förstånd i organisation och förvaltning, även om man gör ett avsteg ifrån vad den strängaste rätt här möjligen skulle berättiga staten till. Med hänsyn härtill, herr talman, ber jag få instämma i yrkandet om bifall till reservationen.

*Om
klassificering
av postkon-
toren m. m.
(Forts.)*

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman, mina herrar! Jag vill börja precis som den siste ärade talaren, nämligen med att jag inte heller fått något telegram i denna sak. Har det kommit till min ärade namne i Skottlandshus, så har det i varje fall inte haft någon inverkan på mig.

Jag begärde ordet för att i allra största korthet säga, att jag inte kan vara med om denna nedsättning i tjänsteställningen, som majoriteten i statsutskottet ifrågasätter. Jag anser den ur många synpunkter orättvis. Jag skall inte utveckla detta närmare, men jag vill säga det, att under krisen har det krävts stora offer av många medborgare i vårt land och de som offat äro i allmänhet tjänstemännen och löntagareklassen. Skall nu denna degradering göras, så inte tror jag, att dessa tjänstemän känna sig uppmuntrade; inte tror jag att det ökar arbetslusten hos dem. Denna åtgärd strider också enligt min mening mot gällande praxis. Man brukar annars, när man gör dylika förändringar, visserligen nedflytta tjänsterna i en annan klass, men tjänstinnehavaren tager man alltid hänsyn till; honom låter man alltid inneha den ställning han har, för att en gång, då platsen blir ledig, tillförordna den provisoriskt och vara fri, att senare kunna göra de nödiga ändringarna. Jag vill för övrigt säga, att jag tror, att denna lönerегleringskommitté kanske har gjort vad som är konsekvent och radikalt, men det förefaller mig, som om den hade bortsett från det rent mänskliga momentet, och det är ur den och andra synpunkter, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Rosén: Eftersom det här deklarerats huruvida man fått några telegram eller brev från postmästarna, så vill jag tala om, att jag fått båda delarna, men att de icke gjort något intryck på mig. Däremot har jag rönt mycket starkt intryck av en handling, som utdelats på herrarnas pulpeter i dag, nämligen Kungl. Maj:ts proposition nr 437, angående inomstberäkningen för detta år och nästa år.

Om
klassificering
av postkon-
toren m. m.
(Forts.)

Vid denna proposition finnes fogad en skrivelse från chefen för postverket av innehåll, som kan ha ett visst intresse.

Det är inte många dagar sedan kammaren beslöt att avsevärt höja postavgifterna — i ett fall äro postavgifterna höjda med 300 % över det normala. Man beräknade då att överskottet av postverkets drift skulle uppgå till 18 miljoner kronor nästa år. Nu beräknar chefen för postverket att överskottet skall bli 4,200,000 kronor efter det höjningen genomförts. Men det torde böra observeras, att man då inte räknar med någon ökning av järnvägspostbefordringsavgifterna. Inte heller har man tagit till någon större marginal för höjning av ersättningen till poststationsföreståndare och lantbrevbärare, dessa två verkligt svältavlönade grupper. För dem har man inte räknat med någon löneökning. Slutligen har man naturligtvis icke kunnat medräkna de av utskottet föreslagna förhöjningarna i dyrtidstilläggen. Slutligen har denna inkomstpost 4,200,000 kronor beräknats under den uttryckliga förutsättningen, att de höjda postavgifterna icke medföra en minskning av trafiken. Det är väl dock ingen som tror, att posttrafiken skall bibehålla samma omfattning efter de höjda avgifternas ikraftträdande som förut. Jag tror inte, att man under nästa år kan påräkna ett enda öres överskott av postverkets drift, snarare kan man räkna med ett underskott; och jag kan under sådana förhållanden inte vara med om att skänka bort ytterligare medel, för att göra förlusten ännu större. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Holmquist: Jag skall icke någon lång stund upptaga kammarens tid. Jag har varit med om denna propositions förarbeten och jag har av den anledningen kunnat fatta en aldeles bestämd ståndpunkt. Den överensstämmer fullständigt med den utveckling av saken, som av nuvarande statsrådet och chefen för civildepartementet har gjorts. Men jag är egentligen uppkallad av den anledningen, att man här talar om brev och telegram, och jag är då skyldig deklarerera, att även jag har fått icke blott en utan ett par sådana handlingar. Den handling, jag för min del särskilt fäst mig vid, är ett telegram från de olika befattningshavarna i Dalarna. De säga ungefär i sammanfattning, jag har icke handlingen med mig, att detta av utskottet understödda förslag lider av två brister. Den ena är, att det ställer de nuvarande postmästarna uti en icke rättvis och rättfärdig ställning till framtiden; och vidare, att det ställer befattningshavare inom denna klass i förhållande till varandra i en fullständig oriktig ställning. Jag kan icke finna annat, än att dessa båda synpunkter äro fullt riktiga; och det är ur dessa synpunkter, jag, herr talman, ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Olsson, Oscar: Jag anser ändå, att kammaren inte bör låta påverka sig av den stat för nästa år, som herr Rosén hänvisat till, och på grund av att den kommit in på kammarens bord just nu vända sig från den uppfattning av rätt och billighet, som annars

skulle varit gällande, lika litet som jag kan tro att detta försök att få den ena tjänstemannagruppen i motsatsställning emot den andra skall kunna utöva någon starkare inverkan.

Jag är egentligen upprörd över talet — hur varmt och starkt och övertygelsetroget det än framförts — talet om att utskottets förslag här icke på någon punkt skulle gå emot billigheten för de postmästare, det här är fråga om. Jag vill ge ett exempel från dessa 70 postkontor, ett exempel — som visserligen icke är enastående — beträffande en av dessa 70 postmästare, vilken skulle degraderas från tredje klassen till fjärde klassen. Jag säger uttryckligen, att det visst icke är enastående det exemplet. Det är en postmästare, som har varit förste postexpeditör i en liten stad, därifrån blivit befordrad till postmästare av fjärde klassen och sedan blivit befordrad till postmästare av tredje klassen. Den förste postexpeditör, som fick hans befattning som förste postexpeditör, har under tiden blivit befordrad vid samma kontor till övenkontrollör och har nu därigenom att han sitter kvar på den platsen — om statsutskottets förslag går igenom — kommit i en högre löneklass än denne degraderade postmästare, som skulle gå ifrån tredje klassen till fjärde klassen. Nu kan herr Ekman möjligen säga: Ja, men denne postmästare som skulle haft det bättre, om han inte låtit befordra sig, har två gånger i sitt liv kunnat känna glädjen över att blivit befordrad, och därför har han inte något verkligt skäl att känna sig ledsen över missräkningen mot slutet av en lång oförvitlig tjänstetid över att ha kommit i sämre ställning än han rättvisligen bort komma! Jag tror, att det är så mycken obillighet, som medföljer denna deklassificering, att det bör vara tillräckligt för att riksdagen icke skall gå med på något, som jag tror ändå för vanligt folk förefaller som en verklig orättvisa. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Lamm m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övertvägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som antager det förslag, som innefattas i den av herr Lamm m. fl. vid statsutskottets utlåtande nr 165 avgivna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles vad utskottet hemställt.

Om
klassificering
av postkon-
toren, m. m.
(Forts.)

Om
klassificering
av postkon-
toren m. m.
(Forts.)

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 42.

Herr talmannen hemställde nu, att då tiden vore långt framskriden och många ärenden återstode på föredragningslistan, behandlingen av dessa ärenden måtte få uppskjutas till aftonsammanträdet.

Denna hemställan bifölls.

Efter föredragning av den vid sammanträdet början avlämnade kungl. propositionen, nr 437, hänvisades densamma, såvitt angick punkten D, till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 297, angående statens medverkan till meddelande i större omfattning än nu sker av insikter i ekonomiska och näringsorganisatoriska ämnen; och

nr 298, angående begäran om övervägande och eventuellt förslag beträffande reglering av förhållandet mellan landsbygden och städerna m. m.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 330, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfälliga lönetillägg för viss personal vid tullverket för tiden 1 juli 1920—31 december 1921;

nr 331, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av kostnadsfri ledighet åt vissa extra ordinarie befattningshavare i tullverket jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av tekniskt-vetenskaplig forskningsverksamhet inom kraft- och bränsleområdet.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen om val till riksdagen m. m. jämte en inom riksdagen väckt motion;

nr 336, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 20 regeringsformen jämte en inom riksdagen i ämnet väckt motion; samt

nr 337, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av §§ 87 och 88 regeringsformen.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 59, i anledning av väckta motioner om ändring av § 26 regeringsformen; och

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen;

statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 187, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts proposition angående partiell löneförbättring för häradshövdingarna m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om beviljande av medel för bestridande av Sveriges andel i kostnader för nationernas förbund;

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående förstärkande av reservationsanslaget till tekniska läroverk;

nr 190, i anledning av kamrarnas beslut angående uppförande under riksstatens åttonde huvudtitel av ett ordinarie reservationsanslag till tekniska läroverk; och

nr 191, i anledning av väckt motion om visst medgivande i avseende å lönetursberäkning för vissa folk- och småskollärare;

bankoutskottets memorial och utlåtande:

nr 75, angående åtgärder för nedbringande av kostnaderna för riksdagstrycket; och

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående klassificering av postkontoren och telegrafverkets stationer m. m.;

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 26, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om utgivande av billiga folkupplagor av vissa författares skrifter;

nr 27, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av statsbidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket; och

nr 28, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av anslag utav statsmedel till svensk biblioteksverksamhet i utlandet; samt

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 37, i anledning av väckt motion om åvägabringande av ytterligare utredning

i syfte att till kronan återföra vissa förverkade kronodonationer till industrien m. m.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kam-
maren åtskiljdes kl. 4,58 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
